

УДК 821.161.2-93

ББК Ш9 (2) 6 = Ун70-2
Г 67

Ілюстрація обкладинки: Лінда Б. Л.
Ілюстрації книги: Лубій Антон-Вогнедар

Гóра Надія
Г 67 “Казки забутих предків”: шкільна література,
Україна 2008р.
184 ст. 16 іл.

ББК Ш9 (2) 6 = Ун70-2
© Гóра Надія, 2008



Богиня Казка навчила людей мови, розуміння світу тварин і птахів. Для людини Казка творить інший світ, і хто приходить сюди, то почувається, як у казці. Тоді для людини сонечко, ясний місяченько, дрібен дощик, вогонь, вода, рослини, камінь, зілля - усе живе, має душу, мислити і спілкуватися між собою. Казка не лише навчає, але й застерігає, тільки шкода, що не кожній людині дано Богом до неї прислушатися, а тим більше зрозуміти.

В. Войтович, “Українська міфологія”



Розповідають, що колись, дуже давно, посеред Чорного моря був острів. Все на цьому острові було незвичним: і люди, і рослини, і тварини. Жила на цьому острові прекрасна дівчина Плеяна – донька самого бога сонця і морської цариці. Можливо тому рослини, зігріті промінням батьківської ласки, були там такі великі і соковиті, а люди, пещені батьківською любов'ю, були доброзичливими і щирими. І навіть хижі звірі, що жили поряд з людьми, не заподіювали їм шкоди і не кусалися. Люди займалися різними промислами, землеробством і скотарством, і все у них було гаразд. У садах милували око різnobарвні квіти чудової краси, плоди дерев дивували всіх своїми розмірами. Вироби шевців славились своєю оригінальністю, взуття чоботарів було зручним, луки і мечі зброярів були міцними, прикраси ювелірів вражали розкішшю. На полях достигали високі, в ріст людини, хліби. На лугах мирно паслася добре годована худоба. І ніхто на острові не знав біди і смутку, голоду чи холоду. І не було там бідних і багатих. Люди були веселі і щасливі.

Часто з першим промінням сонця виходила Плеяна до моря, щоби порадитися з матір'ю і батьком. І спостерігали тоді люди, як сонця диск купається в морі синьому. Спочатку, сонце грайливо показувало з води свою чупринку. Потім поволі, неохоче піднімалось у вись, опромінюючи землю своїм сяйвом і, залишаючи на морській площині свого двійника. І ці два сонечка були вельми не схожі одне на одного. Те, що у небі – було поважне, сумне і величне. А те, що залишалось на поверхні води, – було веселе, пустотливе і безтурботне. Воно, то розплівалося у велику золоту пляму, і тоді здавалось, що хтось могутній вилив у море золоте молоко, то знов заокруглювалось і грайливо стрибало по хвилях, які, добігаючи до берега, пестили ноги Плеяни. Самотня постать юної красуні довго блукала вздовж берега. А краса її і справді була неземна. Від батька у неї були довгі, мов промінці, і золотаві, мов сяйво сонця, коси.

Від матері – зеленкувато-сині, мов спокійні води моря, очі. Ніжне, мов виточене водою обличчя було блідим, з майже не помітним рум'янцем. Коли Плеяна народилася, батьки не сперечалися з ким їй залишити: з матір'ю – в морській безодні, чи з батьком – посеред білих хмар. Вдосвіта вони положили маленьку новонароджену доньку в невеликий човник і довірили його долі. Хвилі винесли човник на берег острова. А мудрі волхви, котрі його знайшли, побачили у своїй знахідці провидіння небес. Лише один з них – Ратибор виступив з грізним пророцтвом:

– Ця дитина принесе нам нещастя. Ми не можемо залишити її на острові, – промовив він.

Волхви переглянулися. Вони чекали, що скаже найстарший і наймудріший. А він мовчав.

– Чого ти мовчиш, Богуславе? – звернувся Ратибор до поважного старого чоловіка з довгою сивою бородою.

– Це воля могутніх богів, ми не можемо їй противитися, – пояснив Богуслав. – Навіть якщо ми відвеземо цього маленького човника подалі від нашого острова, хвилі все одно принесуть його назад, і тоді вже не ми, а хтось інший знайде його. Краще я візьму цю дитинку до себе і виховаю її як власну.

Сперечатись з Богуславом ніхто не став, бо не було на острові людини, яка б краще за нього лікувала людей, зачаровувала злі сили і визначала долі по зорях, за поведінкою птахів. На цьому й розійшлися, а з часом і забули про страшне пророцтво Ратибора.

А дівчинка, якій дали ім'я Плеяна, росла і розквітала в родині Богуслава, осягаючи знання наймудріших. А з нею процвітав і острів. Богуслав навчав Плеяну лікувати різні недуги, а вона розповідала йому, коли краще споряджати в море кораблі для рибальства, попереджала, коли буде шторм, коли буря. Це все Богуслав і так зінав, але тепер у нього був вірний помічник, бо ніхто так не відчував моря, як Плеяна.

Багато сильних і заможних володарів різних країв, милуючись красою і багатством острова, мріяли про нього. Не один з них засилав святів до Плеяни, бажаючи стати її чоловіком. Та всім красуня відмовляла.

– Невже ніхто з цих легінів тобі не до вподоби? – запитував у Плеяни Богуслав, який був для дівчинки мов рідний батько.
– На кого ж ти чекаєш?

– Я хочу, щоб мій суджений був мужнім і могутнім, як море під час бурі, і в той же час був ніжним, лагідним і безкорисливим, як сонячне проміння, – відповідала юна красуня.

– Тобі доведеться довго чекати на таке диво, – зауважив мудрець.

– Скільки необхідно згодна чекати, – спокійно і впевнено відповідала Плеяна.

Неразбезкраєнебовкриваличорніхмари,морехвилювалось, било берег хвилями, а поміж них випливав велетенський корабель з потворною головою змії на кормі. І юнак у довгому чорному плащі сходив на берег острова. Він був високий і худий. Риси обличчя були дивовижно правильні, але вони не робили юнака привабливим. Навпаки, було у ньому щось відлякуюче: чи то білизна обличчя, чи то чорні, мов вугілля, очі, від яких неможливо було відірвати погляд. Щоразу він йшов однією й тою ж дорогою від берега до хатини Богуслава, а ноги його не залишали за собою слідів, бо довгий плащ їх замітав. І здавалося, що то не людина пройшла, а величезна змія проповзла. Та й ім'я у нього було підходяще – Змієвич. Полонила Плеяна серце Змієвича, а може щось інше спонукало його просити Богуслава руки дівчини, та мудрець лише плечима зводив:

– Спитай краще у Плеяни, – відповідав Богуслав, – якщо любий ти їй, я перечити не стану, якщо ні – серце дівоче неволити не буду.

І з нічим повертається Змієвич на свій корабель і щезав

у морських глибинах, бо Плеяна і слухати його не хотіла. Та здогадувалася дівчина, що Змієвич не полишить своїх домагань, і скоро його чорний плащ знов розвіюватиметься над золотими пісками острова. Передчуття її не зрадили.

Одного теплого вечора, коли сонечко ховалося за обрієм, заливаючи небо загравою, а хвилі лініво викочувалися на берег, вийшла Плеяна до моря (мов якась таємна сила кликала її туди). Дітлахи ліпили з піску дивовижних звірів і птахів, дорослі поралися біля домівок, і ніщо не віщувало лиха, яке поволі наближалося до острова. Лише волхви на вершині скелі палко молили богів і з турботою поглядали на самотню постать дівчини на березі.

Плеяна, намагаючись вгамувати неспокій, проходжалася вздовж берега. Здавалося, усе було, як завжди: море, сонце, вітер, священні гаї. Та тривога, незвідана до цього часу, спонукала до дії. Але якої? Що потрібно робити, Плеяна не знала. Чому волхви зібралися на скелі, їй не сказав ніхто. Чому море таке спокійне і навіть сумне, дівчина не розуміла, хоча, як донька, моря завжди відчуvalа його. І чому чайка кружляє над головою і так жалібно кричить, Плеяна не здогадувалася.

– Чому ти кружляєш наді мною? Про що попереджаеш?
– з жалем спитала Плеяна у птаха, піднявши голову.
– Я не розумію тебе. Богуслав не підпускає мене до зоряних знань. Він не навчив мене твоєї мови, хоч я й просила його. Я не розумію тебе.

Та через мить все стало зрозумілим. Величезний корабель із зміїною головою з шумом виринув з глибин моря і пришвартувався поруч. Діти з криком кинулись по домівках. Волхви по одному полишли скелю, залишився лише Богуслав. А постать в чорному плащі зйшла з корабля і підійшла до Плеяни.

– Невже обов'язково лякати дітей? – в серці вигукнула

Плеяна. – Хіба не можна заздалегідь з'явитися на обрії? Для чого потрібно з шумом і тріском вискачувати з води?

– Я хотів справити на тебе враження, – спокійно, без тіні сумніву відповів Змієвич.

– Тобі вдалося лише роздратувати мене і перелякати дітей

– Що мені до дітей? А роздратованість може привести до зморшок, які аж ніяк не пасуватимуть твоєму личку, – сухо промовив юнак, – та я подолав шлях і час не для того, щоб розповідати, що пасує твоєму обличчю, а для того, щоб востаннє запропонувати тобі стати моєю дружиною.

Слово “востаннє” зародило в серці Плеяни надію, що вона більше не побачить цих холодних байдужих очей. Вона глянула у вічі Змієвичу. Йі пригадався ніжний і лагідний погляд дружини Богуслава, турботливий і розуміючий погляд самого волхва, бешкетні погляди дітей, дратівливий, сумний, та розлючений погляд тих кавалерів, яким відмовляла Плеяна. А в очах у Змієвича ніяких почуттів, там лише холод і безодня. На мить їй стало страшно.

– Ні! – без жодного сумніву, рішуче мовила вона. – Я ніколи не буду твоєю дружиною. Я не кохаю тебе, а ти мене.

– Кохання?! Що за дурниці? – без подиву промовив Змієвич.

– Тим більше. Ні! – вигукнула дівчина, якій ця розмова остоїгда. – І залиш мене в спокої.

– Ти пошкодуєш, – без зlostі і жаги промовив Змієвич.

– Ніколи! – промовила дівчина.

І пошкодувала в цю ж мить, бо побачила, як з корабля спускалися три чорні постаті, більше схожі на примар, ніж на старих жінок. Згорблені, з довгими худими руками, з висохлими обличчями і гачкуватими носами, з посмішками, від яких холода кров, вони поволі просувалися островом. Плеяна чула про них. Це були: Біда, Нужденність і Недоля. Дівчина хотіла кинутися

до Змієвича з проханням не губити острів, та шум під ногами відволік увагу від думок про страшних бабусь.

Золоті піщинки по одній, мов перлинки на нитці, поволі почали кружляти довкола патериці, на якого спирається Змієвич. Набираючи обертів, пісок, мов гадъ, звивався довкола патика, і з кожним обертом його ставало все більше. За мить величезний ураган з потворною головою зміюки, немов дзига, крутився перед Плеяною. Дівчина оглянулася. Білі хатини виглядали з-за дерев, але жодної людини не було видно. Лише самотня постать Богуслава височіла на кручі. А позаду і вздовж острова здійнявся велетенський вихор.

– Ти знат, ти про все знат, Богуславе, – здогадалась Плеяна.

Чотири нищівні сили з чотирьох сторін, руйнуючи все довкола, борознили острів, а три постаті-примари, голосно регочучи, шкандинали серед уламків.

Плеяна з люттю поглянула на юнака в чорному вбранині. Він стояв нерухомо, а в його погляді не було ні зlostі, ні задоволення – лише байдужість. Плеяна вихопила ніж, що завжди без потреби висів на поясі і замахнулась, щоби вдарити ним кривдника. Та не встигла, бо Змієвич хутко штрикнув дівчину своєю палицею, на яку постійно спирається. Плеяна скрикнула від болю, і це було останнє її слово. Бо через мить її руки стали витягатися донизу, голова почала рости, а тіло надуватися. Її ніжна шкіра вкрилася чимось схожим на кору дерева. Дівчина перетворилася на велетенського восьминога, не втрималася на ногах і хлюпнула на пісок. Змієвич змахнув над морським чудовиськом плащем і попрямував на свій корабель, який зник одразу, як тільки юнак піднявся на нього. А Біда, Нужденність і Недоля продовжували блукати по руїнах знищеного острова.

Троє хлопчаків, які бавилися на березі моря і яких налякав свою раптовою появою Змієвич, не побігли, як решта, додому, а склавалися неподалік, за великим каменем. Вони бачили все, що

відбулося, та розмови майже не чули. Коли жахливий корабель накрили морські хвилі, діти кинулися до чудовиська, в яке перетворилася Плеяна.

– Не підхой ближче! Може кинутися на нас! – говорив один з них.

– Та ні. Це ж наша Плеяна, вона і муhi не образить, – відповів другий хлопчина, який добре знав Плеяну, бо був сином Богуслава.

– Це була Плеяна, а тепер це жахливий гіантський восьминіг, – прошепотів перший голос.

– Погляньте! Воно плаче, – зауважив третій хлопчина.

– Не воно, а вона! – розлючено вигукнув син Богуслава.

– Йї необхідна допомога, треба підтягнути її до води.

– Але вона така здоровенна. Нам не впоратися. Біжимо за дорослими, - запропонував третій юнак.

– Не потрібно! – почувся владній голос Богуслава, – дорослим зараз не до цього. Ураган повністю знищив оселі.

– А наші батьки? – запитав один з хлопців.

– Не хвилюйся, вони живі. Ратибор відвів усіх у безпечне місце, в печери.

Хлопчаки полегшено зітхнули.

– А тепер біжіть і ви до них, та обминайте старих бабусь, що блукають островом. А ти, Гудиме, залишся, – звернувся Богуслав до сина.

Як тільки хлопці залишили узбережжя, син звернувся до батька:

– Чому ти не захотів, щоби нам допомогли? Ти боїшся, що Ратибор вб'є Плеяну?

– Ти мудрий не за роками, – гірко посміхаючись, промовив Богуслав, – так, Ратибор не хоче зрозуміти, що все, що відбувається, відбувається за божим велінням. Він думає, що у всьому винна Плеяна. І тепер, коли вона така вразлива, він може

знищити її. Тому нам необхідно поспішати.

– Батьку, але нас лише двоє, а вона така велика, – зауважив Гудим.

– Ні, синку, з нами море, сонце, вітер. З нами вся природа. З нами боги.

Богуслав підняв руки до неба і почав молотися. Те саме зробив і Гудим. Вдарив грім, запалахкотіла блискавка. Перші краплини дощу перетворилися на зливу, а легенький вітерець у могутнє вітрясько. Раз у раз, з кожним подихом Стрибога, хвилі ставали вищими і довшими. Море ніби піднялося і попливло на берег. А коли найвища і найсильніша хвиля огорнула собою тіло восьминога, то забрала його в море. Вітер стих, дощ вщух. І богиня Дана перекинула коромисло-веселку через увесь острів.

– Це добрий знак, - промовив Богуслав, - Дану благословляє нас на відбудову острова, на великий початок. Основне - вірити у свої сили і в сили матінки-Землі.

– А Плеяна? – несміло запитав Гудим.

– Вона буде золотим вінцем нашого острова, – відповів мудрий волхв.

Гудим не розумів, про що говорить батько, та знов, що Богуслав ніколи не помиляється.

Для острівян наступали важкі часи . їхні будинки були зруйновані, врожай знищений, а худоба частково побита. Та Богуслав мудро розсудив. Він кожну родину розділив на дві половини: одна займалася відбудовою житла, інша рятувала врожай. Богуслав дозволив вирубувати в лісі найстаріші з уцілілих дерев для укріplення будинків, а на їх місце садити молоді пагінці зі священих гаїв. Те, що залишилося від урожаю, – фрукти, овочі, колоски пшениці, жита, гречки, проса – зносили в одну велику стодолу, а потім ділили між родинами. Людям було важко, та від холоду і голоду ніхто не помер. Не завдали шкоди і три бабусі-примари, бо Богуслав знесилив служниць

Чорного Бога, і вони не встояли проти його чар. Тинялися вони островом, блукали поміж хатами, та люди їх не помічали, не чули голосів і не відгукувалися, коли їх кликала Біда, Нужденність, чи Недоля. Тому одного дня старенькі пішли в море і більше не поверталися. Мешканці острова бачили тугу і жаль в очах Богуслава, тому ніколи не дошкуляли йому запитаннями про Плеяну. А морське чудовисько ніколи не показувалося з дна морського, не хотіло лякати ні дітей, ні дорослих.

А далеко від острова, на краю світу, у високих Святих горах, що здіймались над непрохідним лісом, жив красень Святогор. То не ліс шумить, то не земля дрижить – то богатир на коні скаче, молодецьким мечем розмахує. Розмахувати розмахує, та надарма: і травинки не скосить. Сила, міць, відвага є в тілі Святогора, а в очах палке кохання до рідного краю, до кожного листочка на дереві, до квіточок на землі. Підвів Святогор очі у чисте небо – там пташки парами літають, глянув він на ліс – там звірі парами гуляють. Замислився парубок, вирішив він про долю свою Матір-Долю розпитати.

– Велика богине Макоше, навчи, як долю свою розпізнати, – вигукнув богатир.

І почув він голос ніжний, що лунав над горами:

– Направляй ти свого коня, Святогоре, на далекий Схід, через ліси, через поля, вздовж моря Чорного. Там біля гір Ірію, віднайдеш ти кузню Сварога. Там і довідаєшся ти про долю свою.

І поїхав богатир до гір Ірію, до каменю Алатирського. І розкинулися перед ним золоті поля, що стрімко врізалися у синю далечінь, і височіли перед ним зелені ліси, що вершечками зачіпали хмари, і зелені простори моря, в яких відображалися зорі. Так, милуючись краєвидами, не зчува Святогор, як доїхав до гори заповітної. Небо було чистим без жодної хмарки, а грім громів. Та не Перун це забавлявся, а Сварог у кузні тонку

волосину долі кував. Зайшов Святогор до кузні, не побоявся. Вклонився велетню-ковалю.

– Що куєш, ковалю, – сміливо запитав богатир.

– Я кую нитку долі. Ті, кого цією ниткою зв'яжу, – невдовзі поберуться.

– А де моя доля? – запитав Святогор, – з ким мені приречено побратися?

– А твоя наречена за морем, на великому острові. Її шкіра, – як кора соснова, а волосся, – як дурман-трава. А сама вона чудовисько восьминоге.

Зажурився Святогор. І пішов від Сварога з сумною новиною. Довго думав богатир над пророцтвом великого кovalя, повертаючись додому. Та, проїжджаючи повз море Чорне, зіскочив він зі свого коня.

– Погуляй, добрий коню, на волі, а я поїду на острів і вб'ю восьминоге чудовисько, – промовив богатир і відпустив вірного друга.

Довго блукав Святогор берегом у пошуках корабля, який би плив до великого Поморського острова. Ніхто і слухати не хотів. Всі боялися чудовиська, яке жило в водах біля острова й іноді завдавало шкоди купцям. Не знали люди, що то не чудовисько топить їхні кораблі, а Чорний змій Змієвич забавляється. Та одного дня помітив Святогор, що сильні і спритні чоловіки вантажать зброю на один із кораблів.

– Ви куди зібралися, молодці? – запитав він найстаршого з них. – На купців ви не схожі.

– Ми їдемо на Поморський острів. Там в його водах чудовисько завелося, весь острів розгромило, людям життя не дає.

– Візьміть мене з собою, – попросив Святогор, – може, чим згоджуся.

– А зброю в руках тримати вміш? – поцікавився один з

чоловіків.

Святогор показав великого меча, що носив за спиною.

— О-го, — вимовив вражений чолов'яга, — такого не кожен втримає. Сідай на корабель. Зараз рушаємо.

Святогор ні хвилинки не сумнівався, що вірно робить. Богатирська кров шуміла в жилах, хлопець хотів визволити бідних островитян, а ще більше хотів подолати пророцтво Сварога. Сотні могутніх хвиль колисали корабель, два сонечка: у небі і в дзеркальному відображені моря вказували шлях. Зазвичай, моряки орієнтуються по зорях, а тут сонечко вдень, а місяць вночі прокладали по морю золоту і срібну доріжки, від самого початку шляху аж до острова. За три місяці та три сонця добралися вояки до острова. Вони обплівли його довкола декілька разів, та ніяке чудовисько на них не нападало, не показувало своєї жахливої подоби. Тоді вирішили вони зійти на берег і розпитати у мешканців, як і чим можна їм допомогти і як вбити цю тварину.

Сам Богуслав вийшов зустріти і привітати гостей. Він розповів зайжджим, що ніякого лиха восьминоге чудовисько їм не робить, що воно мирне і вразливе і не таке страшне є велике, як про нього розповідають. Також розповів мудрий волхв і про те, як жахливий ураган знищив їх острів, і навмисне промовчав про те, що спричинило гнів Чорнобога.

— А де зараз ваше мирне чудовисько? — спокійно спитав Святогор, погладжуючи чайку, що сіла йому на плече.

— Мужній і ніжний, могутній і лагідний, —тихо промовив Богуслав, пригадавши, яким, на думку Плеяни, повинен бути її наречений. Саме таким і був Святогор.

— Я не почув, що ти сказав? — перепитав Святогор.

— Не знаю. Можливо, десь на березі, а може, — в морі, — відповів мудрець, та рукою показав на скелю і пильно глянув у вічі богатиря.

— Якщо ви не заперечуєте, я пройдуся, огляну острів, — запропонував богатир.

— Звичайно. Тільки не барися. Якщо цим мирним людям нічого не загрожує, то ми будемо повернатися, — відповів старший на кораблі.

Святогор пішов вздовж острова до скелі, на яку показав Богуслав, сподіваючись віднайти ту, що мала стати його долею. “Далеко на острів чудовисько вибралося не може, бо інакше воно б не було морським. Отже, його треба шукати або в морі, або біля нього”, — так роздумував богатир біля великого каменя під скелею. Та камінь ворухнувся, і з жахом помітив Святогор, що то зовсім не камінь.

— Шкіра, як соснова кора, волосся, як дурман трава, а дівиця — чудовисько восьминоге, — згадав богатир страшні Сварогові слова. — Це ж наречена моя.

Та те, що він бачив, було в сто разів страшнішим за те, що він уявляв. Не роздумуючи, витягнув Святогор меча з піхв і з силою рубонув чудо-юдо.

Глибокий рубець з'явився на тілі чудовиська, та воно не ворухнулося. Поклав тоді Святогор золоту монетку — алтин біля тіла і повернувся на корабель, де його вже чекали. А коли корабель був вже далеко від острова, вдарив грім, і біля скелі спалахнула блискавка, а над подорожніми розкинула різnobарвний місток Веселка.

— Що це? — питали вояки.

Та ніхто не знав, крім Богуслава. Від меча Святогорового прокинулася Плеяна, спало з неї закляття Чорного Змія, стала вона знов красунею неземною. Перун вітав громовицею її зцілення, а Дана — веселкою. Підняла Плеяна алтин, що залишив Святогор і пішла з ним до Богуслава і до мешканців острова.

— Через мене зазнали ви лиха, — промовила Плеяна до людей, — мені за все відповідати, мені острому славу повернати.

Народ невдоволено гомонів. Та заступився Ратибор:

– Ви не послухали мене, коли двадцять років назад знайшли крихітне тіло у човнику. Послухайте ж тепер. Доля нашого острова пов’язана з цією дівчиною. Лише вона зможе повернути спокій і безбідне існування у наші домівки. І нехай допоможуть її боги.

– Нехай, нехай, – шумів натовп.

Цілу ніч мудрували Плеяна і Богуслав, як можна повернути острову його минулу славу. А на ранок розпорядився волхв будувати великого човна і споряджати міщих чоловіків у плавання.

– Що ти надумав, Богуславе, – розгублено питали волхви.

– Ми відправимо купців в інші краї, будемо торгувати, – впевнено відповів Богуслав.

– Але чим? І як? Ми ніколи цим не займалися. Ми не вміємо. Що ми будемо купувати? – невдоволено шуміли волхви.

– Спочатку, кожен принесе на перший корабель те, що у нього залишилося після нападу Змієвича. Гончарі принесуть посуд, якщо він уцілів, ювеліри – прикраси, ткачі – полотно, чоботарі – взуття, а основна надія на зброярів. Ми ніколи не воювали, бо не було такої потреби, тому ми повеземо в світ нашу зброю. А ще ми можемо спробувати завезти в чужі незвідані краї перли, – впевнено промовив Богуслав, – ми повеземо їх в ті краї, де їх ніхто не бачив, бо немає там моря. А потім, з часом, коли ми очистимо поля й сади від каміння, що його розкидав Змієвич, коли повернемо родючість нашим землям, кожен зможе займатися своєю справою. Подумайте над тим, що я сказав. І пам’ятайте, що вибору у нас немає, бо запаси пшениці закінчуються. Ми не зможемо засіяти ниви.

– Хто поведе корабель? – запитав Ратибор.

– Плеяна, – промовив Богуслав, – вона краще за всіх знає море, вміє його втихомирити, приговорити.

– Ну що ж, тоді до роботи, – захотив Ратибор, – наші човни для рибальства не надаються для далеких подорожей, а великі кораблі потрошив ураган. Благослови нас, Богуславе, на вирубку дерев для нового корабля і на добру справу.

На місці вирубаніх міщних дубів посадили молоді пагінці. Будували корабель дружньо, швидко, весело та завзято. А коли положили теслі останню дошку, почало населення зносити своє добро і завантажувати на корабель. Всі приносили, хто що мав, ніхто нічого не сховав у скриню. Насипали велику купу добра. А на сам вершечок тієї купи положила Плеяна золотий алтин, що його залишив Святогор. В цю мить велика хвиля викотила на золотий пісок груду мушлів, а в них – дорогоцінні перли. Заледве встигли їх позбирати, як друга велика хвиля поставила корабель на воду.

– Плеяна і двадцять відважних чоловіків відправилися у перше далеке плавання. Вони пливли з одного краю до другого пропонуючи свої товари, а Плеяна на дерев’яній дощечці невтомно вела записи, що і де вони продали, що купили і що бачили. Це необхідно було, щоби полегшити наступну подорож, щоби знати, в яку землю що везти і що там можна придбати. Через сорок пекучих сонць повертаєсь корабель на рідний острів. Везли вони багато пшениці, гречки, жита, щоби засіяти лани, везли тонку, мов волосина, тканину і різні незвідані фрукти.

– Мешканці острова радо зустріли своїх купців, дивувалися розповідям про побачені землі і тішилися вдалому поверненню корабля. А на зимове сонцестояння знов відправилася Плеяна в чужі краї. І знову повернулася з вдалої торгівлі. І почав багатіти острів. Зависочіли на острові будинки, вдвоє вищі за старі, і забуяли в садах плодоносні дерева, заколосилися поля. І покотилася по всій землі слава і про диво-острів, і про купця-дівицю. почали називати цей острів Золотим, Алтінським, а навіть Атлантидським, чи просто Атлантидою.

А Плеяна возила товари все у нові незвідані землі. Одного разу заманулося красуні заїхати на гори Святі, подивитися на людей тутешніх, показати вироби майстрів антлантидських. Та слава про дівчину-купця попереду бігла. Почув Святогор, що неписана красуня в краях його торгує, вирішив подивитися, чи справді вона така гарна, як про неї говорять. Приїхав в місцину під Святими горами, де заморські купці торг вели, глянув і завмер.

Краса неземна була перед ним. Не втримався Святогор, підбіг до Плеяни.

– Красою своєю разючою ти сонцю подібна! Стан стрункий, мов у берізки, руки ніжні, мов у лебідки крила, очі – далечінь морська. Прийми золотий перстень від мене, стань мені другом надійним і вірною дружиною будь.

Промова Святогора вразила дівчину. Ніколи вона ще не чула, щоб богатир так ніжно говорив. Сам, як гора, руки міцні, мов гілки дуба, а слова, мов джерельна вода. Сподобався він Плеяні.

– Ти навіть не спитаєш, як звату мене? – здивувалась дівчина.

– Знаю. Плеяною тебе кличуть, – промовив Святогор.

– А може, ти не пара мені, може, не сподобався? – жартівливо спитала дівчина, та, побачивши неприхованій смуток в очах богатиря, додала. – Я пожартувала. Засилай сватів. Он батько мій Богуслав, ніби знов: ніколи в плавання не ходив, а цього разу відважився.

І заслав Святогор сватів, і прийняла Плеяна золотого персня від богатиря, і весілля відгуляли біля Святої гори. На весілля прийшли Дажбог і Стрибог, Мокош з Долею і Недолею, Сварог із Ладою. Та й промовив Святогор до Мокоші:

– Подивись, Мати-Мокош, я долю свою пересилив: не женився я на чудовиську, я одружуюся я з красунею!

Та й промовив Святогор до Сварога:

– Ковалю, батьку наш! Викуй нам золотий вінок – для Святогора та Плеяни. Перемогли ми долю свою.

Відповіла йому Мокош:

– Що Долею написано, того не зміниш.

І додав Сварог:

– Нитка долі тонка, та хто її розірве?

Поглянув Святогор на Плеяну. Руся довга коса, перекинута через плече, спадала на груди.

– Чому на грудях носиш косу? Відкинь її на плечі, – запропонував богатир.

Відкинула дівчина косу і великий рубець побачив Святогор на шиї коханої.

– Що це? – здивувався богатир.

І розповіла йому Плеяна, як Чорний змій зруйнував їх острів, а її перетворив на морське чудовисько, і як прокинулася вона від меча богатирського, і стала знову дівчиною. І зрозумів тоді Святогор, що неможливо втекти від долі, не можна обминути її.

І зажили Святогор з Плеяною в горах Святих, славлячи богів і розповідаючи всім про острів дивний, що лежить посеред Чорного моря.



Давно колись в одному селі жила молода дівчина. Даною звалась вона. Красунею була, доброю і роботяшою, тільки й біди, що сирота. Батьки її померли давно, і родини в цілому світі у неї не було. Не було кому їй допомогти, не було кому зарадити. Жила вона без підтримки і допомоги в старенькій хаті, без достатку і без багатства. Та от посватався до неї парубок Данко – хлопець чесний, мудрий, справедливий. І не боявся він ні роботи, ні ворогів. Мати Данка – поважна Горпина не хотіла бідої невістки. І хоча була вона жінкою владною, не змогла переконати сина, щоб не одружувався з Даною. Треба сказати, що майже всі у маленькому селі побоювалися Горпину. “Краще вже Злидні підібрати на дорозі, ніж на вузькій стежині зустріти Горпину,” – так міркували односельці, радячи сироті відмовити Данкові. Та закохані, що своїми вчинками схожі на божевільних, рідко прислухаються до чужих порад, бо чуються наймудрішими.

Невдовзі й весілля відгуляли. І жити б молодим, горя не знати. Та Горпина з кожним днем все більше ненавиділа невістку. В свою хату молодих пустила жити, але пильно стежила за тим, що і як робить Дано. Та придергись не було до чого, бо дівчина була старанною і вправною. Тоді стара жінка почала намовляти сина, пускаючи туману в очі: “ Вам, напевно, хотілось би жити в своїй хаті – новій та великій. Наша геть чисто незугарна. Може б ти в світ поїхав, ремеслу якому навчився та й на людей подивився. Поїдь, синку, я з Даною залишуся.” Данко, якого до цього часу влаштовувала і нова простора батьківська хата, і заробіток, почав збиратися в дорогу. Ні вмовляння молодої дружини, ні її слізози не допомогли.

– Я залишаю тебе в надійних руках, не плач, – заспокоював Данко, – зі мною нічого не станеться. Зароблю трішки грошенят і приїду.

Сказав і поїхав. А молода дружина залишилась в чужій хаті,

як кістка в горлі. Дні стали схожі на роки – довгі та нудні. Свекрухамілопосміхалася і лагіднодогоджала, приховуючи ліття. Та Дану цього не помічала. Вдень вона поралася по господарству, а ввечері мріяла, як повернеться чоловік, відремонтують вони її стареньку хату або збудують нову і житимуть довго і щасливо.

Йшли місяці. Данко не повертається. Одного прекрасного сонячного ранку, з курликанням перших журавлів, народився синчик у Дані. Горпина, посміхаючись, прийняла внука на руки. Золотоволосе яснооке малюк з цікавістю роздивлялось довкола. І тішилась Горпина, та не від радості, що здоровим народився продовжуває роду, а від щастя, що зможе покінчити з невісткою. Лише зорі знають, які страшні думки кружляли в голові Горпини.

Дана назвала синочка Ярилом і раділа кожному дню, не відчуваючи біди.

Одного разу, як тільки сонце сковалось за небосхилом, послала свекруха Дану до сусідів позичити солі. Щаслива мати, нічого не підозрюючи, вийшла з хати. А в чужому домі, беручи позичене, відчула біль у серці та гіркоту у роті. Кинулася назад. Та все було, здавалось, добре. Ярило спав в колисці, свекруха дрімала на лаві. Та вночі Дану зауважила, що малюк якийсь неспокійний: все плаче, копириється. А зранку мати помітила, що її дитина якася не схожа на себе: обличчя витягнуте, вушка стирчать, загострені на кінчиках, очі мутні, а кучері потемніли.

– Мамо, що це з ним? – занепокоєна Дану звернулась до свекрухи. – Це не моя дитина.

– Не верзи дурниць! – grimнула Горпина, і вже дещо лагідніше промовила. – Якби плакала всю ніч, то і ти б на себе не була схжа. Іди поспи, а я поколишу.

Та Дану і на хвилину не залишала малюка, приглядаючись до його рис.

Дні минали. З кожним днем Ярило ставав все вередливішим, неспокійнішим, а головне потворнішим. Ноги і руки криві і надто тонкі в порівнянні з великою головою. Мати з жахом дивилася на крихітне тільце, яке поступово почало вкриватися волоссям. Та ні материнські слізки, ні мудрі знахарі нічим не зарадили. Люди з страхом обминали хату Горпину і з осудом поглядали на Дану.

Незабаром Данко повернувся. Він побачив жахливу картину: худу, почорнілу з горя дружину з бридким немовлям.

Не довго думаючи, а уважно слухаючи поради матусі, Данко вигнав дружину з сином.

– Лише відьма могла породити таку потвору, – вигукнув Данко у слід дружині.

Дана давно виплакала не лише слізки, а, здавалось, і розум. Тому брела вона без стежки і дороги, сама не відаючи, куди йде. Як і чому опинилася в лісі, а не біля своєї старої хатини, довго йшла, чи ні, Дану не знала. Вона сіла на повалене громовицею дерево і лише тепер помітила старенького дідуся. Дідусь стояв неподалік, біля столітнього дуба. Його біла гладка, мов дівоча коса, борода торкалась трави. Чоло, перев'язане мотузкою, було похмуре. Бездонні очі, мов голки, пильно стежили за жінкою з немовлям.

Дана піднялася і вклонилася старцеві. Вінтихо, не пригнувши жодної травинки, наблизився до неї і поклав свою мозолисту, але таку теплу руку їй на плече.

– Не тужи, твоєму лиху ще можна зарадити, а мого учня повернути, – сказав тихим, але переконливим голосом.

“Напевне, старенький ще більше божевільний, ніж я,” – подумала нещасна мати.

– Ти не божевільна, – промовив дідусь, – як і я. Просто ця дитина не твоя.

– Як не моя? – зойкнула жінка.

– Дуже просто, – почав розповідь старець. – В ту ніч, коли ти ходила до сусідів по сіль, Горпина підмінила Ярила на оцю потвору. Твоя свекруха знається зі злими духами. Карлик приніс їй оцього бридкого потвору, а твого відніс Злому.

– То що тепер робити? – запитувала Даня, вірячи і не вірячи цьому дивному дідусяві. Вдивляючись у чорні і злі очі немовляти, вона давно здогадувалась, що щось недобре з її хлопцем, але в підміну вірити не хотіла.

– Залишається одне – повернути нашого малюка. Правда, це дещо складно, – задумливо промовив старець.

– Що необхідно робити? Говори, я зроблю, як скажеш, – вигукнула Даня.

– По заході сонця треба покласти цього виродка на купу сміття, он там на перехресті стежок, і відшмагати його вербовою різкою, промовляючи ці слова, – і дідусь прошепотів. – “Будь слово моє тихіше води, нижче трави, міцніше каменя. Чорні сили відступіть і дитя мені верніть”.

Різні думки були в Данусі. Вона сумнівалась, чи зможе вдарити це крихітне тільце.

– Не сумнівайся ні в чому. Роби, як я сказав. І головне – не бійся. Все буде добре, – заспокоїв старець.

Як тільки сонце почало спускатися додолу, Даня поклала немовля на купу сміття. Жіноче серце стиснулось від болю. Даня ніколи й мухи не образила, а тут потрібно шмагати прутом дитину. Та дідусь, підбадьорюючи, кивнув головою. Тендітна рука замахнулась, затремтіла і злегка вдарила дитину. Дитинча заплакало, а разом з ним і Даня.

– Бий! Не шкодуй! Це не твоя дитина! Бий! – гукав дідусь.

Дана замахнулася сильніше. Ще і ще раз. Немовля раптово змінило тембр голосу і заричало звіром. Жінка відскочила.

– Бий! Не зупиняйся! – командував старець.

– Зупинись! – пролунав писклявий голос десь з-під землі.

За великими лопухами з'явилось маленьке горбате тільце з невеликим тлумачком в руках. Бридкий горбун несміливими кроками підійшов до Даня, положив тлумачок їй коло ніг, схопив потвору і зник.

Тлумачок заворушився і почувся тихенький голосок. Жінка бережно підняла його і розгорнула. З-під золотистих кучерів на неї дивились голубі оченята її сина.

– Ну от і все, – з полегшенням зітхнула Даня.

– Ні, – відповів переконливий голос старця, – це тільки початок. На твого сина чекає велике майбутнє і необхідно підготувати його до нього.

Дана з подивом дивилась на нього.

– Мене звату Яромудр. І я буду вчителем твого сина. Якщо ти, звичайно, не заперечуєш.

– Ти повернув мені сина – rozум і життя. Чи можу я з тобою сперечатись? – розсудливо відповіла жінка. – Твоя мудрість старша за твою сивину. Роби, як знаєш.

Яромудр повів жінку в гущавину лісу, де стояла непоказана хатина і невеличка кузня. Тут залишилися жити Даня та її синок.

Йшли дні. Старець, мов рідний батько, займався вихованням Ярила, що ріс мов на дріжджах. Яромудр розповідав хлопцеві про древніх і могутніх богів, вчив читати і писати, збирати цілющі трави, розпізнавати по зорях далеке майбутнє, а за прикметами – найближче. Коли хлопцеві виповнилось п'ять років, почав старець навчати його мистецтву бою.

– А чи не зарано йому палкою махати та птахів полошити? – поцікавилася Даня. – Адже він може поранити себе.

– Не хвилюйся, Дано, – спокійно відповів Яромудр, – головне, щоб твого сина ніхто не поранив. А це станеться, якщо він не вмітиме боронитися.

Ці слова здалися слушними, і Даня лише з турботою



приглядалась до навчань. Та незабаром, коли жінка побачила, що старець почав брати малолітнього Ярила до кузні, її тривога повернулася.

— Можливо я допоможу тобі, Яромудре, — запропонувала Жінка, — рано ще Ярилові міхи роздувати та молоти тягати, підірветься ще.

— Ну, якщо ти вважаєш, що краще буде, якщо твій син готуватиме нам обід і займатиметься домашнім господарством, то я, звичайно, погоджуся, — спокійно відповів старець.

— Та здається мені, що легеню більш пасує молот і кувалда, ніж ганчірка. Краще вже йому залізо кувати, ніж корів доїти, хіба ні?

— Так, звичайно. Але він ще зовсім дитина, — мало не плачуши промовила Дана. — І звідки ви знаєте, що йому краще бути ковалем, а не теслею?

— Я не знаю. Це зорі знають. Вони привели мене сюди, в ліс, саме вони сказали, хто і коли буде моїм учнем, вони пророкують...

— Яромудр замовк, а через мить вже веселим голосом додав,

— А що сьогодні на обід?

Дана зрозуміла, що сперечатися — марна справа, і пішла готувати їсти, зрідка поглядаючи в бік кузні.

Йшли дні, минали роки. Яромудр не полішивав тренувати Ярила, та вправи щораз ставали складнішими. Якщо раніше юнак годинами простоював на пеньку на одній нозі, то тепер, стоячи так, він мусів ухилятися від ударів, котрі наносив Яромудр. Якщо раніше Ярило лише стрибав навприсядки довкола хати, то тепер ще й мусів давати вигаданого копняка то правою, то лівою ногою, то в боки, то вперед і назад. Здебільшого старець тепер ставав навпроти юнака і показував йому, як виконувати той чи інший рух.

— Рука — близкавка, — вигукував він, і рука близкавично проносилася над головою юнака.

– Нога – грім, – і нога наносила удар.
– Рука – меч, – і рука розсікала повітря. – Нога – молот,
– і нога вправно била невидимого ворога.

– Неправді за правду – смерть! – патетично промовив старець.

І цей вислів: “Рука – блискавка, нога – грім, рука – меч, нога – молот.

“Неправді за правду – смерть” став чимось на зразок гасла Ярилового.

Крім того, старець звідкись привів коня, і тепер хлопець гарчував на ньому, виробляючи такі акробатичні вправи, що на обличчі Дани виступав холодний піт, коли син сідав у сідло.

В Яромудра з Ярилом виробився чіткий розпорядок дня. Зранку, коли світові являлися перші проміння сонця, старець з учнем йшли до лісу збирати цілющі трави. Це заняття забирало небагато часу. Потім вони легенько снідали і бралися до тренувань. Після обіду обоє йшли до кузні і працювали до перших зірок. А вночі вивчали зоряну карту і довго балакали про різні дива. Переважно говорив Яромудр, а Ярило слухав, дивувався і зрідка задавав запитання. Старець розповідав про бессмертність душі, про те, що коли людина помирає, на душу чекає інше тіло. Що смерть – це лише звільнення від немічного старого вбрання. А яким буде інше тіло й інше життя, залежить лише від людини. Якщо в цьому житті ти марнуеш час, не приносиш користі людям, не ведеш праведну боротьбу зі злом – то таке саме нікчемне життя на тебе чекає і потім. Кожна людина, що приходить у світ, повинна йти Шляхом Правди, Шляхом служіння Богові. І в кожного цей Шлях свій, бо кожен приходить, щоб виконати своє призначення, по-своєму служити людям і Богу. Одні все своє життя допомагають рідним і близьким, опікуються про них – і це їхнє призначення, їхній шлях. Інші обирають дорогу Знань і намагаються зрозуміти

Істину. Цей шлях тернистий, бо важко не загордитись, не мудрувати, а зрозуміти, що є Непізнані і Недосяжні речі. Треті пізнають Духовні знання, і коли їх віднайдено, то такі люди стають волхвами-вчителями, знахарями-лікарями, чародіями, що ворожать на загадковій сур’ї, астрологами, які читають по зорях майбутнє, хмарогінцями, що розганяють чи наганяють хмари. Та на якій би ти дорозі не був, чим би ти не займався, важливо тільки, щоб ти служив Творцю, людям.

Ні влітку, ні восени, ні зимою, ні навесні – напружений розпорядок дня не порушувався. За виключенням неділі, коли після обіду ходили на ярмарок міняти виготовлений товар на необхідні речі. І треба сказати, що з часом Ярило добре засвоїв ковальську науку. І його власні вироби: чи то мечі, чи знаряддя праці – користувалися великим попитом. Тому з часом люди до їх кузні з різним замовленням почали приходити.

Одного разу, це було перед обідом, прийшли чоловік із сином. Вони довго з великом захопленням спостерігали, як вправно тренуються Ярило і Яромудр. Тоді чоловік підійшов до старця, шанобливо вклонився і промовив:

– Я давно не бачив таких чітких, відточених рухів. Чи не погодишся і моого сина навчити так вправно битися?

– Чому б ні, – з посмішкою сказав старець, оглядаючи повнуватого хлопчина, який був значно вищий Ярила, – тепер буде в Ярила супротивник, та й не уявний.

На тому і порішили. Щоранку приходив Данило, так звали хлопця, на тренування, і хоч був спочатку дещо незgrabним, але наполегливістю не поступався Ярилу. Хлопці старанно виконували все, що говорив їм Яромудр, якими б безглуздими, чи складними не виглядали вправи. Рухливий і міцний дідусь був невгамовним вигадником. Кожного раз ускладнюючи попереднє завдання, він спонукав хлопців вигуками: ”Гоп, гоп”. Разом з боями і тренуваннями старець організовував хлопцям різні

забави: перегони наприсядки – павучком, або перетяги – коли обидва супротивники, тримаючи обома руками палицю з різних боків, намагаються перетягнути напарника до себе, або просто відірвати стопи від землі. Бавились ще у бій піvnів: ставали один навпроти другого на одній нозі, іншу притримували однією рукою, друга в цей час була на поясі, і штовхали один одного то плечем, то грудьми, намагаючись вивести супротивника з рівноваги, щоби він опустив ногу. Забав і сміху було багато. Споглядаючи на все це, Дана тільки хитала головою. “І звідки в старця сили беруться? – дивувалась вона. – Цілими днями товчеться з дітлахами, в гопанки бавиться, в кузні порається допізна і ніколи на втому не жаліється.” Вона тішилась, що у її сина тепер є товариш, але не розуміла, що спільнога ці забави мають з тренуванням.

– Гей, гоп-гоп, – пролунав її голосок, – обідати пора.

Коли хлопці навипередки побігли до столу, Дана підійшла до Яромудра, що стояв біля улюбленої сосни і, здавалось, чекав на неї.

– Старче, – мовила жінка, – вже десять літ ти день у день, незважаючи на погоду, навчасш бою моого сина. Може, вже досить. Нехай займеться корисною справою.

– Наприклад, чим? – грізно спитав Яромудр, бо слова жінки вразили його.

Дана мовчала, бо насправді не знала, що буде краще для її сина. Вона мріяла, що він буде не лише відважним і вправним воїном, але, що у нього доля буде кращою ніж у неї. Але як і що треба робити, вона не знала.

– Жінко, – вже спокійніше промовив Яромудр, – я ніколи не бажав тобі і хлопцеві поганого. Я вважаю його за рідного і зичу йому тільки добра. То зорі обрали його моїм учнем, а вони старші за нас з тобою. І тому буде краще, якщо кожен з нас буде робити те, що йому призначено долею: ти будеш турботливою

матір’ю і доброю господинею, я – вчителем, а твій син... – він на мить замовк. – І до речі, те чого я навчаю твого сина, називається гопак. Це старовинне, майже невідоме мистецтво бою. І зовсім це не гопанка.

Дана з подивом глянула на старця. Вона здогадувалась, що він вміє читати думки, але кожен раз, коли Яромудр давав відповідь на запитання, яке тільки промайнуло у неї в голові, або ж коли він говорив її словами, це викликало у неї страх і подив.

– Скоро ти зможеш переконатися, що твій син, а мій учень, займається саме тим, чим йому необхідно, – пробурмотів старець.

Яромудр, як завжди, мав рацію.

Слава про молодого коваля і його вироби сягала далеко. Дійшла чутка і до Горпини – бабці Ярила. Щось підказувало їй, що шістнадцять років тому Дана з немовлям вижили в лісі. Про те, що невістка повернула собі сина, стара жінка дізналась від карлика, та надіялась, що чужий ліс, хижі звірі і непогода знищать Дану і внука. Та переконатися наважилася лише тепер. Земні стихії – Вітер, Сонце, Місяць, Вода – були їй не підвладні. Тому темної ночі пішла вона до стодоли й почала закликати сили зла.

– Злі духи! Доњки і сини, сестри і брати могутньої Mari! Почуйте мене! – проказала Горпина і закрутилась, мов дзига,

– Заклина! Прийдіть до мене.

Ніч була світла, хоч місяця видно не було. Під покровом Чорнобога Горпина робила свої темні діла. Її ніхто не почув, ніхто не побачив, ніхто не спинив. Над головою у неї закружляло мов би листя, чи солома. Та не солома і не листя це були, а злі духи злітались звідусіль. І грізно промовила зла відьма:

– По світу блукаєте, на людей напасть наганяєте. Чи не бачили ви де невістку мою з внуком? Скажи, Журбо!

— Ні, не бачила і чути не чула, — промовила худорлява дівчина з видовженим і заплаканим обличчям.

— А ти, Лякливице, не бачила? — питала далі Горпина.

— Ні, не бачила! — відповіло з потоку вихору старе потворне обличчя.

— А ти, Кикиморо? — не заспокоювалась Горпина. — Ти ж про все знаєш, про всі гріхи людські відаєш. Може скажеш, де вони.

— І знати не знаю, і відати не відаю, — промовило сонне обличчя.

— А ви злидні, теж не знаєте?

— Знати на знаємо, а чути — чули, — пропищали дуже маленькі голі істоти. І, перебиваючи один одного, почали вихвалятись. — Ми в яку завгодно хату пролізemo. Біду, Лихо, Недолю за собою приведемо. Людей до зубожіння доведемо, по світу пустимо і до смерті не залишимо...

— Досить вихвалятись! — grimнула стара відьма. — Говоріть по справі, або заткніться.

— Та сиділи, якось ми за припічком в одній зубожілій хаті, — почали розповідь налякані злидні, — та ѹ чули там розповідь про коваля, майстра на всі руки. Ярило — його звуть. Живе він у лісі з матір'ю і з якимось дідом.

— Це вони! — зраділа Горпина.

— Ми б так не раділи на твоєму місті, — пропищали злидні.

— Щезніть! — викрикнула жінка, не бажаючи більше нічого чути.

Вихор над головою затих. Тоді стара жінка витягнула з-за пояса ніж іолоснула себе ним вище зап'ястя. Краплі крові оросили землю.

— Богине зла, темної ночі, ворожнечі, смерті, донько Чорнобога, велика Маро, прийди до мене, — шанобливо і грізно бурмотіла Горпина.

Чорна постань з'явилася в стодолі. Вона була в темному плащі з капюшоном, що прикривав обличчя, з мертвою головою під пахвою.

— Богине Маро! Допоможи мені позбутись невістки і внука. Сама я не в силі, — благала стара жінка, — Чує моє серце, що принесуть вони нам лихо, заподіють шкоду твоїй величі.

— Заподіяти мені лиxo?! — пролунав хриплій замогильний голос, — А це можливо?! Подумай сама, як можна мені зашкодити? Чи Лихо піде проти своєї сестри, а чи Шкода супроти матері?

— Ні, звичайно ні, — скиглила стара жінка, — але добро, яке живе у їх серцях, принесе неспокій у твій світ.

— Ну гаразд, не скавули.

Грізна постать підняла мертву голову дотори. Щось схоже на мух, жуків, нічних метеликів закружляло навколо голови і розвіялось. Через мить воно знов з'явилось і щось чорне і кудлате присіло біля ніг богині зла.

Це було Зло — чорний дух, що утримував біля себе всіх маренят.

— Ну, що там? — пролунав замогильний голос

— З ними Яромудр, ми нічого не можемо зробити, — гучно відповіло Зло, — він сильніший за нас.

— Знову цей Яромудр. Він і справді мудрий. Завжди на крок попереду мене, — із захватом промовила Мара.

— Не час захоплюватися ворогами! — вигукнула Горпина.

— Ціть, стара відьмо! Йому ще не час зустрітись зі мною... Його знання сильніші за мене. Шкода, що таких людей нема у моого батька, ми б вже давно владарювали світом. А то ті хвацькі боягузи, ... — мрійливо вела Мара.

— А що мені робити? — спитала Горпина.

— Де безсилі духи, допоможуть люди. Ха-ха-ха, — Мара грізно реготала. — За дорогоцінне каміння, за золото люди зроблять що завгодно. Ха-ха-ха.

Тінь зникла. Сміх богині смерті ще довго лунав у вухах Горпини. Та жінка розуміла, що Мара права: завжди можна підкупити злих людей і замовити вбивство. Так вона і зробила – найняла молодців, щоб вночі напали на оселю Яромудра, підпалили її, а господарів знишили.

Одного ранку, Дана помітила, що старець якийсь неспокійний: все ходить кругами, думає про щось, ні з ким не розмовляє.

– Щось трапилось, Яромудре? – поцікавилась вона.

– Ні. Що ти? Тобі здалося, – спокійно відповів старець і глянув Дані у вічі.

Ні страху, ні неспокою в його очах не було.

– Я просто задумався, – посміхаючись, промовив він.

– А коли я думаю, я ходжу і мовчу.

День пройшов, як завжди, в тренуваннях і роботі. Яромудр був спокійний, але аж надто стриманим – не жартував, не посміхався. Ввечері рано ліг спати, наливши Дані якось дивного напою.

– Що це? – спитала жінка.

– Це – щоб тобі добре спалося і нічого не здавалося, – промовив дід і посміхнувся, – пий, то не отрута.

– П’ю, вже п’ю.

Пізньої ночі прокинулась Дана від незрозумілих звуків і окликів. Окликнула Ярила – мовчить. Окликнула Яромудру – мовчить. Кинулась до їхніх постель, а там пусто. Вибігла тоді Дана на вулицю і оціпеніла від жаху. Місяць ясно освітлював подвір’я, на якому, вимахуючи палками, гирцували вершники. По викриках “топ-гоп” Дана зрозуміла, що її син і Яромудр знаходяться десь між кіньми. То справа, то зліва щось бухкало на землю, було чути крики болю, а щось схоже на шаблю відбивало проміння місяця. Та раптом пролунав свист і коні, але вже без вершників, перестрибуючи тин, майнули до лісу.

Дана розгледіла дві постаті пліч-о-пліч одна до одної, то були Ярило і Яромудр, а поряд на землі рухались чиєсь тіла.

– Жінко, іди до хати, – не повертаючи голови в її бік, промовив Яромудр.

Дана траснула дверима і причаїлась за ними. Було чути удари, зойк, крик, падіння, і таке бажане “топ-гоп”. Жінка знала, що поки чує цей вигук, – її син живий.

– Рука – близкавка, нога – грім, рука – меч, нога – молот. Неправді за правду – смерть, – донісся голос Ярила і за мить все стихло.

З силою Яромудр відчинив двері і Дана, що стояла за ними, мало не впала.

– Все скінчено! – втомлено промовив він.

– Що це було? Хто ці люди? Чого вони хотіли? – не могла заспокоїтись Дана, до якої повернувся дар мови.

– А чи не забагато питань? – лагідно спитав Яромудр.

– Дай відповідь хоч на одне.

– Будь-ласка! Слухай, – відповів старець. – Ці люди прийшли, вірніше приїхали сюди, щоб убити нас. Їх послала сюди Горпина. Знаєш таку?

Дана аж сіла від несподіванки.

– Чого їй треба?! Чому вона не лише нас в спокої? – в серцях питала Дана. – Скільки це буде ще продовжуватися?

– Зло завжди поруч з добром, – розсудливо зауважив Яромудр, – адже саме життя – це боротьба добра зі злом. І до того ж Зло, що випробовує Добро, робить серце відважнішим, розум – прудкішим, а душу – справедливою.

– Ти знати! Ти знати, що на нас нападуть, – здогадалась жінка, – ти прочитав це по зорях.

– Ні, мені цю звістку принесла на хвості ворона.

– Ти жартуєш?

– А ж ніяк. Я можу не лише знати про що ти думаєш, але і

розумію мову птахів, – пояснив Яромудр.

– Чому ти нічого не розповів мені? – дивувалась Дана.

– І що б це змінило? – здивувався Яромудр.

– Було б більше шуму, а ще більше плачу, – втрутився в розмову Ярило, котрий до того ніколи не вмішувався в розмови матері і Яромудра.

– Це правда, – підтверджив старець, – а ти помітила, що нас двоє положило більше десятка ворогів. А вони були на конях і озброєні. Але ні, нас не було двоє. Нас було один з половиною, бо я вже старий і не маю твої сили і швидкості, що раніше. Та твій син молодець. У нього хоробре серце, можна і на лева йти полювати.

– Ще чого бракувало, – заломила руки Дана, – я вам покажу лева. А ну спати.

Та подумки вона була вдячна Яромудру за те, що виховав сина і навчив усьому.

Горпина, дізнавшись, що її задум провалився, почала вигадувати інший підступний план.

У неділю по обіді, як завжди, Ярило зі старцем загрузили у воза нові мечі, лопати, плуги, та інші знаряддя й відправились на ярмарок. А там народу було тьма. Хто з чобітьми розходжує й прихвалює, хто з запашними пиріжками, хто з сорочками і хустками, хто з пахучим медом, хто з прикрасами для жінок і дівчат – очі розбігаються. З великою охотою спостерігав Ярило за всім, що відбувалось. Та раптом відчув на собі чийсь зосереджений погляд. Обернувшись, він потонув у прекрасних бездонних, мов небо, дівочих очах. Красуня, яку лише у сні побачиш, безсоромно розглядала Ярила.

– Хто це? – з жаром випалив Юнак, штовхаючи у лікоть Данила, який щойно підійшов.

– Ні тобі добрий день, ні тобі... – він не договорив, бо побачив благаючий погляд товариша. – Ну, де?

– Ось там, – Ярило кивнув у бік, де стояла незнайомка – висока, струнка, риси обличчя правильні, носик маленький, очі блакитні, губи рівненькі, коси русі до землі, врання вишукане, – на одному подиху проговорив юнак, із заплющеними очима.

– О-о, – протягнув Данило, – Чи не захворів ти часом? Та краще захворіти, ніж на ту дівчину заглядатися.

– Чому? – випалив Ярило.

– Бо то птах не про тебе.

– Чому?

– Ти що інших слів не знаєш? – дивувався Данило.

– Бо то доњка приїжджого купця, багатого і вередливого. Не один залицяльник топтав пороги їхнього дому, та все марно.

– Чому?

– Набрид ти мені, Яриле. Чому і чому, – нервував Данило, – та тому, що купець цінить свою доњку надто дорого. Сказав, що віддасть Сніжану за того легеня, який запропонує за її руку найдорожче, що у нього є. О, що тут було. Женихи в черзі стояли, і кого тут тільки не було. Купці приносили вишукану тканину, ювеліри – коштовні прикраси, конюхи приводили швидких і породистих коней, ковалі – гострі добротні мечі, з оздобленими руків'ями. Та ніхто не підійшов.

– Дивно, – задумано мовив Ярило.

– Не марнуй часу, поглянь краще, які чоботи он у того чоловіка.

Та ніщо більше не цікавило Ярилу. Весь день і цілу ніч марив юнак красунею. “От би, ще разок її побачити”, – подумав Ярило, як тільки прокинувся зранку.

– Гей, сон-дрімота, пора в ліс йти, – почув юнак байдорий голос старця.

Та вперше, за стільки років, Ярило не хотів нікуди йти. Та й зілля ніби навмисно кудись ховалося, бо ні одної стеблинки юнак не знайшов. А Яромудр йшов поруч і тільки нишком

посміхався. Він чув вчорашню розмову хлопців і здогадувався, що відбувається з учнем. Після сніданку Яромудр кинув Ярилу палицю, которую юнак мало не випустив з рук. Старець, розмахуючи нею, почав завдавати ударів, котрі Ярило заледве відбивав. Стурбована Дана, которая ніколи не вмішувалась, підійшла до сина:

— Ти часом не захворів? Що з тобою?

— Все добре мамо, — втомлено відповів юнак.

— Добре. Іди погуляй, — загадково посміхаючись, промовив Яромудр.

Коли постать Ярила сковалась за деревами, Dana спітала у старця:

— Ярило захворів? Ти знаєш. Не муч мене.

— Ні, твій син цілком здоровий ... тілесно. Та здається він закохався, — заспокоїв Яромудр.

Здивована Dana присіла на пеньок, на якому ще недавно Ярило відточував кожен бойовий рух.

— У кого він міг закохатись? — дивувалась жінка, хапаючи старця за рукав, — у мавку, чи що?

— Ні. Все не настільки трагічно, — відповів старець, — це земна красуня.

— Та він ще зовсім дитина, — непокоїлось жінка, — він виріс в лісі, не вміє поводитись з людьми. А якщо вони образять його? А якщо вона відмовить йому і розіб'є його серце? Що робити? Чого ти посміхаєшся? А-а, ти вже знаєш. Ану, говори, що там пророчать зорі.

— Ну, добре, скажу. Тільки одна умова, — старець загадково глянув на перестражену Дану, — перестань називати Ярила дитиною. І не тарбай мене за рукав, відірвеш, чого доброго. Все буде добре, я обіцяю тобі. Величне майбутнє не за горами.

— Що? — налякалась ще дужче мати.

А тим часом Ярило блукав без стежки по лісу. Йому було

байдуже куди іти, лише би не залишатись на місті. Він не помічав, що шпортається за коріння дерев, що гілля малини драпає руки. Він не розумів, що котиться, чому не зміг зосередитися і відбити напад старця, не задумувався над тим, що наближається обідній час, а він не хоче їсти. Все було незвичним. І серце в грудях калатало так, що аж у вухах дзвеніло. Мов у сні плівся Ярило, доки страшний крик, від якого холода кров, не зупинив його. Кричала дівчина і десь недалеко. Ярило огледівся. У глибині лісу від побачив людей, що розбігалися у різні боки. Юнак кинувся туди.

На одному подиху він вибіг на пагорб, з якого долинав крик. З одного боку стояв приїжджий купець, який підтримував ледве живу жінку. А з іншого — величезне чудовисько, яке чимось нагадувало лева, роззявляючи пащу, насувалось на розгублену Сніжану. Ярило одним ривком вирвав з корінням дерево, що росло поруч, і в один стрибок став між дівчиною і жахливою потворою. В хижака заблистили очиська, і він відступив назад, готовущись до стрибка. Та сильний удар деревом по голові дещо зупинив звіра. Тим часом, Ярило, використовуючи бойові прийоми, наносив леву копняків по голові і по тілу. Хижак розгубився, та здаватися не збирався. В одну мить два тіла: звірине і людське — злились воєдино. І зрозуміти, хто перемагає, було неможливо. Та Ярило, з вимазаним кров'ю обличчям, опинився на хижаку. Міцними руками він вперся в його пащу і роздер її. Від побаченого жінка, яку підтримував купець, втратила свідомість. Переконавшись, що звір не дихає, юнак підійшов до Сніжані.

— Не бійся, він вже тобі не зашкодить, — промовив Ярило.

— Біля тебе мені нічого не страшно, — відмовила дівчина, простягаючи білу хустку.

Юнак хустку взяв, та витерти нею обличчя не осмілився.

— Ти поранений, — зауважила Сніжана, — наші лікарі можуть оглянути тебе, правда батьку.



Купець, якому вдалося привести дружину до тями, підійшов до Ярили.

— Звичайно, наші лікарі нададуть тобі всю необхідну допомогу, — доволі сухо промовив купець, — Так і ще, ти врятував нашу доньку. Що ти за це хочеш?

Ярило із здивуванням глянув на батька Сніжани.

— Спасибі, — заледве вимовив юнак, — мені нічого не потрібно.

— Ну, може ти хочеш золота, дорогоцінні камені, індійський шовк, турецькі мечі...

— Ні, — категорично відповів Ярило, — якщо дозволите, я візьму тушу цього звіра.

— Звичайно, вона твоя.

Ярило, підібравши вбитого хижака, мовчки поплівся додому, коли за спиною почув голос Сніжани:

— Ти образив його. Невже не можна було якось інакше?..

— Я знаю що роблю. Не повчай мене, доню.

Як Ярило добрався додому, він не пам'ятав. Кров заливала обличчя, сили поступово залишали поранене тіло, туша чимраз ставала важчою. Та юнак не міг її кинути — це згадка про Сніжану.

Яромудр, який знову з'явився, пішов у ліс за Ярилом. Він бачив, як юнак вступив у бій із лютим звіром, бачив перемогу, чув усю розмову, та із склону не виходив. Він дозволив пораненому Ярилові тягнути тушу лісом, страхуючи кожен його крок. А коли знесилений юнак впав на подвір'ї, він переніс його тіло до хатини. Данія заламала руки:

— Ти ж казав, що все буде добре, — плакала вона.

— Я і зараз це кажу. Не заважай мені. Розтопи піч, краще.

Яромудр якоюсь травою обробив рану юнака, у трьох глечиках заварив цілющого зілля і поїв ним Ярила.

А зранку прибіг переляканий Даніло.

— Все місто говорить про коваля, який спас Сніжану, — затараторив він, — Старійшини збирають віче. Наказано вас привести. Та покажіть меню ту тварюку. Де вона?

— Дійсно, де вона? — запитав Ярило, який ще лежав у ліжку.

— Я зробив з неї плащ, — винувато промовив Яромудр.

— Думаю, тобі пасуватиме.

Старець відступив від лавки і хлопці побачили шкіру хижака і його роззявлену пашу.

— О-го, — вигукнув Данило, — ну і пашка. Де ти того гіганта віднайшов. Та, забув вам сказати — у сусідньому селі померла жінка. У вас там немає родини?

— А як звали жінку? — поцікавився Яромудр, чим дуже здивував Дану, бо ніякої родини у старця не було.

— Горпина, здається. Кажуть її обличчя повикручувало в жахливу гримасу.

Дана аж рот роззявила. А Яромудр знизив плечима:

— Я ж говорив, що все буде добре, — посміхнувся він і вже тихіше, на саме вухо Дані, прошепотів, — це все Ярило.

— Можна мені одягнути плащ? — поцікавився Ярило.

— Думаю, що саме у ньому тобі слід іти в місто, — зауважив старець.

І троє чоловіків направились у велике місто. По дорозі Ярило неохоче розповідав Данилу, як переміг лева.

У місті було людно. Малеча, перебиваючи один одного, ніби сама була свідком, розповідала про вчорашию бійку людини з левом. На центральній площі зібралися найстарші. Хтось з юрби, побачивши Ярила з старцем, крикнув: “Князь! Князь іде!”

Люди почали розступатися, пропускаючи Ярилу до центру.

— Князь, князь, — шепотіли навколо.

— Князь Лев! — вигукнув хтось з юрби.

Ярило побачив старійшин і батька Сніжани, котрі прощось розмовляли. Як тільки чоловіки підійшли до старійшин і

вклонились їм, купець промовив:

— Ти врятував мою доньку, ризикуючи найдорожчим, що у тебе є. Я не порушую слова. Якщо Сніжана люба тобі, ти можеш взяти її за дружину. І ще... — купець затих. Тоді мовив старший із старійшин.

— Ти хороший коваль, твої вироби славляться далеко за межами цього міста. Ти хоробрий, розсудливий, відчайдушний, справедливий. Ти володієш стародавнім мистецтвом бою. Крашого князя не знайти нашому місту. Ми пропонуємо тобі владарювати в нашему місті.

— Для чого це мені? — здивовано запитав Ярило.

— Бо це твій Шлях, — втрутівся Яромудр, — твоє життя не належить тобі, воно належить Творцю і людям. Я двадцять років свого життя присвятив тому, щоб передати тобі усі свої знання. Ти був обраним задовго до свого народження. І саме ти мусиш зберегти традиції і передати знання наступним поколінням. Ти — хранитель.

— Хто це говорить? — прошепотів чийсь голос у юрбі.

— Це волхв Яромудр, — відповів голосно інший голос.

— Волхв Яромудр, волхв Яромудр, — почала шуміти юрба. Старійшини з пошаною вклонились Яромудру.

— Якщо Ярило твій учень — то наш вибір вірний! — сказав найстарший з них.

— Князь. Хай живе князь Лев, — гомоніла юрба.

— Але, чому Лев? — дивувався Ярило

— Твоя бабуся Горпина була злою відьмою, — почав розповідь Яромудр, — вона пообіцяла Чорнобогу знищити тебе. Та, як знаєш, їй це не зовсім вдавалося. Першого разу у справу втрутівся я, і злий карлик повернув тебе матері. Вдруге — ми обое перебили вершників, котрих вона послала знищити нас. Втретє — Горпина зачакувала печерного лева, віддала йому всю свою силу, вложила в нього всю чорну магію, та ти переміг його. Тому

Горпина і померла, а до тебе перейшла міць і відвага цього звіра.
Левине серце – це хоробре серце.

– Князь! Князь! – гомоніла юрба.

Ярило вклонився на всі чотири сторони, як велів звичай.
Люд стих.

– Я буду справедливим і мудрим правителем, – промовив юнак, – буду дбати про інтереси кожного з вас, буду навчати ваших дітей і берегти традиції. А якщо я порушу, дане мною, слово – нехай Перун покарає мене і весь мій рід.

І володарював князь Лев-Ярило довго і справедливо, а радником у всіх справах, доки дозволили літа, був Яромудр. Дружиною і вірним помічником Ярили стала Сніжана. І не знали люди в цьому місті ні біди, ні смутку.

І сьогодні на карті України можна знайти древнє місто Лева. Правда, населення міста вже не пам'ятає про давні події. Та все ж, серед тисячі людей, ще є нащадки древнього роду Хранителів знань.



Жила собі в одному місті звичайна родина – старенькі батьки та два брати. І як це часто буває, брати були зовсім не схожі як зовні, так і за характерами. Молодший брат Ярослав був чорнявий, повненький, з карими очима. Старший Любомир був білявий, худорлявий, з синіми очима. Хоч брати і виховувались однаково, а різниця у віці становила лише один рік, старший брат ріс запальним, веселим, добрим та роботячим, а молодший – навпаки, був байдужим, лінивим і завжди незадоволеним. У старшого будь-яка робота в руках горіла, а в молодшого завжди була причина для відпочинку.

В ті часи на околицях міста Лева було велике озеро. І було воно таке велике, що стоячи на одному березі, неможливо було розгледіти де воно закінчується. Сміливці, які наважувались переплисти його на човнах, розповідали, що від берега до берега гребли без відпочинку цілий день. А щоб обйтися його, потрібно було тиждень. З одного боку озера височіли піщані насипи, а з іншого розкинувся непрохідний ліс.

Батько братів був рибалкою. Та коли він постарів, рибальством зайнялися брати. Ходили вони на озеро по черзі: одного дня – старший, іншого – молодший. Мати носила рибу на базар продавати. Ось піде Любомир в понеділок на рибалку, а ввечері або у вівторок зранку приносить повні міхи риби. Піде Ярослав у вівторок на озеро і повертається ввечері з однією рибиною, а то і зовсім пустий. Та йому не докоряли, його не лаяли. Мати дуже вже любила молодшого, пестила його, ніжила. Все господарство трималось на старшому братові. Та він не сумував. З піснею і гарним настроєм брався хлопець до роботи, і все у нього виходило швидко і гладко. Так часто буває: коли людина добра і працьовита, робота ніби сама робиться. Старші люди говорять, що то духи допомагають: домовики, лісовики та інші.

Так і з Любомиром було. Прийде до озера, запливе на човні

подалі від берега, затягне пісню, а риба, наче зачарована, на спів пливе. Але не сама вона пливла, то водяник її підганяв. Дуже вже до вподоби прийшовся водяному царю Любомир. І роботи хлопчина не боявся, і непогоди не лякався. Бувало хоче водяник настрашити Любомира, хвилі здіймає, рибою кидається, а рибалка нишком посміхнеться, погладить рукою водойму та й байку розкаже, чи пісню заспіває. Й пропадає у водяника охота пакостити та жартувати. До того ж Любомир був красивим парубком і дуже сподобався донці водяника. Ця донька Купава була його улюбленицею, то ж пару шукав він для неї серед могутніх духів. Але ніхто з них не припав Купаві до душі. Зате щоразу, коли Любомир приходив рибалити, випливала царівна з дна озерного помилуватись красенем. З боку лісу декілька верб росло просто у воді, торкаючись гіллям поверхні води. Там, у густому листі, ховалась Купава. Та Любомир помітив, що за ним хтось стежить. І так як він був не лише спостережливим, але і відважним, то вирішив дізнатись хто ж це такий.

Одного разу вночі, коли на озері зібралось багато рибалок, Любомир затягнув веселу пісню. Дочекавшись, коли слова пісні підхоплять інші рибалки, Любчик непомітно пірнув у озеро і під водою поплив до верб. Несподівано винирнув, відхилив гілля дерев і завмер від несподіванки. Місячне проміння освітило прекрасне дівоче обличчя. Не встиг Любомир промовити і слова, як царівна зникла під водою. Хоч хлопчина був хорошим плавцем і пірнальником, та наздогнати незнайомку йому не вдалося. Невеликі рибини якимось чином потрапляли йому під сорочку, лоскотали і заважали плисти. Дівчина, мов цукор, розчинилась у воді. І Любомир, збентежений і зачарований, повернувся у свій човен. Рибалити не хотілося, та й риба не ловилася. Зранку Любомир приніс додому кілька рибин, чим дуже розсердив матір. Та ні її сварки, ні насмішок брата юнак не помічав. Увесь день він лише і думав про чарівну незнайомку

і не міг дочекатись своєї черги рибалити. Любчик твердо вирішив познайомитись з красунею, але боявся, що настрашив її і більше не побачить.

Та переживання юнака були марними. Як тільки Купава почула пісню рибалки, вона миттю попливла до схованки. А рибалка співав про чарівну дівчину, яку він одного разу зустрів і палко покохав. В пісні він просив дівчину не лякатися і не ховатися від нього. І була ця пісня така мелодійна, що і сам водяний пустив слізозу, і риби парами хлюпались біля човна. Співаючи так, поплив Любомир, до плакучих верб, сподіваючись зустріти там дівчину.

— Не бійся мене, я не заподію тобі зла, — промовив юнак, відхиляючи густе гілля.

— А я і не боюся.., — несподівано пролунало з-поміж листя .

— Дозволь повозити тебе на човні, — невпевнено запропонував Любомир, вдивляючись у пітьму.

— А-а... Я ще ніколи не плавала на човні,- відповів дівочий голос десь над головою у хлопця.

— Це зовсім не страшно, — запевнив рибалка, оглядаючись.

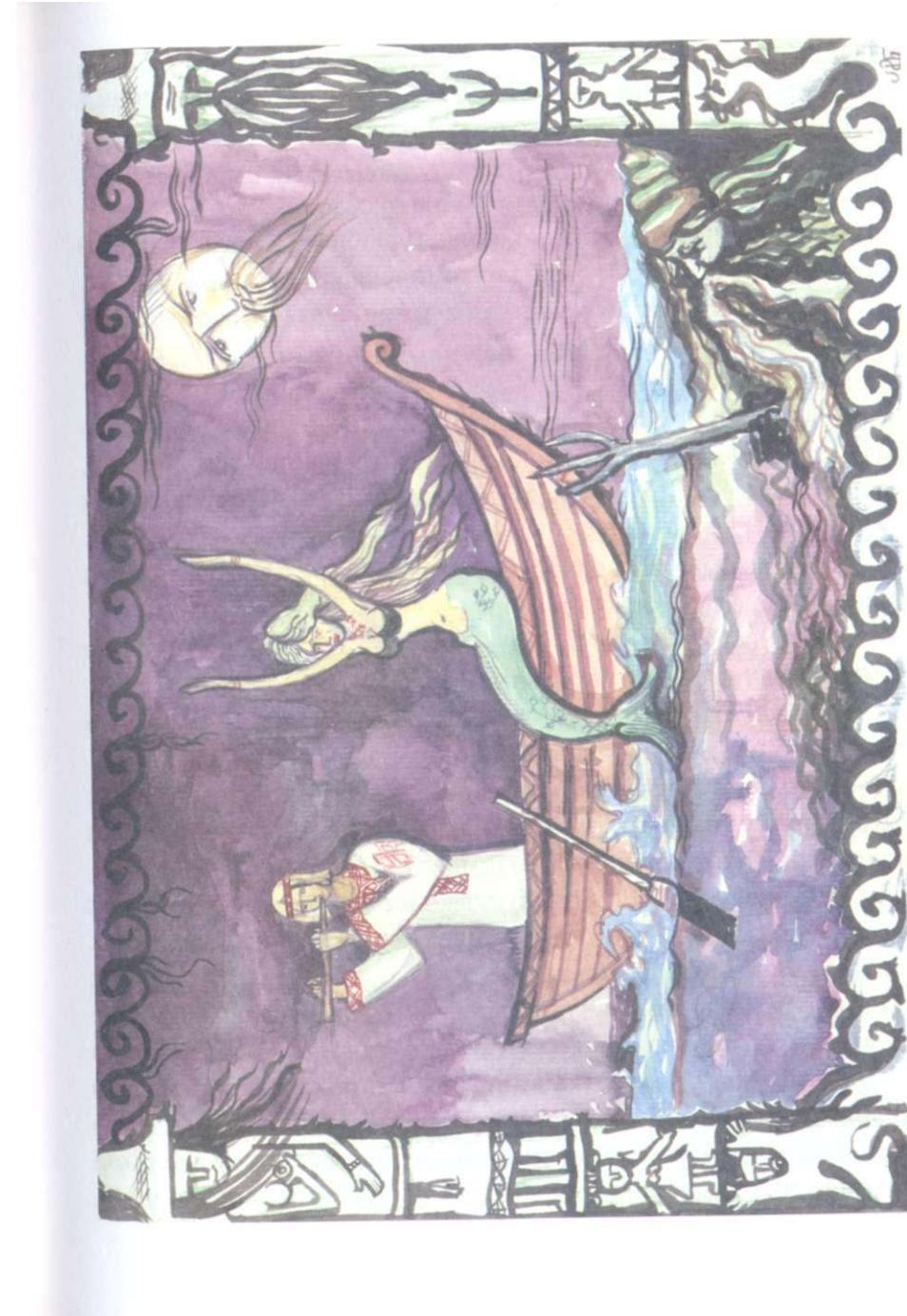
— А я зовсім не боюся, — промовив голосок, і щось мов птах майнуло з гілля і хлюпнулось біля човна.

Любомир вдивлявся в чорну воду, та нічого, окрім кола, залишеного чимось, що упало, не бачив. Та раптом човен почало хитати сильно, щораз сильніше. Несподівано прекрасне дівоче обличчя визирнуло з води:

— Не бойшся, що утоплю ? — спітало .

— Як би хотіла, то давно б утопила. Залазь у човен та трішки пригнися, а то рибалки помітять, що мене десь нема і пісні не чути, кинуться мене шукати.

Любомир допоміг дівчині забратися у човна. І коли вони випливли з верболозу, а місячне проміння освітило гарні риси обличчя дівчини, хлопчина помітив на дні човна великий



плавник.

– Ой, а у тебе риб'ячий хвіст?! – здивовано вимовив юнак.

– А що, у доньки водяного повинні бути копита? – з образом промовила дівчина.

– Вибач, я ніколи раніше не бачив русалок.

– І більше не побачиш! – відповіла улюблена донька водяного і хотіла вистрибнути, та міцна рука Любомира зупинила її.

– Я попросив пробачення, хіба ти не чула. Я не хотів тебе образити...

– Але образив!

– Я чув, що русалки заманюють на дно озер людей. Якщо хочеш, то забери мене з собою. Я не зустрічав на суші дівчини, крашої за тебе. Без тебе світ мені не милив... Хочеш, я сам утоплюся?

– Слова рибалки сподобались русалці, бо у мріях своїх вона давно бачила хлопця на дні озера.

– Стривай! – промовила Купава, – батько не приймає самогубців у своє царство, навіть таких як ти.

– Як же тоді бути? – спитав Любомир. – Тобі не можна на сушу, мені не можна під воду!?

– Час розсудить. Він мудріший за нас з тобою. А може батько чимось зарадить, хоч я не чула, щоб когось із сестер він відпустив. Та поживемо – побачимо.

З того часу Любомир та Купава часто гуляли по просторах водойми разом, до першої ранкової зорі, сторонячись інших рибалок. Вони співали пісень, розмовляли, жартували. А водяник заганяв у сіть Любомира рибу, що мирно плавала навколо човна хлопчини. А коли починало світати, Купава мило махала білою рукою і пірнала у воду. Любомир завжди повертається з озера з повними сітками риби, з хорошим настроєм і задушевною піснею про неземну красуню. У пісні юнак оспіував синьо-зелені очі красуні, довгу косу з вплетеними в неї мушлями, високе чоло,

маленький носик, рум'яні щічки, тонкий стан та ніжні руки в браслетах з водорослів.

Ярослав від злості і заздрощів мало лікті не гриз. Та й почав він намовляти любу матусю проти брата:

– Поглянь-но, матусю, старі рибалки десять рибин зловлять, а наш Любчик – тьму-тьмущу, старі рибалки пусті повертаються, а у нашого Любчика повні сіті. Щось тут не так... I пісню якусь дивну співає. I тішиться чогось.

– Не хвилюйся, синку, все ми з'ясуємо, – заспокоїла добра мати.

Цієї ж ночі молодший брат і стара мати пішли до озера. I підійшли вони до нього з боку піщаних насипів. Так, стоячи на кручі, вони добре бачили усе, що відбувалося внизу.

А діло було осінню. Рибалок стало менше. Одні дрімали у човнах, інші закидали й витягали сіті, треті перегукувались і реготались. Лише один човен тримався на віддалі від інших. У ньому сиділо двоє, звідти долинала пісня.

– Мамо, глянь, ось він! – штовхав стару жінку у плечі Ярослав, мало не зіштовхуючи з кручі.

– Облиш! Не сліпа! Чи ти хочеш мене втопити?! Не сіпай мене – пручалася мати.

– Ти дивись, дивись! Він не сам у човні! – репетував молодший.

Мати вдивлялась у ніч. На місячній доріжці похитувався самотній човен. А навколо нього то тут, то там, відбивалися кольорові зірки, риби, танцюючи, виставляли з води то голови, то хвости, хвильки зрідка підскакували і ставали схожими на маленькі фонтанчики. Птахи кружляли над човном, утворюючи різні дивні фігури.

Кожен, хто б побачив таке диво, стояв би й милувався. Та рибалки були зайняті своїми справами, а стара жінка на кручі лютувала.

– Ще цього бракувало бубоніла вона, – ось, що задумав. Одружиться, приведе в дім невістку – доведеться майно ділити. Заведуть дітей... А про нас він подумав? Я його ростила, годувала, плекала, а він он як матері хоче віддячити. Хоче залишити її напризволяще.

– Так, він уже і дівчину має, і сам лихий в його сіті рибу гонить, а мені не таланить, – скиглив молодший.

– Цить! – розсердилась мати. – То не лихий йому допомагає. Подивись-но добре туди, де човен Любомира вітер гойдає. Бачиш, неподалік якісь люди плавають?

– Мамо! Та який дурень буде плавати в такий холод? – здивувався Ярослав.

– Та такий, синку, що замість ніг хвіст має...

– Та що ви таке кажете.

– Ходи, спустимося ближче до води, – промовила мати і потягнула молодшого за собою.

Внизу, неподалік від берега, лежало декілька перекинутих човнів. За одним із них причайлися стара жінка та її молодший син.

– Мамо, що ви там про хвіст говорили? – спитав Ярослав.

– Дивись: там, далеко, біля лісу, пара плаває-забавляється.

– Ну і що? – запитав Ярослав.

– То не... – мати не встигла сказати, бо неподалік почувся дитячий сміх.

– Що це? Дитина? – дивувався молодший.

– Тихо! – наказала мати, а сама поповзла до озера.

На темних водах, у білій піні лежало і хлюпалось немовля. Жінка нишком підкралася до нього, скопила, загорнула в поділ і кинулась тікати. За нею молодший. Ніхто більше не помітив крадіжки, тільки мовчазна хвиля мов наздогнати хотіла, піднялась над водоймою і шубовснула на берег.

– Мамо, ви здуріли. Нащо вам та дитина? – спитав Ярослав,

наздоганяючи мати.

– А ти так нічого і не зрозумів! – крикнула жінка.

– Hi! А що я мав зрозуміти?

– То дитинча Водяника!

– І що з того?

– Ну ти і тупий, – сказала мати. – Зараз все тобі розповім. Давай но подумаємо спершу, де дитину сховаємо, дуже вона неспокійна й вередлива.

– Та в стодолі лишимо, – запропонував молодший.

Мати з сином добігали до свого подвір'я, а на небі поволі згасали зорі.

– В стодолі не вийде, – промовила мати, – зараз батько встане і піде до худоби, може почути плач.

– Тоді в льоху закриємо. Пам'ятаєш, я малим там Сірка закрив, він так скавулів і гавкав, що аж захрип, а ніхто не почув?

– Добре!

– Ну, розкажуй, що ти там надумала, – спитав Ярослав, коли мати, залишивши в льоху немовля, що жалісно плакало, зачинила двері.

– О! Дійсно нічого не чути, – зраділа жінка. – Слухай-но. Твоєму братові не лихий допомагає на озері, а Водяний. Він гонить в сіті Любчика рибку і, здається мені, не дарма. Чи не донька Водяника була з Любчиком у човні?.. Цього я не знаю. Та знаю, що людські немовлята по ночах на озерах не регочуться. Тепер у нас є одне дитинча Водяного, й ми зможемо його обміняти...

– На що? – зрадів Ярослав.

– На золото, срібло... На щоденну вдачу у рибальстві. Або ні! Ти не будеш тепер рибалити. Сам Водяник буде приносити нам рибу додому.

– Це ви добре придумали! І не потрібен нам тепер Любчик.

Так мріяли мати з молодшим сином, а тим часом водяні мешканці помітили, що зникла наймолодша мешканка водоймища. Водяник лютував, бив об насип хвилі, кидав їх далеко на берег. Русалоньки ридали, боячись батьківського гніву.

— Я пошукаю твою сестру на березі, — запропонував Любомир, дізnavшись про лихо, — можливо, малеча десь заповзла і тихенько спить.

— Не думаю, — похитала головою царівна, — наші немовлята плачуть на суші і аж ніяк не зможуть заснути.

— Все одно, я подивлюся. Де її бачили в останнє?

— Біля рибальських човнів, — промовила одна із русалок.

Погане передчуття закралося в думки хлопця, але він швиденько відкинув його.

— Я спочатку подивлюсь на схилах, а потім з боку лісу, — промовив хлопець і вискочив з човна.

— Любомире! — окликнула хлопця царівна. — Лише 24 години моя сестра може бути на суші. Потім вона... засохне, як дощовий хробак на сонці. Вона помере без води.

— Я знайду її! Я обіцяю, я знайду її раніше, ніж Сонечко прийде купатись в це озеро, — пообіцяв Любомир.

Царівна нічого не відповіла, тільки знизила плечима і заплакала.

На озері піднялася жахлива буря — Водяник перевертав все своє царство з ніг на голову у пошуках дитини. Шукали весь день, а ввечері водяний цар здогадався, що доночку викрали. Озеро помутніло, почорніло. На небі з'явились страшні кошлаті хмари. Щохвилини води в озері ставало все більше, і армія велетенських хвиль, руйнуючи все на своєму шляху, підступала до села.

Налякані люди хотіли задобрити володаря вод. Вони привели до берега, в подарунок Водянику, найкращого коня, що

був у селі, принесли бочку меду і качку. Та марно! Цар водойм жбурнув у них таку велетенську хвилю, що мало всіх не забрав до себе.

Жінки з дітьми сиділи по хатах і чекали найгіршого. Чоловіки зібралися в шинку й радились, що робити. Раптом двері з силою і гуркотом відчинились, і в шинок увійшов чолов'яга-велетень у довгому і мокрому плащі. Його каламутні очі палали гнівом. Розкуйовдане, чорно-зелене волосся й борода стирчали в різні боки. Зробивши два кроки, незнайомець опинився біля шинкаря, який саме тримав келих вина. Схопивши однією рукою шинкаря за бороду, іншою відібравши келих, здоров'я залпом спустошив посуд і гримнув ним по столі.

— Віддайте доночку, бо зруйную місто вцент!

Сказав і зник, тільки калабаня лишилась там, де він стояв, і чоловіки з відкритими ротами.

— Хто то був? Хто він? Яку доночку? — переглядаючись, питали один в одного чоловіки.

— То був Водяник! — долунав слабкий голос десь з глибини хати, — і наскільки я зрозумів, хтось поцупив у нього дитину...

— Не може бути? — здивовано переглядалися чоловіки.

— Хто цей дурень не знаю, але те, що лиха нам не минути, — це точно, — сказав той самий голос.

Чоловіки розходились по домівках, а вдома бубоніли і бунтували:

“Хто міг таке вчинити? Хто міг викрасти дитину? З давніх-давен люди мирно жили з володарем вод. Бувало, він іноді пожартує з кимось: то човен перекине, то утопленим прикинеться, щоб налякати. Та шкоди не робив: риби не розганяв, не жалів, греблі не ламав, поля не топив. А тепер?” Люди вирішили знайти дитину і покарати того, хто її вкраяв.

Мати Ярослава й Любомира страшенно настрашилась, коли почула новини. Спочатку вона хотіла послати старшого сина до

Водяника за викупом, але Любомир шукав немовля і додому не повертається. Тоді стара жінка з молодшим сином, прихопивши дитинча, кинулись шукати порятунку в лісі.

Чайки, що вже добу не знали спочинку, бо як і всі мешканці водяного царства шукали малу русалоньку, помітили стару жінку з сином, що тікали до лісу. Птахи розповіли про це Водянику. Володар вод не хотів вірити в підступність Любомира. Виходило так, ніби Любомир відволікав увагу водяних мешканців, поки його мати з братом викрадали дитину.

На узбережжі з'явився здоровань у довгому мокрому плащі і рушив грізним кроком у бік лісу. Там, де сходяться вода і смуга лісу, немає чіткої межі. Водяник з лісовиком ніколи не сперечались за територію, тому деякі дерева росли просто в озері, а озерна вода далеко сягала в гущавину лісу. Саме там Любомир намагався віднайти маленьку русалоньку, коли перед очима постав Водяник.

– Для чого твоя мати вкрала мою дитину? – грізно спитав володар вод.

Любомир мовчав. Він не знав, що сказати. Він лише дивився на Водяника великими від здивування очима. В якусь мить хлопець подумав, що грізний цар, напевно, збожеволів з горя.

– Ти з нею заодно! Чого мовчиш?! – лютував Водяник.

Хлопець розумів, що словами він не вправдає себе, не переконає Водяника ні в чому – тому і мовчав. Пригнічений, звинувачений, змучений Любомир ділом міг довести свою невинність, але словами – ні. Говорити з цим велетнем все одно, що кидати об стіну горохом – шуму багато, результату ніякого.

Водяники, домовики, духи – що воно таке, з якого тіста, – не знає ніхто. Але всім відома їх справедливість.

Любомир стояв перед володарем вод в обдертій одежині, мокрий до нитки, з обдряпаним лицем і пораненими руками. Очі хлопця були сповнені жалю і смутку.

– Прости, що марно тебе звинуватив, – промовив Водяник, – та у мене також є серце, і воно обливається кров'ю, як подумаю, що моя кровинка десь плаче.

– Я пообіцяв, що допоможу її віднайти, – сказав Любомир.

– Так...Але твоя мати... – і Водяник розповів, що бачили чайки.

– Не хвилюйся! Якщо це дійсно зробили мати з братом, то я знайду їх і поверну тобі доньку, – запропонував юнак.

– І що ти за це хочеш? - грізно спитав водяник.

– Що б все було, як раніше... Відклич води від міста, не топи поля і луки, не губи невинні душі.

– Добре. Іди. Це справа сімейна. Та знай: морські птахи, вітри та духи будуть з тобою... І ще, стережись Блуду і Страху – це вірні помічники Лісовика, – промов водяний володар.

Любомир кинувся в глиб лісу. Попереду нього летіло три чайки, вказуючи дорогу. А там, де ліс ставав густим і дрімучим, де гілля дерев щільно перепліталось, а птахи не могли пролетіти, там, шурхотячи опалим листям, показували шлях вужі. Любомир довго блукав холодним темним лісом, з кожним кроком все близче наближаючись до дитячого плачу. Та раптом за декілька метрів попереду щось вискочило з кущів. Вужі, що супроводжували хлопця, подались назад і скрутились клубком біля його ніг. У темряві ночі Любомир не міг добре розгледіти, що за звір став на дорозі. Лише по стукоту щелеп і по дикому і жахаючому блиску очей, юнак здогадався, що перед ним – вовк.

– Послухай-но, вовче, звичайно, ми можемо помірятись з тобою силами, – почав розмову Любомир, сам не знаючи, що говорити, - звичайно, ти можеш перемогти, але можу перемогти і я. Та я не хочу кровопускання... Але мушу іти далі. Пропусти мене...

Бліск двох жахливих вогнів зник, шелест листя щоразу

віддалявся – вовк відступив. І юнак продовжив путь.

А тим часом під лісом Водяник не знаходив собі місця:

– Дарма я його відпустив, не впорається хлопчина! Рибак – не мисливець... Не впорається... Гей, Лісовику! – несподівано для себе самого вигукнув володар вод, – Виходь. Є розмова...

– Чого не спиться, брате? – протираючи очі, з лісу вийшов велетень. Місяць, що на мить виглянув з-за хмари, щоб подивитись, що діється, освітив його постать. Широкоплечий з великими і сильними руками, з довгим волоссям, зав'язаним ззаду у жмут, з довгою до грудей бордою, Лісовик здавався молодшим за свого брата-Водяника. Його одяг: широкі штани, коротка куртка, солом'яні капці були зручними для прогуллянки лісом.

– У твоєму лісі є стара з немовлям, віддай їх мені, – запропонував Водяник.

– Ото так. Ні тобі добридень, ні тобі добранич, а віддай стару, – здивувався Лісовик. – Хіба так зустрічаються приятелі?

– Ніколи мені з тобою базікати і приятелювати! – закричав Водяник. – Ввіддай жінку з дитиною.

– Ми ніколи з тобою не сварилися, ніколи не ділили територію... – спокійно промовив володар лісу, – та жінки не видам тобі.

– Вона вкрала у мене дитину! – благав Водяник

– Ги-ги-ги, шш-шш-ш, у-у-у... – зашаруділо листя, затріщало гілля дерев.

– Чого регочеш? – розізвівся цар водойм.

– Та так... Уявив собі, як стара баба цілий день пірнала, щоб твою доню віднайти і вкрасти... Вибач, але швидше я повірю їй, а не тобі.

– І що вона тобі сказала?

– Що Царю водойм, вже замало коня і меду в дарунок, хочеш ще й немовлят?

– Ти подумав, що сказав? – розгнівився Водяник. – Коней я люблю, особливо норовистих і швидких. А з немовлятами що мені робити? Яка з них користь?

– Ну, не знаю. Але цій старій жінці, я вірю більше, – не здавався Лісовик.

– Тоді давай, як в давнину: хто переможе в бою – того і правда, – запропонував Водяник.

– А не боїшся, що я переможу?

– Я за своє, за рідне битись буду.

Зашумів ліс, запінилась вода. З озера на сушу повилазили раки, вужі, бобри, жаби. Назустріч їм з лісу вийшли зайці, лисиці, вовки, їжаки. Над ним грізно кричали і били крилами птахи. Володар вод вихопив з-під плаща тризуб і рушив на Лісового царя, який вже встиг витягти з-за пояса сокиру. Почався бій. Ті з людей, що не спали тієї ночі, розповідають, що з того боку, де ліс з озером зійшлися,чувся страшний тріск і гвалт. Жаби без відпочинку квакали, дятел не поступався стукотом, сороки стрекотали, а чайки жалібно кричали. Було чути тріск падаючого дерева і плюскті у воді. Дві стихії вели запеклий бій.

– Послухай-но, брате, – захекано промовив Водяник, – я можу довести, що то моя дитина.

– І як? – здивувався Лісовик.

– А чим відрізняються люди від русалок? – спитав володар водойм.

– Чим?

– У русалок є хвости, а у людей ноги. Так? Ходімо, подивиша чиє там дитина.

Це зауваження заставило Лісівика замислитися і двоє велетнів пішли у ліс.

А там вже точилася боротьба. Як тільки Любомир вийшов на плач немовляти, то побачив свою матір та брата. Старший



брат до останньої миті не вірив, що саме його родина викрада дитину.

– Навіщо ви зробили це? Для чого вкraли дитинку?
– з жалем і болем вигукнув він.

– А ти не здогадуєшся? – зло спітав молодший. – Я теж хочу, щоб на мене Водяний працював, щоб сама рибка в сіті пливла. А ще я хочу багато золота і срібла...

– Мамо! Він збожеволів! Що він таке говорить?

– А ти що, погано чуеш? Він говорить, що ми віддамо дитину лише в обмін на грошенята, – закричала стара жінка

– Мамо...Через вас постраждають люди!

– А що мені до них? Я сама по собі. Ніхто за мене не подбає, якщо я сама цього не зроблю.

– Віддайте дитину!

– Ні! Лише за гроші! – в один голос закричали мати з братом.

– Тоді мені доведеться забрати її силою! - рішуче промовив Любомир.

– Ти будеш битися з рідним братом? Заради цієї жаби?

– Ваша жадібність не має меж! Так, я буду битися з тим, кого називав братом.

– Тоді виходь! – вигукнув молодший, готовуючись до бою.

Хоч Ярослав і був молодшим, та мати дуже дбала про нього і шанувала його. Він і зростом був вищий за брата, і статурою міцніший. Та Любомир був спритнішим і вправнішим, до того ж за ним була Правда. Отож, він повинен перемогти! Бій був жорстоким – наче не брати зійшлися, а закляті вороги. Мати мовчки стояла і дивилася, їй було шкода, що улюблений синочок дістане прочуханця, але віддавати уявні грошенята також не хотілось.

Коли Любомир повалив брата на землю і скрутів йому руки за спиною, мати кинулась на виручку улюбленця. Та не встигла

Між нею і братами виросли, мов з-під землі, постать Водяника і Лісовика. Жінка поволі відступала в кущі, під якими залишила немовля. Вона хотіла спробувати поторгуватись з водяним царем, пригрозити, що задушить дитину, якщо він не пообіцяє золота. Зробивши декілька кроків назад, стара маті наштовхнулась на щось мокре і холодне. За спиною стояла з немовлям у руках дівчина неземної краси. Стара жінка була настільки вражена красою Купави, що забула про свої плани.

— Пробач, Любомире, — промовив Водяник, поклавши руку на плече хлопцеві, — в якусь мить я засумнівався в тобі... Ще коли ти малим виходив з батьком на риболовлю, любив я слухати твоїх пісень. А як сподобався моїй Купаві, то зраділо батьківське серце — я завжди хотів мати такого роботяшого та веселого зятя. Та коли твоя маті і брат викрали наймолодшу, зневірився я, бо ж хіба може зло породити добро? Тепер бачу, що може... Бери Купаву за жінку та й виришуйте самі, де будете жити — в місті, чи в моєму царстві.

Любомир глянув на дівчину. Тільки тепер він помітив, що його кохана стоїть з немовлям на руках, і її хвіст кудись подівся. Вона була в синьо-зеленому довгому платті, з-під якого виглядали маленькі босі ноги.

— А-а ми? — разом спитали стара жінка й Ярослав. Що з нами?

— З вами? — грізно вигукнув володар вод. — Ви не матимете спокою довіку. Як ти, стара, назвала мою дитину? Жабою? Жабою тобі і бути!

Сказав і стукнув тризубом об землю. В цю ж мить стара жінка перетворилася на гідку велику жабу.

— Я тут ні до чого. Це все вона, вона вкрава дитину. Я, я нічого не робив, — скиглив молодший брат.

Та Водяник його не слухав. Він громінув тризубом об землю.

— Дозволь мені, брате, — втрутівся Лісовик, — ці люди обдурили мене, лісового володаря. То ж нехай і від мене отримають дарунок. Бути тобі чугайстером! — вигукнув велетень. І луна рознесла це закляття по всьому лісу. Лісовик спрямував сокиру на Ярослава, і в цю мить юнак перетворився у напізвіра — напівлудину, волохату і з рогами.

— Ані звір тебе не з'їсть, ані людина тебе не вб'є. І будеш ти жити в лісі і зноситимеш людські жарти. Але звірі будуть слухати тебе... Та хіба ж це втіха? — зауважив Лісовик.

Чугайстер завив, мов поранений звір, а жаба жалісно заквакала.

— Ходімо, діти мої, нам тут більше нічого робити, — промовив Водяник до Любомира і Купави. — У нас на сьогодні багато роботи. Шкоду я людям зробив... Та то нічого, будуть знати, як з водяним царем справу мати.

І повернулися вони до озера. І відкликав Водяник води від міста, з полів, садів і луків. А там, де раніше не було межі між озером і лісом і де після битви велетнів залишились повалені дерева і мертві звірі й птахи, тепер непрохідні болота. Це кара людям і вічний спомин про могутніх світу цього.

А Любомир з Купавою збудували собі хатину за цим болотом, подалі від людських очей. І жили там довго і щасливо.



Не завжди те зло, що видається нам поганим. Не завжди те чорне, що здається чорним. Матінка-Земля пізньої осені теж спустошено чорна, але навесні вона вдягне барвисто-зелене вбрання, літом буде різnobарвно-квітучою, а зимою – сліпучобілою. В житті немає абсолютно. Немає тільки білого і тільки чорного. Немає абсолютно добрих, чи абсолютно злих людей. У кожної людини є одне і друге в однаковій мірі, і лише вибір людини зумовлює її служити або добру, або злу.

То не тумани стеляться долом, то пилюка здіймається від бігу турів. То не грім громить – то б’ють об землю копитами тури золоторогі. До каменю Чорного, до річки Смородинки прибігли вони води студеної напитися. Зустрічав їх Vadko – син Змія, володаря царства підземного.

– Розкажіть, тури золоторогі, звідки шлях ваш пролягає? Що дивного в світі бачили? Чим серце тішили? – звернувся Vadko до турів.

– Повертаємося ми з Вирію Світлого, – промовляли тури, – дивного нічого не бачили. Милувала наше око діва дивна в краю далекім. На берег вона виходила. Стан стрункий, мов у берізки. Русу косу вона розплітала, зорі по траві розсипала. Блакиттю очей чарувала. Перекидалася діва на білого лебедя й на хвилях морських гойдалася. Гойдалася і слізози-перли в морі губила.

– Ой, ви тури, мої золоторогі, то не діва була дивна, – з сумом промовив царевич, – то Макош матінка була. А перли її – то слізози. Видно, задумав мій батечко чорну справу.

Перетворився Vadko на тура, раз стрибнув – гори перескочив, перетворився на щуку – море переплив, перетворився на ясного сокола – в небо злетів, до Кавказьких гір долетів, до родинного замку. Сів сокіл на віконечко батьківської опочивальні, прислухається. А в світлиці Чорний Змій з царівною розмовляє:

– Вирішив я, доню, весь світ підкорити. Мало мені бути

володарем підземного світу. Хочу у Вирії володарювати. Хочу золотих яблук скуштувати і вічну молодість мати, – із запалом розповідав Чорний Змій.

– Ніхто досі не осмілився на Вирії посягати. Ніхто не зумів яблук золотих із саду Сварога здобути. Полиши, батечку, думку, – просила Параска, сестра Вадка.

– Та досі ніхто не зміг зрівнятися зі мною в силі. Немає воїна, що вийде проти мене. Ніхто мене не зупинить. То кому, як не мені, мати владу над всесвітом? – не вгамовувався Змій.

– Сон недобрий я бачила, – боязко почала Параска, – з заходу прилетів сокіл ясний, а зі сходу орел темний. І вони зійшлися в бою кривавому, і переміг сокіл орла, повищипував йому пір’я, пух розпустив по світу.

– Ну і що твій сон пророкує? Перемогу володарю темного світу? – запитав збентежений батько.

– Навпаки. Сокіл ясний – це син твій Вадко, орел темний – це ти, батьку. Не ходи на Вирії, не піdnімай військо Чорне, бо загинеш від рук сина рідного, – пояснила донька.

– Ха-ха-ха, – грізно сміявся володар підземного царства.

– Щоб мій син Змісвич пішов проти мене? Не може бути. Все, що породжує зло є злом. Він не такий як усі ми, він має певні вади. Але він зло!

– Але, батьку, – хотіла, щось сказати Параска, та Змій перебив її.

– Я не дозволю, щоб мені перечили! – грізно вигукнув він і вдарив доньку.

Не стерпів Вадко, за сестру образився, влетів у світлицю соколом, вдарився об землю і став легенем.

– Не дозволю насилля над сестрою! Не пробачу, що постав ти проти Бога Вишнього! – грізно промовив Вадко. – Не підеш ти у Вирії війною, не отримаєш яблук молодильних.

– Проти батька рідного виступаєш? То ж скуштуй гостинця



батьківського! – закричав володар Зла і перетворився на змія трьохголового.

Не розгубився син, вихопив меча молодецького. Та не зміг першим напасті на батька. А змій цим скористався і дихнув на Вадка полум'ям пекельним так, що аж постоли сина зайнялися. Тоді не на жарт розлютився легінь і одним ударом могутнього меча відтяв три потворні голови. Тут розсипався змій на безліч зміячок, що розповзлися по закутках.

І став Вадко по праву правителем підземного царства. І володарював він над нечистою силою, над духами зла.

Йшли дні, неділі. Дерева хизувались, міняючи вбрання: зелене, жовте, біле. А нечиста сила невгамовою намовляла Вадка заволодіти світом. То Вій, найстрашніший і найсильніший мешканець потойбічного світу, прийде і розмову заведе:

– Ой, ти славний Вадко, великий владико! Чи не хочеш ти весь світ завоювати? Чи не хочеш бути єдиним правителем? Чи не хочеш ти яблук Вирію?

То Параска докучає:

– Яблука Вирію не можна силою отримати, отже можна хитростю заволодіти ними. Ти зможеш їх здобути, мудрий Вадко.

Вадко тікав від цих розмов до каменю Чорного, до річки Смородинки. Ще змалку, коли тривожні думки не давали спокою, прибігав він сюди і довго вдивлявся в бистрі води ріки, чекаючи золоторогих турів. Ось і тепер прийшов він на своє улюблене місце, бо розмови про владу над усім, про вічну молодість не давали йому спокою. Старий Змій був правий, Вадко був породжений силами зла, і зло було притаманне йому, тому й хотілося всього, про що говорили йому. Тому сумління гризло його чорну душу, він довго боровся з “хочу” і “не можна”.

То не тумани стелилися долом, то тури, піdnімаючи пильоку, бігли до Смородинки.

– Ой ви, тури золоторогі! Розкажіть, тури, звідки шлях тримаєте? Що дивного бачили в світі? Чим серце радували? – спитав Вадко, коли тури води студеної напилися.

– Були ми за три моря, в тридесятому царстві. Нічого дивного не бачили. Серце радували співом жар-птиці, око милували її красою. Пір’я птиці мов з чистого золота, ще й оздоблене дорогоцінним камінням, очі її – мов два смарагди. Пісня її мов плескіт води, мов подих Стрибога, легка і привітна. Яблучка золоті жар-птиця стереже.

– Ой ви, тури мої золоторогі! Це не жар-птиця, це Леля Сварогівна по саду Вирія гуляє, пісні дивні співає. Її врода ще краща за красу жар-птиці.

І не роздумуючи більше й миті, перетворився Вадко на золоторогого тура. Раз стрибнув – гору перестрибнув, другий раз скочив – іншу перескочив. Перетворився він на щуку – море переплив, перетворився він на вовка – ліс перебіг. Став ясним соколом – поля й долини перелетів. Прилетів у сад Вирію. Сів на яблуньку, душу тішить: “Ось вони – золоті плоди, яких так прагнув батько. Ось вони – руку простягнув і маєш вічну молодість. Ось він сад заповітний, в якому усі прагнуть побувати, який хочуть усі здобути.” Злі, недобре думки почали крутитися в голові підземного володаря: як сад здобути, як світом заволодіти. Та чарівний спів відірвав його від солодких думок. Весняно привітна дівчина по траві ступала, та траву не пригинала. Висока і струнка, вона собою світ закривала. Русе волосся в косу заплітало. Барвистий вінок на голові мала. Щічки рум’яні, вуста пельосткові. В очах її блакить небесна. Задивився на це диво Сокіл Ясний, на гілці похитнувся, до ніг красуні впав, об землю вдарився і красенем легенем став. І промовив Вадко до красуні:

– Діво красна, Леле прекрасна. Летів я сюди, гадку мав світом заволодіти, та тебе побачив, і серце зомліло. Не потрібно

мені ні світу, ні півсвіту. Лише дозволь тебе любити, красою твоєю милуватися, пісень твоїх слухати.

Сторожа, що сад сторожила, голос чужий почула та й кинулася шукати чужинця. Галас здійняла. Не дочекався Вадко відповіді від Лелі, перетворився на сокола, злетів у синє небо, лише пір'я з крила загубив. Впalo te pіr'я do nіg Lelі пригожої. Підняла вона його, в рукав сховала і в світлицю свою принесла. Сподобався дівчині легінь. Тіло в нього богатирське. Волосся кольору дубової кори на плечі спадає. Очі прекрасні, а в них мужність, відвага, настирність і ніжність. Не схожий Вадко на мешканців Вирію, виділяється він і з чорної зграї. Здається, все при ньому, а все ж не такий. Тому й ім'я таке отримав, що відрізнявся поміж нечистої сили як красivoю зовнішністю, так і загадковою душою.

Цілий день Леля потай від сестер розглядала пір'я, а ввечері тихо промовила:

— Соколе Ясний, легеню прекрасний, почуй мій голос, спустися з піднебесся, прилети до мене.

Почув Сокіл, що в небі літав, хмари розганяв, Лелене прохання і стрімголов кинувся вниз. Влетів в покої коханої дівчини, вдарився об землю і став легенем. І потекла розмова задушевна і посипалися слова щирі, ласкаві. Так би і всю ніч розмовляли і веселилися, якби сестри Лелені не почули. Прибігли сестри до Леленої світлиці, в двері постукали. Перетворився Вадко на сокола і випурхнув у віконце. Сестри вбігли у світлицю, а там одна Леля з кутка в куток походжає і слова нової пісеньки промовляє.

— Леле, з ким ти щойно розмовляла? З ким веселилася, жартувала? — занепокоїлися сестри.

— Що ви, сестриці. Я ж сама в світлиці. Нікого тут не було. Я сама з собою розмовляю і пісню нову складаю про зорі прекрасні на килимі неба, про Сокола Ясного, легеня прекрасного.

Переглянулися сестри, нічого не відповіли і залишили Лелю саму.

Вдень Сокіл Ясний по небу кружляв, купався в білих хмарах, здалеку любувався Лелею, а ввечері, як тільки дівчина покликала його, прилетів і на віконце сів. В покої заletів, на легеня перетворився. І знову розмова солодка, з веселощами і жартами, заполонила світлицю. Та сестри Лелені не спали, під її дверима на гостя чатували. Лише почули, що Леля з кимось розмовляє, хутко побігли до батька.

— Батьку, батьку! — навипередки гукали сестри. — У світлицю до Лелі хтось проник. Вона з ним розмовляє, сміється.

Обурений Сварог поспішив до доњки. Здалеку почула Леля важкі кроки могутнього коваля.

— Ой, лишенко, батько іде! — прошепотіла вона.

— Не хвилюйся. Мене вже нема, а завтра я знову прилечу, лише поклич мене, — заспокоїв Вадко, перетворився на сокола і вилетів у вікно.

— Ану, доню, показуй, хто тут у тебе! — грізно наказав Сварог, переступаючи поріг Леленої світлиці.

— А хто тут може бути, батечку? Лише я і мої пісні, — відповіла збентежена дівчина, ховаючи пір'ячко в рукав.

— І справді нікого, — спантеличено помітив Сварог. — Що ж ви, Живо і Маринко, на сестру наговорюєте? І мене від справ відриваєте.

Сварог пішов. Сестри переглянулися і недобре подивилися на Лелю. Заздрісно їм було, що Леля не хоче показати їм свого гостя, образливо було, що водить їх за ніс. Та Леля не помітила злих сестриних поглядів, не запідозрила біди, бо не сподівалася, що сестри шкоду можуть зробити. То мабуть правду говорять, що закоханні — сліпі. Вдень, поки Леля по саду ходила, квіти леліяла і пісень співала, повтикали Жива і Маринка голок у вікна Леленої світлиці. Ввечері покликала Леля Сокола. Прилетів він

до неї, та не зміг влетіти. Довго бився він об рами, пробираючись в світлицю. Поранив птах себе сильно і, зрошуючи підвіконня кров'ю, промовив тоді він до Лелі:

– Не можу, кохана Леле, я тут більше зоставатися, не можу з тобою зустрічатися. Голки колючі мое тіло порвали, пір'я повисмикували. Час мені додому повернатися, бо загину тут. Якщо любиш мене, якщо хочеш бачити, то шукай за три моря, за три царства, біля гір Кавказьких. Шлях туди важкий. Сходиш три пари взуття, з'їси три торби хліба, поки дійдеш. А тепер прощавай!

Знявся поранений птах у небо, і чорнота немов поглинула його. Цілу ніч проплакала Леля, а зранку зібралася в дорогу далеку. До батька прийшла і попросила:

– Відпусти мене, батьку, в дорогу далеку. Видно, так Долею вирішено – відправлятися мені до гір Кавказьких.

– Чому бути, того не минути, – загадково промовив Сварог і додав, – ну, що ж, іди.

І пішла Леля полями неосяжними, лісами дрімучими. Переходила через гори круті, перепливала ріки бистрі. Літом сонце її зігрівало, зимою мороз не чіпав. В діброві сили черпала, і далі йшла. Три літа йшла, три торби хліба з'їла. А коли їжа закінчилася, то звірята з лісу почали приносити їй гриби та ягоди. Три пари чобіт зносилося, і пішла тоді Леля бosoю. Об каміння ноги оббивала, об коріння дряпала. А там, де падали краплинки крові з поранених ніг, виростали яскраво червоні квіти. Коли дерева почали міняти зелене листя на жовте, а привітний вітерець змінився частими дощами, набрела Леля в лісі на самотню хатину. В двері дівчина постукала. Їй відчинила стара жінка в одязі поношеному, але чистому. Бабуся була худорлява, згорблена, із запалими щоками, гачкуватим носом і сумними очима. Старість не змогла згасити краси цієї жінки.

– Проходь, люба, проходь, – запросила жінка Лелю, – хто

ти? І звідки шлях тримаєш?

Розповіла дівчина бабусі, хто вона, і кого шукає. Та журба в бабусиних очах не давала Лелі спокійно говорити, тому вона спітала:

– А хто ти, бабуся? Чому живеш тут сама, так далеко від людей?

– Я зовсім не бабуся. Хоч усі мене так називають, – гірко посміхнулася жінка, – мені і тридцять п'яти зим ще немає. Звать мене Яга. Колись і я була вродлива. Був у мене чоловік, відважний богатир, якого я безмежно кохала. Та загинув він в бою із Лютим Змієм. Гірко тужила я за ним. Та Злу цього було мало. Наслала на мене Мара своїх сестер Журбу і Пропасницю. Мало до смерті вони мене не замучили. Куди б я не йшла, вони рушали слідом. І сушили мене, і гризли мене – так я і втратила свою красу, і мало не rozум. Спочатку я озлилася на людей, стала непривітною, злою, і навіть шкоду почала робити. Та добро, яке завжди жило в мені, перемогло. Я змогла перебороти злих духів. Але залишатися в поселенні не було сили. Тому і пішла шукати, сама не знаю чого. Так, блукаючи, я зайшла в цей ліс і віднайшла цю хатину. Тут і живу тепер на межі двох світів і допомагаю перехожим. Лісовик – мій добрий приятель, часто відвідує мене, та й звірята заглядають до мене. Так що я не сама. І знаєш що? За твою любов і відважність я допоможу тобі віднайти Вадка. Зараз лягай спати, відпочинь, а зранку – вирушиш в дорогу.

Яга не збрехала. Як тільки перше проміння торкнулося сонної землі, розбудила вона Лелю, нагодувала і дала їй невеликий клубок ниток і золоту тарілку із срібним яблуком.

– Кинеш цей клубок на землю і він приведе тебе туди, куди загадаєш. Покотиши яблуко по тарілці – побачиш того, кого схочеш побачити. А зараз йди. Не гай часу, – промовила Яга.

– Спасибі тобі, Яго. Якщо образила тебе чим, прости мені,

– сказала на прощання Леля.

– За любов тобі все прощається, – загадково відповіла Яга і зачинила за собою двері.

І пішла Леля лісом осіннім за клубочком-дороговказом. Довго вона йшла. Вже мороз трусив міхами і посипав землю білим пухом, коли добралася дівчина до Кавказьких гір. Повстав перед нею Чорний замок з високими непрохідними мурами. Перед Чорною брамою клубок зупинився. Стала красуня гадати, як їй в замок проникнути, як Вадка побачити, адже злі сили палац стережуть. Сіла дівчина на камінь, витягнула тарілочку золоту, покотила по ній яблуко срібне. Побачила Леля сумного Вадка, що походжав темними палатами. І серце защеміло, бо коханий так близько, а до нього не дістatisя. А над замком в цей час Параска чорною вороною пролітала. Побачила диво-цяцьку в руках у незнайомки і дуже захотілося їй мати таку. Спустилася вона з піднебесся, вдарилася об землю, перетворилася на смугляву діву. Підійшла до Лелі і попросила:

– Продай, красуне, забавку. Нащо вона тобі? Що хочеш за неї проси, все віддам, все зроблю.

– Ця річ дарована. Вона не на продаж..., – хотіла відмовити Леля, та раптом додала. - А ти, напевно, із-за мурів прилетіла? Ти там мешкаєш?

– Ну, – Параска схвально кивнула головою.

– Якщо допоможеш мені в замок пробратися і володаря побачити, то я тобі її подарую, – запропонувала Леля.

– А навіщо тобі бачити Вадка? – поцікавилася підземна царівна.

– Любий він мені. Три довгих літа його шукаю. Одежу зносила, взуття порвала. Допоможи – і тарілка твоя.

Замислилася Параска. Пильно глянула на незнайомку. Втіма і труднощі, з якими Леля поборола важкий і довгий шлях, не згасили її краси. Очі і далі відзеркалювали небесну блакить.

Хоч одежда на ній і порвана, та видно було, що вона не проста смертна. Та й Вадко після того, як побував в садах Вирію сильно змінився. Він і слухати більше не хотів про владу над світом. Все походжав темним замком. Не перекидався більше на яструба, не літав під хмарами, не збивав диких качок, не перекидався на вовка, не скакав лісами, не полював зайців. Здогадувалася Параска, що з братом щось трапилося, а що не знала. А тепер, коли побачила Лелю, все зрозуміла. Та не хотіла зла сестра віддавати брата, та забавка приглянулася. Тоді надумала вона, як здобути тарілочку і не дати зустрітися закоханим.

– Ну, що ж, чекай тут. Ввечері я прийду за тобою, – промовила Параска.

А сама поспішила в замок, бо сонечко вже майже сідало. А їй потрібно було ще дещо зробити. У своїх покоях заварила Параска чаю з дурманом і сон-травою і принесла його брату.

– Брате, мій любий. Вже три літа ти місця собі не знаходиш. Птахів не полюєш, звірів не полошиш, риб не ловиш, серце не веселиш. Може розкажеш, що сталося в садах Вирію. Може ти тужиш за кимось?

– За яблуками з Вирію. Ніяк не наважуся їх скуштувати, а так хочеться, – схитрував Вадко.

Та Параска відчула хитрість, побачила, як змінилося при цих словах обличчя брата, бо не вмів він дурити.

– Ось, випий узвару. Заспокій серце, – запропонувала сестра.

І володар підземного світу, не сподіваючись нічого дурного, випив і одразу ж заснув міцним і непробудним сном.

А Параска, задоволена своїм вчинком, спустилася за Лелею, провела її в покої брата, забрала тарілочку і, зачиняючи за собою двері, зухвало промовила:

– У тебе тільки одна ніч. Зранку, якщо слуги зла найдуть тебе тут, то роздеруть. З першим промінням сонця я прийду по тебе.

Довго будила Леля Вадка, та не чув він коханої. Слова ніжні до нього промовляла, просила, благала, та не поворухнувся він. Стомлена, зморена дорогою Леля, просиділа біля Вадка всю ніч. А коли сходила ранкова Зоря, пекуча Лелина слізоза впала на щоку Вадка, і пробудився він.

— Що ти тут робиш, кохана? — запитав здивований юнак.

— Ти ж казав, що якщо я люблю тебе і хочу бачити, щоб знайшла тебе в горах Кавказьких. Я й прийшла. Сльозами і кров'ю Матінку-Землю оросила, три торби хліба з'їла, і тебе віднайшла. У Параски диво-тарілку виміняла на ніч з тобою, а ти все спиш, — плачуши промовила Леля.

— Ось воно що. То Параска мене обпоїла дурманом, щоб ми не зустрілися. Ale ти прийшла за мною. Я так довго чекав на тебе... Ale тобі не можна тут залишатися... Зараз налізе нечисть підземна... Давай втечмо! Разом! — запропонував Вадко.

Леля хитнула головою, і два соколи вилетіли у вікно, якраз в ту мить, як Параска відчиняла двері у Вадкову опочивальню. I полетіли вони в небі птахами гордими, попливли щуками у водах студених, побігли вовками в лісах дрімучих, поскакали турями в горах високих. Довго шляхтягнувся, поки порошила землю Матінка-Зима.

Коли ж Параска прийшла по Лелю і побачила, що немає ні брати, ні дівиці, завила сиреною. Всю нечисту силу на ноги вона підняла і наказала здогнати втікачів. I розповзлися злі духи по світу, шукаючи Вадка і Лелю. В лісі дрімучому набрели вони на хатину Яги.

— Куди шлях тримаєш, Параско? Куди нечисть гониш? — спитала Яга, побачивши розлучену царівну підземелля.

— Хочу володаря підземного царства назад повернути. Втік він з дівицею. А її заморю, замордую, засушу..., — іскри аж сипалися з очей розлученої Параски.

— Ану, вгомонися, зупинися, нечиста сило! Мене послухай,

— грізно промовила Яга, — Леля весь світ заради кохання пройшла, себе не шкодувала, життя мало не поклада. A ти, потворо пропаща, проміняла брата на забавку. Не смій їх чіпати! Bo зі мною будеш мати справу. Ty ще не забула, хто я? Я заступниця скривджених, я та, що Мару подолала.

Раптом у лісі стало темно. Програмів грім і вдарил блискавка. (І це зимою!) Загукав пугач, завив вовк, заворушилися дерева, затріпотіли гіллям кущі. Страшно стало Парасці. Хоч і Чорного бога вона донька, та не в силах була змагатися з мудрою Ягою, з лісовими мешканцями та й із самим Перуном. Відступила вона.

— Гей, потворо! — гукнула Яга. — A тарілку віддай.

Налетіла Яга на Параску сірим вихором і вихопила з рук її тарілку золоту із срібним яблучком. Так, що чорна царівна не бачила вже і не знала, де знаходиться її брат.

A Леля і Вадко без перешкод дісталися Вирію. Переодяглася Леля в одяг чистий, нарядний і з соколом на плечі прийшла до батька рідного.

— A! Повернулася, — зрадів Сварог, — ну, розповідай! З ким соколицею в небі літала, з ким вовчицею по лісу бігла, з ким щукою по ріках плавала, з ким турицею золоторогою по горах скакала?

— Нішо від тебе, батечку, не приховаєш, — без краплі здивування промовила Леля і стрясла плечем.

Злетів Ясний Сокіл, вдарився об землю і став легенем.

— Щож, — посміхнувся Сварог, — видно, Макош так розсудила, видно, Долею так зав'язано, що бути вам чоловіком і дружиною. Прийміть від мене дарунки.

Сварог простягнув на своїй великій, мозолистій долоні дві обручки:

— Сам викував. Для тебе, Леле, старався. Xай благословлять вас Боги.



І відіграли пишне, веселе весілля. І могутні Боги: Лада і Сварог, Перун і Дана, Стрибог і Велес були на цьому весіллі. Не забули і про Ягу. Всі широко вітали Лелю і Вадка, який заради кохання відмовився від чорних думок і підземного царства. Отак Чорне стало Білим.



Широким зеленим килимом розкинулися гори Карпати. Високі вони і круті, розлогі і похилені. Течуть в них ріки бистрі, заливаються співом птахі стоголосі. Є в них стежинки неходжені, що ведуть в таємничі місця. А вікові сосни розповідають молодим деревцям про дивовижні події, що відбувалися колись в цих місцях. І п'янкий запах хвої полонить ліс, і примарні постаті людей, що колись жили тут, блукають поміж дерев. Одну цікаву історію довелося почути й мені. ЇЇ розповіла столітня сосна, а їй колись давно, коли була вона ще гнучким пагінцем, повідало інше стареньке дерево.

Давним-давно в гущавині лісу стояла кузня, а біля неї непримітна для людського ока невеличка хатинка. З ранку до пізнього вечора порушувавтишу міцний ковальський молот. Це Променей виготовляв для людей рала і мотики, мечі та підкови. А дружина його, прекрасна Вишена, пряла, ткала і вишивала дивної краси рушники. Жили вони в злагоді й любові, не знали ні біди, ні смутку.

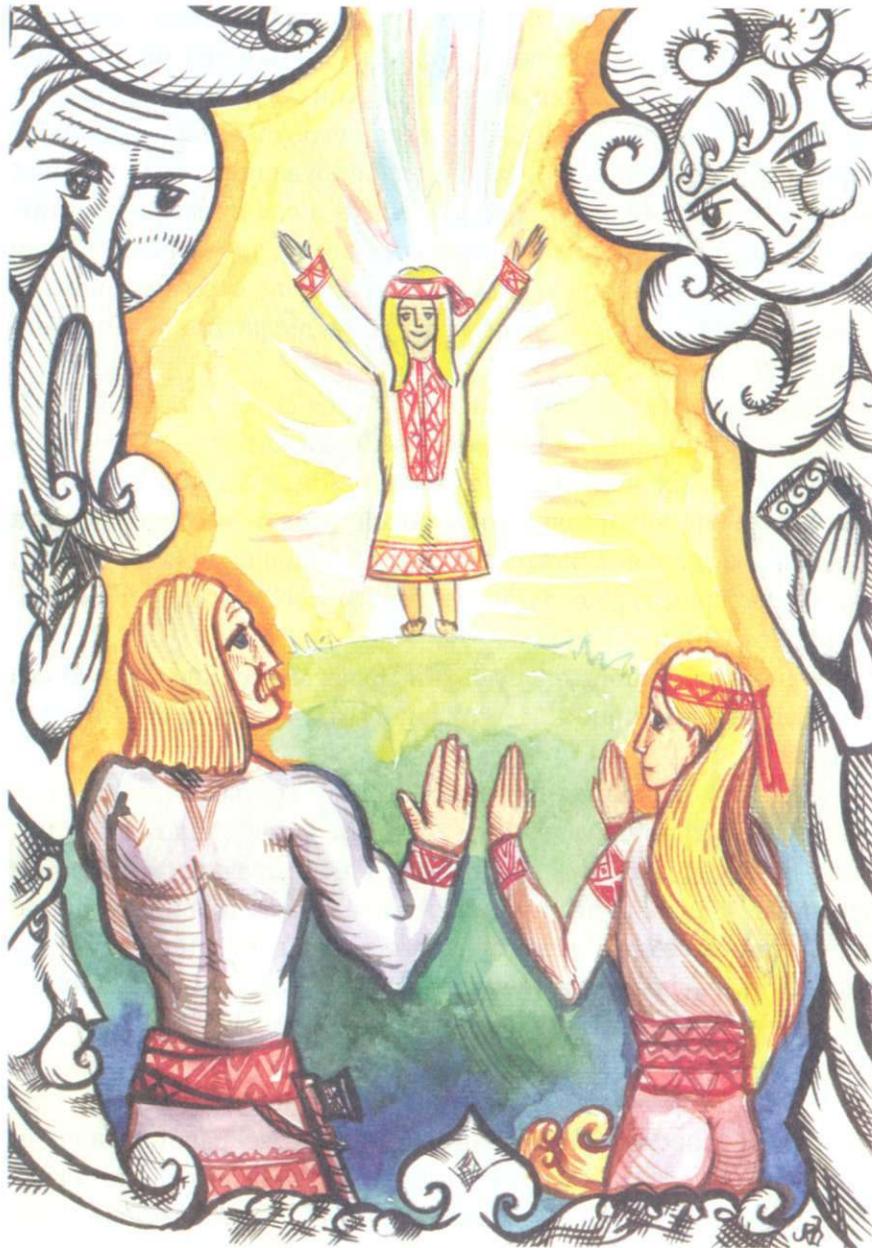
Одного разу, коли ковальський молот мелодійно постукував по наковалні, прийшла дружина до Променея і почала розмову:

— Вже з двадцять літ живемо ми з тобою у цьому лісі. Не знаємо журби, не знаємо горя. Та серце ніщо не радує, ніщо душу не веселить. Якби були у нас діточки, то стало би веселіше. Маленькі дитячі ніжки збивали би з травиці ранішню росу, лунав би сміх, і дитячий щебет зігрівав би серце. І була б у нас підтримка і розрада, була би поміч, було би кому на старості літ води нам принести.

Замислився коваль.

— Твої б слова та до Вишнього, — лише й промовив.

В печі, перестрибуючи один через одного, яскраво спалахнули багряні язиківогню. Подружжя переглянулося і перевело погляд на вогонь. Звідкись з гори, наче з комина, посипався золотий



пісок. Язики полум'я у швидкому танку обступили його. Потім згори на пісок полилося розпечено золото. Всю кузню залило таке сліпуче світло, що аж боляче було дивитися. Та Променей із Вишеною, немов зачаровані, не відривали погляду від печі. А там пісок, що змішався з золотом, почав рости, мов тісто. За мить суміш заворушилася, а потім невеликим клубком скотилася до ніг подружжя. Разюче світло потроху згасало. А клубок раптом розгорнувся і знову залив все яскравим світлом. Коли очі подружжя звикли до нього, то побачили гарненьку дівчинку. Вишена першою насмілилася підійти до дитини і простягнути їй руку. Коли тепла рука дівчинки стиснула зап'ястя жінки, та вивела її з кузні.

– Хто ти? Як ти потрапила до нас? – поцікавилася Вишена.

– Ну, напевно, тепер я ваша донька. А як я до вас потрапила, ви і самі бачили, – відповіла дівчинка.

– А як нам тебе називати? – запитав Променей.

– Зовіть мене Вогнедарка. Думаю, так буде правильно, – промовила, мов проспівала, дівчина, озираючись довкола.

Їй було літ з тринадцять, не більше. Вона мало чим відрізнялася від звичайних людських дітей, ну, хіба що, вродою. Бо була вона дивовижно красивою. Золоте волосся хвилями спадало їй на плечі, малинові уста мило посміхалися, й на щоках, що палали рум'янцем, з'являлися ямочки. Очі її були, немов дзеркальні, бо коли вона дивилася у небо, вони були блакитні, коли вдивлялася в ліс, вони ставали зеленкуваті. Коли Вогнедарка сумувала, в її очах відображалося сіре бездоння. Та погляд її завжди був теплим і ніжним. І сама вона випромінювала надзвичайно приємне тепло. Біля неї ставало затишно і добре, так буває, коли в люті холоди чи непогоду сидиш вдома біля каміну і прислухаєшся до мелодії тріскучого вогню. Коли вона зранку йшла по траві, то її босі ноги не струшували, а ніби висушували росу. А у всьому іншому вона

була звичайною дитиною. Така ж непосидюча, балакуча, весела і грайлива. Вона залюбки допомагала Вишени по господарству, з натхненням вишивала. І були її рушники ще кращі за мамині, бо вміло підбирала кольори, тому і сонце, зорі, вогонь виходили у неї мов справжні. Вогнедарка з радістю прибігала у кузню Променея і жваво виконувала все, що їй доручали. Вона дуже любила дивитися на вогонь, і тоді відчувалося, наскільки вони рідні. Навіть танок, який часто танцювала дівчинка, нагадував тремтіння, спалахування і згасання язиків полум'я. При потребі Вогнедарка могла розпалити багаття одним поглядом, не прикладаючи зусиль. Це насторожувало Вишени, та не лякало. Бо лісові звірі, що, як відомо, не підходять до вогню, бо бояться його, завжди збігалися до дівчинки і тулилися до її ніг. Так жила вона у Вишени і Променея, тішила їх своєю турботою і добротою, скромністю та ввічливістю.

Числобог крутив колесом часу, і за днем приходила ніч. За березолем*, в якому люди збирають сік із беріз, прийшов лукавець-снігогін* і прогнав останні сніги, а за ним замайорів травою-муравою май*, потім був кресник*, з купальськими забавами і викрешуванням вогнища кохання, за ним сінозарник-липець* чарував духмяним цвітом липи. А в спасівець-жнивець* почали відбуватися погані речі.

То не шум шумить, то не грім гrimить. То тріпоче велетенськими крилами і заступає синє небо Чорний крилатий Змій. То не сонце багряно хилиться на небосхил, то горять хліби. То не гади розповзлися по просторах, то потріскалася від жару і спеки Матінка-Земля.

Велике лиxo прийшло на землю. Чорний Змій викрав богиню Дану, і тепер нікому послати людям дощу, нікому зйти до них по різnobарвному мосту – веселці. Грізний Перун гнав по небу

*Березоль, май, лукавець-снігогін, май, кресник, сінозарник-липець, спасівець-жнивець – назви місяців: квітень, травень, червень, липень, серпень.

хвари, пускав розпеченні стріли, та ні одна з них не вцілила в Чорного Змія, і ні краплинки води не впало з небес. Повисихали ріки, озера, криниці. Птахи безпомічно літали з краю в край шукаючи бодай невеличку калабаню. Звірі рискали по лісах і полях, та їхні пошуки також були марними. Сорок найстарших і наймудріших волхвів з різних країв зійшлися на Лисій горі на віче.

– Висихають криниці. Гинуть звірі і птахи. Скоро прийде і наша черга. Що будемо робити, браття? – почав один із них.

Волхви мовчали, бо кожен з них вже давно шукав відповідь на це тривожне і таке важливe запитання.

– А що ти скажеш, Зореславе? – продовжував сипати запитаннями той самий чоловік.

– Скажу я вам невтішну новину, – почав розмову чоловік з сивим довгим волоссям і такою ж довгою бородою. З-під густих брів не було видно очей. Та той сміливець, що хоча би раз подивився в ці очі, знає, що вони пронизують людину наскрізь, і здається, що ніщо не приховаєш від них. – Та ви і самі, напевно, знаєте це. Всі наші надії на маленьку дівчину.

Чоловіки в довгих білих сорочках уважно слухали: одні хитали головами, інші зниzuвали плечима.

– Продовжуй, – попросив один з волхвів.

– Зовсім недавно над Карпатськими горами Вишній запалив нову яскраву зірку. В її сяйві не видно інших зірок. В ній прихована міць Богів. Лише їй під силу віднайти Чорну гору, звільнити Дану і відімкнути ріки, – продовжував Зореслав.

– Але ти кажеш недавно? – невпевнено перепитав один з чоловіків.

– Це незвичайна дівчинка. Їй зараз тринадцять літ. Та вона правнучка самого Сварога, – пояснив волхв.

– Ти хочеш сказати, що наше життя залежить від цієї дівчинки? – спитав хтось з чоловіків.

– Не лише наше. Життя всього, що породила Матінка-Земля, в руках цієї дитини, – тихо, майже пошепки промовив Зореслав.

Волхви переглядалися. Ще ніколи їм не доводилося довіряти дитині таке складне і небезпечне завдання.

– Хто піде в Карпати? Хто повідомить дівчинці, що в її руках доля усього, що є на землі? – спітав чоловік, який почав розмову.

– Це не потрібно. Вона занадто розумна і сором'язлива, щоб чекати на наших послів. Завтра з першим промінням сонця вона піде в дорогу. А нам залишається чекати і молити Богів, щоб вели її правильним шляхом і послали їй мудрих супутників, – відповів Зореслав.

Мудрі волхви розійшлися, і кожен з них поніс в свій край маленький вогник надії. І доки жила ця надія, доти вона підтримувала Вогнедарку.

А зранку, як тільки засіріло небо над лісом, підійшла Вогнедарка до батька і матері. Її оченята були сірими від туги.

– Любі батечку і нене, я бачила дивний сон цієї ніченьки: ніби я – великий птах, який літає високо в небі серед білих пухнастих хмар. Могутніми крилами я збивала хмари, мов пір'їни, і з них на землю сипалися перлини. Гадаю, що час мені збиратися в дорогу. Лише я зможу звільнити Дану з полону, – з сумом, але дуже наполегливо промовила вона.

– Але ж ти ще дитина? – заперечила Вишена.

– Я ваша донька, а отже правнучка славного Сварога, внучка Лелі і Вадка, і кому, як не мені, знати, як побороти Чорного Змія, – впевнено говорила дівчинка, бо сама не мала сумніву, що впорається.

– Так, – погодився Променей, – вогонь зустрічають вогнем. Коли ти вирушаєш в дорогу?

– Зараз же.

I, зібравши в торбину деякі харчі, Вогнедарка вже хотіла йти, та батько зупинив її.

– Візьми оце, – і чоловік простягнув дівчинці невеличкий збаночок з водою. – Бережи її. Не використовуй надарма, бо невідомо, чи зустрінеться на твоєму шляху криниця, наповнена водою.

– Не хвилюйся, батьку. Ти ж знаєш, що я можу довгий час обходитися без води, а надмірне її вживання може згасити мою силу, – відповіла дівчина.

– Ну, добре. Хай щастить тобі, і нехай захистить тебе наш прашур – могутній Сварог, – поблагословив Променей.

Вогнедарка хитнула головою, мило посміхнулася і пішла. Її шлях був далеким: через гори Карпатські, через обезводнені озера і ріки, через спустошені поля йшла вона до Чорної гори. Було душно і спекотно. Диміла від пожеж земля, повисихали квіти і трави, деревасипали сухе, зім'яте листя. Сонце намагалося сковатися за хмари, щоб ще більше не ранити Матінку-Земля. Стрибог не дмухав, щоб не розносити пил, дим і задушливу спеку. Хотілося прохолодного вітерцю і теплого дощу. Та ні краплинки з неба. І навіть людські слізози, здавалося, також висохли, бо ніхто не міг плакати. Якою б витривалою не була Вогнедарка, та з кожним днем води у збанку ставало все менше, а криниці, що зустрічалися по дорозі, були пусті. І навіть джерела, якими багаті гори, ніби сковалися під землю.

Хребет Карпатських гір залишився ледь помітною змією за плечима Вогнедарки, коли в степу під засохлим кущем наткнулася вона на старого чоловіка. Він був ледь живий. Він не говорив, лише лежав в безпам'ятстві. Дівчинка, не роздумуючи, окропила його обличчя водою. Коли чоловік відкрив очі, Вогнедарка піднесла збанок до його губ і нахилила. Дідусь пив жадібними ковтками, та дівчинка не зупинила його, не відібрала останню надію на порятунок. Напившись доскочну і

спустишивши збанок, чоловік тихо промовив:

– Спасибі тобі, дівчинко. Ти врятувала мені життя.

– Ну, що ви, дідусю. Я просто дала вам води, – відповіла Вогнедарка, яку ані трохи не засмутив пустий збанок.

– Куди шлях тримаєш? – поцікавився дідусь.

– Йду до Чорної гори. Хочу визволити Дану, – пояснила дівчинка.

– А маєш чим ріки відімкнути?

– Ні. Я не знала, що мені потрібен ключ, – в розpacі промовила Вогнедарка.

– Тоді тримай, – і чоловік простягнув їй срібну стрілу і дубовий лук. – Якщо вистрілити цією стрілою в Чорну гору, то вона відкриється. Поспішай. Не гай часу на дурниці, бо в людей майже не залишилося запасів води.

Вогнедарка скопилася на ноги, взяла лук, стрілу і вже хотіла йти, та чоловік зупинив її:

– Постривай, ти збанок забула, – і простягнув їй збанок, доверху наповнений водою.

– Як це? – радісно вигукнула дівчинка.

– Не пошкодуй останнього, і тобі повернеться сторицею, – загадково промовив чоловік і мов скрізь землю провалився, ніби ніколи не було його під кущем. Та збанок залишився повним- повнісінським.

Із свіжими запасами води, обдираючи ноги, поспішила Вогнедарка далі. Та невдовзі на її шляху повстав загадковий ліс. Дерева в ньому були високі, листя було зелене і соковите, немов Чорний Змій не пролітав тут, не палив, не нищив. В лісі було прохолодно і затишно. Та на диво Вогнедарка не зустріла людей, які могли би сковатися тут від спеки. Але скоро їй все стало зрозуміло. Дівчина побачила невелику хатину і, сподіваючись, що побачить там людей і зможе перепочити і підкріпитися (бо харчі, що дали батьки, вже давно скінчилися), поспішила до

неї. Раптово двері відчинилися, і на порозі з'явилася старенька жінка з гачкуватим носом, запалими щоками, в зношеному, але чистому одязі. Очі жінки були дуже сумними, ніби хтось вкрав у неї радість.

– Ти хто? – запитала жінка, і весь її вигляд показував, що вона дуже здивована появою дівчинки.

– Я – Вогнедарка, – промовила дівчина і присіла на ганку.

– Проходь, проходь до хати, не сиди на порозі, не можна, – пробурмotaла жінка, тягнучи Вогнедарку у хату.

– Бачу, ти зморена голодом і спекою, зараз я тебе чимось пригощу, – шепотіла жінка, пораючись біля печі. Та озирнувшись, вона побачила, що дівчинка заснула. – Біднятко, змучилася, напевно.

Бабуся положила дівчинку спати і не турбувалася її до самого ранку. А з першим сонячним промінням Вогнедарка прокинулася сама.

– Давно я тут? – тривожно запитала дівчина.

– Та зі вчора, мабуть. – промовила жінка.

– Ой, мені час в дорогу. Дідусь казав не гаяти часу, – бурмotaла під ніс Вогнедарка, взуваючи зношенні постоли.

– Ану, постривай, – наказала бабуся, – спочатку поїж, попий, наберися сил і розкажи мені красуне, куди шлях тримаєш.

– Я йду до Чорної гори, тому ніколи мені відпочивати і сил набиратися. Поспішаю я, – затараторила дівчинка.

– А навіщо тобі до Чорної гори? – поцікавилася бабуся, підсугаючи тарілки з борщем і паляницями.

– Хочу Дану визволити,... – почала розповідь Вогнедарка, та жінка не дала їй закінчити.

– Що? Та що собі думають ці волхви? Дитину послати до Змія! Що, немає в землях Орія богатирів? Перевелися всі? Дівчинку, маленьку дівчинку - в пашу звіря! – кричала бабуся.

– Бабусю! Мене ніхто нікуди не посылав, – перебила

Вогнедарка. – Я сама пішла. Я сон бачила.

– Який сон? Як ніхто не посылав? – збентежилася жінка.
– Чия ти донька?

– Пломенея і Вишени, – пояснила дівчинка.

– А-а, – протягнула бабуся, – нащадок Сварога. Ви приходите на землю в часи великої небезпеки. Але ти ще така маленька! Чи впораєшся?

– Спробую, – посміхаючись відповіла Вогнедарка.

– Ну, що ж, – сказала жінка, коли дівчинка підкріпилася – Тобі і справді час вирушати. Та наш ліс небезпечний. В мою хатину заходиш в одному світі, а виходиш з неї в іншому. Тут легко збитися з дороги і назавжди заблукати. Тому візьми цей клубок ниток – вони приведуть тебе туди, куди схочеш.

– Спасибі, бабусю. А як звати тебе? – запитала на прощання дівчинка.

– Ягою кличуть. Поспішай. Та не відволікай свою увагу, в нас багато чого незвичного є в лісі. Щасті тобі, Вогнедарко, – промовила бабуся і траснула дверима.

Тільки хатина баби Яги сковалася за деревами, як почула Вогнедарка стогін і тріск гілок. Дівчинка насторожилася і прислухалася. У лісі було темно, бо дерева росли густо і здавалося, що сягали вершечками хмар. Сонячне проміння не пробивалося через розлогі гілки. Шарудіння і стогін, що нагадував плач якогось звіра, не припинявся. На якусь мить дівчині стало боязко, та цікавість взяла гору. І хоч Вогнедарка пам'ятала засторогу Баби Яги, що у лісі небезично, та все ж вона вирішила подивитися, що там котиться. Клубок звернув зі стежини і покотився на шум. Він котився і котився, обминаючи дерева і кущі, з горбочка на долину. Дівчинка вже почала жалкувати, що тратить дорогоцінний час на свою цікавість. Спочатку їй здавалося, що звуки, які долинали, були близько, і що це не займе багато часу. Та тепер вона вже хотіла подумки

наказати клубку котитися до Чорної гори. Аж раптом дівчинка помітила оленя, який борсався між двома деревами. То на дереві, то за кущами блимали вогняні очі хижаків. Кричав пугач. Було моторошно, та Вогнедарка підійшла ближче. Золоті роги оленя і його ноги були сплутані грубою мотузкою, що простягалася від одного дерева до другого, наче якийсь гіантський павук розкинув тут свою пастку. Помітивши дівчинку, олень перестав борсатися і лише подивився на неї очима, повними сліз. Не роздумуючи і миті, Вогнедарка спрямувала свій погляд на кінець мотузки, що кріпився на міцній гілці. В очах дівчинки спалахнув вогник, і мотузка почала горіти. Те саме зробила дівчина і з іншими кріпленнями. Звільнивши звіра, Вогнедарка підійшла до нього ближче і почала знімати із золотих рогів клейку міцну павутину.

– Спасибі тобі, дівчинко, – раптом промовив олень людською мовою, – ти подолала свій страх і згаяла на мене купу часу, тому сідай на мене верхи, і я миттю домчу тебе, куди слід.

– Ти розмовляєш? – здивувалася Вогнедарка.

– Так. А ти запалюєш вогонь очима. Ну і що з того? Ми гаємо час, – нагадав олень.

Та дівчинка замислилася, а що коли це пастка, що коли олень зовсім не олень, а Чорний Змій, і він завезе її далеко від Чорної гори?

– Не хвилуйся, – промовив звір, – я буду слідувати за чарівним клубком, а він підкоряється лише твоїм бажанням.

– Ти вмієш читати думки? – поцікавилася Вогнедарка.

– Це вміє робити кожен і не лише у цьому лісі. І дерева, і кущі, і квіти, і травичка, і звірі – всі читають думки. Та в цьому лісі багато нечисті, тому краще ні про що не думай. Краще згадуй свою родину, – порадив олень.

Ця порада була слушною, тому дівчинка вирішила довіритися оленю. Вона сіла на нього верхи і подумки сказала, куди хоче

дістatisя. Клубок з небувалою швидкістю покотився, а олень не відставав ні на крок. Скорі дівчина побачила високі чорні гори, де-не-де на них росли дерева, а на вершечку сидів Чорний Змій. Він ще здалеку помітив золоторогого оленя і вершиною, але навіть не ворухнувся. Зберігав Змій спокій і тоді, коли Вогнедарка крикнула йому:

— Гей, Чорна потворо, ти спустошив ріки, озера й джерела. Ти викрав прекрасну Дану! Від твоїх лиходій гинуть люди. Ану, негайно розімкни Чорну гору!

Чорний Змій мовчав. Дівчина зіскочила з оленя і тихо прошепотіла:

— Що робити? Він наче не чує?

— Все він добре чує, — відповів олень. — Спробуй його розіслити, та на гору не піdnімайся, там багато простору для нього, а тобі нема де прикритися. Хай краще Змій спуститься сюди. Тут багато дерев, і вони будуть йому заважати рухатися, а тобі це на руку.

— Гей, глуха потворо, — вигукнула дівчина, — якщо не хочеш по-доброму, буде по злому. Виходь на бій!

— Ха-ха-ха, — Змій випустив довжелезне полум'я. — Не сміши мене, бо лусну. Поглянь на ці дерева. Вони колись були мужніми богатирями і теж вимагали звільнити Дану. А зараз вони просто сухі дрова. В порівнянні з цими вояками, ти горошина.

Вогнедарка подивилася на гору. Сухі дерева, що нагадували людські постаті сумно хитали гіллям.

— Та ти просто бойшся мене! — зухвало вигукнула дівчина. — Горошина?! Ха. А не подавишся ти цією горошиною, боягузе? Дівчини злякався. Деревами страхає.

Змій затупотів ногами, махнув хвостом, наче зганяв надокучливих мух, і дмухнув стовп вогню. Та вогонь не долетів до дівчинки, і розлючений Чорний Змій загарчав:

— Ану, піdnімайся сюди!

— А чого це мені піdnіматися, боягузе? Це ти доведи, що не бойшся залишити свій камінь і розі'яти тіло в чесному бою.

Чорний Змій розгорнув свої велетенські крила, заступаючи небо, і, наче ніч, злетів над горою. Показуючи свою могутність і напускаючи жаху, він наблизився до дівчини і дмухнув на неї вогнем. Мов щитом, прикрилася Вогнедарка рукою, і потік вогню зупинився, завис у повітрі і став маленьким м'ячем. Цього м'яча, що, не торкаючись руки, стрибав по долоні, дівчина жбурнула у Змія. Вогняний м'яч, набираючи швидкості, почав рости і, вже ставши тричі більшим за Змія, проковтнув його. Та чорна потвора випурхнула з вогняного шару, лише потріпуючи обпаленими крилами, і ще дужче лята. Змій кинувся на дівчинку, безперстанку дмухаючи вогнем. Вогнедарка простягнула долоню, і язики полум'я не діставали її. Розгніваний Змій спустився на землю і одним оманливим ударом хвоста збив дівчину з ніг і відкинув під дерево. Вогнедарка мало не знепритомніла від болю. Стримуючи полум'я, що виходило з пащі чорного звіра, вона помітила, як золоторогий олень забив копитами і кинувся на Змія. Чорний Змій не чекав нападу, тому олень легко закинув його собі на роги. Змій лише загарчав і випустив на Вогнедарку ще більше полум'я. Воно віdbiloся від руки дівчини, мов від дзеркала, і полетіло в пащу звіра. Змій закашлявся, наче проковтнув якийсь великий предмет. А в цей час олень вибіг на Чорну гору і жбурнув Змія високо вверх. Вогнедарка змахнула рукою, направляючи у ворога вогняний шар, і Чорний Змій вибухнув над лісом різnobарвними зірками. Тоді дівчинка вийняла срібну стрілу, натягнула золоту тятиву дубового лука і вистрелила в Чорну гору. Затремтіла Матінка-Земля, затріпотіли гілками дерева. Сухі дерева, що стояли на Чорній горі, перетворилися на богатирів і поспішили залишити місце довговічного ув'язнення. Посипалося каміння. Задзюрчала вода і потекла, пробиваючись поміж камінням. Чорна гора



осипалася, а на її місці постала Кришталева. А з печери вийшла красуня Дана і перекинула барвисте коромисло через весь ліс, з одного світу в інший. І ті люди, що бачили це диво, бігли до джерел, до рік і озер, щоб напитися цілющої води. І славили вони Вогнедарку і Дану, Сварога і Лелю, Дажбога і Ладу. Згадують вони і сьогодні про лиходійства Чорного Змія.



В неосяжних степах, що межують з безкрайм морем і віковими лісами, жив працьовитий і славний народ. Він не знав біди і смутку, бо любив природу, славив богів і слухав мудрих волхвів. Найстаршим з волхвів був Ладомир. Коли прийшов час лишити про себе лише пам'ять, почав він думати, кого з синів призначити замість себе, кому довірити народ. А було у нього два сини. І обидва були розумними, кмітливими, обидва вміли лікувати людей, вміли дати собі раду з силами Чорнобога. Старший син Влас, знав таємні науки, любив звірів. Мав він красуню дружину, Зорену. Молодший Милорад знав зоряну книгу, любив збирати цілющі трави і гарно співав. За законами того часу успадкувати владу мав старший син. Такої ж думки дотримувався і Ладомир, та мати хлопців хотіла, що би правителем став її улюблений Милорад. Одного разу прийшла вона до волхва і сказала:

– Пообіцяй, що виконаєш моє прохання.

Збентежений Ладомир з подивом глянув на дружину.

– Ale я не знаю, чи зможу виконати те, про що ти просиш, – відповів він.

– Якщо ти любиш мене, то зможеш, – наполягала дружина.
– Адже ти любиш мене?

– Звичайно, я тебе люблю, як день, як сонце, як ранішню росу, як політ птаха, як весняну грозу, – зізнався Ладомир.

– Тоді пообіцяй, що виконаєш моє прохання!

І Ладомир поклявся своїм коханням, що виконає все, про що попросить дружина. А турботлива мати просила про владу для молодшого сина. Робити було нічого, адже волхв дав слово, і порушити його він не міг. То ж покликав до себе обох синів і сказав їм свою останню волю:

– Діти мої. Я вже в літах і не можу справно керувати народом. Тому я подумав і вирішив передати свою владу ... Милораду.

Хлопці були здивовані, особливо молодший. Та погляд

Власа був спокійний і доброзичливий, його не засмутили, не розчарували слова батька. А Милорад аж ніяк не тішився такій новині, бо любив свого старшого брата і знав, що кращого за нього правителя годі шукати. Та слово батька – ЗАКОН, тому ніхто з братів не став сперечатися. Розійшлися вони по домівках. Молодший з сумом і докорами сумління почав готуватися до посвяти, старший почав збиратися в дорогу. Влас добре розумів, що брат не зможе стати добрим правителем, якщо він залишиться, бо завжди Милорад буде пам'ятати, що отримав владу незаслужено, тому вирішив покинути з дружиною рідні місця. Взявши деякі речі й харчів на дорогу, Влас і Зорена прийшли до батьківської хати просити благословення у далеку дорогу.

– Пробач мені, сину, – промовив Ладомир, – через мою необачність ти мусиш залишити домівку. Та я дав слово і мушу його дотримати.

– Не хвилюйся, батьку. Я все розумію і приймаю твій вибір. Милорад буде добрим волхвом і мудрим правителем, – заспокоював Влас.

– Власе, не їдь, прошу тебе, – кинувся до брата Милорад. – Ти маєш бути старшим волхвом, я відмовлюся...

Милорад не договорив, бо Влас перебив його:

– Батько сказав своє слово. А його слово – це слово богів. Я не піду ні проти рідних батьків, які дали мені життя, дали знання і любов до природи, ні проти могутніх богів. Все в руках Долі. Раз вона так розпорядилася, так цьому і бути.

– Тоді залиш мені, щось про себе на згадку. Щоб я завжди, дивлячись на це, був розсудливим правителем і відчував твою підтримку, – попросив молодший брат.

– Гаразд, – погодився Влас і залишив братові свій натільний хрестик у вигляді сонця, якого ще в дитинстві вирізав із гілки сосни.

Піднімалось сонце раннє, осявало дорогу дальню. І пішли тією дорогою Влас і Зорена. І не знали вони ні страху, ні голоду, бо мали благословення батьківське йти у незвідані землі. Йшли вони хлібами високими, лісами дрімучими, через гори круті, через ріки бистрі. Вночі спочивали, а з першою ранковою зорею славили богів і продовжували шлях далі. Одного разу, коли стежина вивела на розлогу лісову галевину, почуло подружжя пташиний плач. Оглянулися – над високою сосновою кружляв орел і жалібно кричав. Зорена кинулася до дерева. У неприм'ятій траві помітила жінка маленьке пташеня.

– Подивися, Власе, пташка, – вигукнула Зорена, – вона, біденська, мабуть, з гнізда випала. Крихітна зовсім.

Чоловік підійшов ближче. Крик орла став погрозливим. Птах стрімко, голосно б'ючи крильми, кинувся на подружжя.

– Не бійся, – спокійно і переконливо промовив до птаха Влас, – я лише хочу зарадити твоєму лиху. Якщо дозволиш, я спробую віднести твоє малья у гніздо.

Орел втихомирився, мов зрозумів, про що говорить чоловік, і жалібно курликаючи спустився на землю. Лише тоді Зорена взяла на руки мале пташеня, що запуталося у травах.

– І де ж ваше гніздо? – подумки спитав Влас, оглядаючи сосну.

Орел миттю злетів додори і примостилися високо на дереві.

– Дивись, – показала рукою на дерево Зорена, – там, де примостилися птах, є щось схоже на гніздо.

– Бачу. Але як туди дістатися? – зажурився Влас.

– Давай з моєї хустини зробимо щось схоже на торбину, покладемо туди пташеня і прив'яжемо тобі до плеча. Таким чином ти будеш мати вільні руки і зможеш видряпатися по дереву, а орлятко буде захищене від колючого гілля, – запропонувала дружина.

– Це ти добре придумала, – погодився чоловік.

Поки Жінка майструвала торбину, Влас обійшов навколо дерева, шукаючи на ньому виступи і випробовуючи міцність гілок, на які можна буде стати. Через деякий час, прив'язавши хустину з пташеням і знявши взуття (бо по деревах не можна лазити взутому), наміченим шляхом поліз чоловік до гнізда. Старий орел уважно стежив за людьми. І коли тріщала якась гілочка під тілом Власа, орел здригався так само як і Зорена, що хвилювалася під деревом. Та Влас благополучно дістався до гнізда і пересадив у нього мале пташеня. Старий орел ніби кивнув головою в знак подяки.

— Немає за що дякувати. Ти зробив би те саме для мене, — відповів чоловік і помалу зліз з дерева.

— Подивись, Власе, як тут гарно навколо. Може, ми би залишилися на цій світлій і привітній галевині жити? — запропонувала чоловікові Зорена. — Побудували б хатину. Чуєш, десь неподалік дзорчить струмок?

Подружжя прислушалось. Та замість кришталевої пісні води вони почули жалібне скавуління звіра.

— Ти чула? — з тривогою запитав Влас у дружини. — Наче пес завиває.

— Звідки у лісі взялися йому? — здивувалася Зорена. — Це, напевне, вовк. Але він виє так жалібно.

— Я піду подивлюся, що там, — і чоловік налаштувався вже йти.

— А якщо їх там ціла зграя і вони голодні. Не йди. — просила дружина.

Та скавуління ставало все жалібнішим.

— Ні, я піду. Я не можу більше цього слухати, — не витримав чоловік і направився у гущавину лісу.

— Влас довго йшов на звуки, що ставали все тихішими, мов звірина захрипла. В заростях сухого малиннику чоловік розгледів малий сірий клубок, що помітно тримтів і скиглив.

— Ну. І як ти сюди потрапив? — спитав Влас у наляканого вовченя.

— Г-пр, — загарчала звірина, почувши людський голос.

— Г-пр, — перекривив вовчена Влас, — я теж так вмію. Але спільним виттям ми тобі не допоможемо.

— Bay-u-u — почув чоловік позаду себе грізне вовче виття.

Від цього виття у Власа заніміли ноги, настовбурчилось волосся і мурахи пробігли по спині. Чоловік знов — один неoberежний рух, і вовк кинеться на нього. Тому, перш ніж оглянутися і подивитися у вічі звірю, а це було необхідно, щоби переконати вовка у чистоті думок, Влас опанував собою і спокійно промовив, обережно повертаючи голову:

— Я хочу допомогти маляті відратитися з хащів. Повір, нам нічого ділити. Я такий самий, як і ти.

— Г-пр, — оскалив зуби старий вовк і, відступивши на крок, завмер в очікуванні, готовий кинутися на людину.

А позаду вовка, притулившись до берізки, стояла бліда Зорена, яка пішла слідом за чоловіком в ліс і тепер стояла напоготові. В одній руці вона тримала ножа, в другій — довгу суху палицю.

— Зорено, цього не потрібно. Я думаю, що вовк зрозумів мене і не буде нападати, — беззвучно промовив Влас, та дружина зрозуміла його, прочитавши по губах, і кивнула головою. Та палиці Жінка не покинула і ножа не сховала.

Влас, ставши на коліна спиною до вовка, дістав з-за пояса ножа і по одній почав зрізати сухі й колючі малинові гілки, відкидаючи їх у бік. Подряпавши руки до крові, зaledве витягнув чоловік маленький сірий клубок, що дрібно тримтів і скиглив. Опинившись у теплих людських обіймах, вовчена радісно лизало руки рятівнику. Старий вовк не ворухнувся.

— Він чує запах крові, — налякано прошепотіла Зорена.
— Старий вовк нападе, як тільки ти відпустиш маля.

— Не думаю, — заспокоїв пошепки чоловік.

Влас наблизився до старого вовка.

— Ось. Цілий і неушкоджений, — промовив чоловік, опускаючи вовчена на траву.

Не встиг Влас забрати руки з землі, як два шорстких вовчих язика облизали їх. Зорена, готовучись до нападу, замахнулася палицею, та вовки розвернулися і попрямували до лісу.

— Я нічого не розумію, — дивувалася Зорена, — що це було? Вовк облизав твої скривавлені руки і не відкусив їх.

— Напевне, вовки не такі вже й кривдники, як про них думають люди, — здогадався Влас.

Чоловік з дружиною вийшли на галявину, де біля старої сосни залишили свої харчі. Вони обос добре зголодніли і Зорена нахилилася до торбини, щоб витягнути щось їстівне, та завмерла...

— Дивись, — пошепки покликала вона чоловіка. — Що це?

У траві борсалісія маленькі зелені пухнасті клубочки. Кілька клубочків підкотилися до сосни і раптом стали сіруватими, як стовбур дерева.

— Ти бачиш те саме, що і я? — радісно питала в чоловіка дружина.

— Так. Пухнасті звірятка, які міняють колір шубок. Але я вперше їх бачу, — здивовано відповів Влас.

— Це хухи, — почувся чийсь переконливий голос.

Влас і Зорена оглянулися. Перед ними стояв кремезний, високий, майже в ріст з деревами, чоловік. Різні звірі супроводжували цього чоловіка, а пташки над його головою співали стоголосі пісні. Він був одягнутий досить зручно для прогулянок лісом: коротка куртка, довгі штани, постоли, широкий пояс з сокирою. В руках він тримав довгу дерев'яну палицю. У нього була довга сива борода, що майже сягала грудей. Сиве і також довге волосся було зібране у тугий жмут.

Зеленкуваті очі світились турботою та ніжністю, так що навіть на мить було важко собі уявити, що цей чоловік може бути суворим і безжалісним. А він доволі часто бував таким. Коли непрохані гості без дозволу рубали дерева, ламали гілки, полошили звірів, смітили чи просто голосно свистіли, порушуючи спокій у його володіннях, Лісовик карав шкідників. Він насилив на таких людей своїх вірних помічників: Блуда і Пуда, які заводили кривдника далеко в ліс, в непрохідні хащі, і там лякали примарними звуками і химерними звірами. Той чоловік, що розповідає, як заблукав у лісі і не зміг найти дорогу, зустрівся в лісі з Блудом, а той, хто наївся страху, бо бачив страхітливих звірів, зустрівся з Пудом. Та тих, хто прийшов з чистим серцем і доброю душою, лісовий володар без дарунків не залишить. Він обдаровує чарівним пташиним співом, дивовижними краєвидами і, звичайно ж, ягодами та грибами. Але рідко до кого виходить сам.

— Вітаю вас, Власе і Зорено, у своїх володіннях, — промовив велетень.

Молодята переглянулися.

— Ти знаєш, як нас звуть? — спитав збентежений Влас.

— Я знаю про всіх і про все, що робиться в моєму лісі, — відповів чоловік.

— Хто ти? — поцікавилася Зорена.

— Я — Лісовик, володар цього лісу. Я саме годував молоде оленя, коли пташки прощебетали мені, що орлятко випало з гнізда. Поспішив сюди на допомогу, та ви випередили мене. Я не хотів показуватися, та мавки — мої доньки, розповіли, як ви врятували вовчена. А це відважний вчинок, вартий нагороди. До того ж ви бачили хухів, яких може бачити лише людина, яка ніколи нікого не кривдить, з чистим серцем. Тому я тут перед вами. І ось що я вам скажу. За вашу доброту, співчуття, хоробрість і рішучість я відкрию вам таємницю Лісової Книги.

Ви будете розуміти мову птахів і звірів, ніколи не заблудитеся в лісі, і кожна стежина виведе вас туди, куди ви прямуєте.

Лісовик гучно свиснув. Через деякий час, на подив Власа і Зорени, з хащів вийшов ведмідь з оберемком сухого гілля, радісно заричав і кинув хмиз біля ніг велетня. Лісовик вдарив своїм посохом по хмизу, і спалахнуло яскраве багаття. З дерев позіскакували білки з грибами і горішками у лапках, з-під кущів повилазили їжаки з яблуками і грушами на гілках.

— У лісі ви ніколи не будете голодними. — лагідно промовив Лісовик. — Та годі вам дивуватися. Сідайте до багаття, зараз повечеряємо.

І справді, ніч вже розкинула над лісом свій чорний зоряний плащ. Подружжя радісно, прийнявши запрошення Лісової, примостилося біля вогнища. І потекла задушевна бесіда. Лісовик розповідав подорожнім про лісових мешканців: Мавок — лісових красунь, Чугайстера — зачароване страховисько, (люди бояться його, а звірі співчувають йому), Полісұна — дідуся-мізинця, вірного помічника Лісової, Хухів — таємничих звіряток, які вміють змінювати забарвлення хутра, та про інших загадкових істот, про різні цікаві та смішні історії, що трапляються в лісі. Мешканці лісу, почувши дзвінке потріскування багаття і солодкий запах диму, хоч на мить вискачували на галівину подивитися на дорогих гостей. Та не лише звірятка уважно спостерігали за людьми біля вогнища. Доньку Кощія, Марену, здивував гучний гомін в нічну пору, і вона вирішила дізнатися, чому, замість того, щоб наводити страх на випадкових перехожих, лісові мешканці веселяться. Чорна богиня потайки вийшла на поляну і, прислухаючись до розмови, розгледила гостей Лісової. Влас одразу ж сподобався їй, і без будь-яких вагань Марена вирішила заволодіти серцем чоловіка. Знала лиходійка, що Доля поєднала Власа з Зореною, що сам могутній Сварог викував для них весільні персні, та все одно задумала

зло. Дочекавшись, коли Лісовик, побажавши доброї ночі, зник у гущі лісу, коли порозбрідалися звірятка і заснула стомлена Зорена, донька зла вийшла на галівину. Влас не спав. Він роздумував над розповідями володаря лісу, підкидав хмиз у багаття і вкутав кофтиною нгоги коханої дружини, вдивляючись в танцюочі язики полум'я. Крізь помаранчеву вуаль вогню помітив Влас жіночий стан, який наблизався поволі, мов чорний лебідь плив по воді. Сріблясте проміння місяця освітило загадкову постать жінки. Вона не була обділена красою. Лише краса ця була холодна, мов гірський кришталль, що грає на сонці різнобарвами, а всередині — пустий. Марена дивувала Власа струнким станом, довгим чорним з вплетеними зорями шовковистим волоссям, привабливо чорними очима, дивовижно правильними рисами обличчя і мелодійною, мов колискова мами, мовою.

Так, зло не завжди страхітливе і потворне, воно може приймати будь-які форми, а особливо ті, що так любі людям. Та варто пам'ятати, що Чорнобог вершить свої справи під покровом ночі, а Білобог вдень. Тому не потрібно приймати важливих рішень ввечері, чи вночі, а краще дочекатися ранку. Волхви вчили, що день мудріший за ніч.

— Чи не страшно тобі самому у лісі? — лагідним солодким голосом запитала Марена, наблизившись до Власа.

— А я не сам. Хіба ти не бачиш? Я з дружиною, — відповів зачарований чоловік.

— Облиш її. Ходімо зі мною, — запропонувала чорна чарівниця.

— Я не можу. Ми повінчані Ладою, сам Сварог дарував нам вінчальний вінець, — відмовив Влас.

— Ха-ха-ха, — мелодійно засміялась Марена. — Немає такого кільця, яке б не розімкнув мій батько. Немає в світі такої пари, яку б не зумів він розлучити.

— А хто твій батько? — поцікавився чоловік.

— Це не важливо. Ходімо зі мною хоч на одну ніч. Погуляємо і повернешся, якщо захочеш, — наполягала донька зла.

— Я не можу й на мить, — відмовлявся Влас.

— Що таке мить? Що таке ніч, день, рік? Я подарую тобі вічне життя. Тільки облиши її, — вмовляла Марена.

— Ні! — переборюючи сон, який насилала чарівниця, промовив чоловік. — Я кохаю свою дружину і не залишу її. А тобі краще піти. Чуєш? Згинь!

— Ти ще пошкодуєш! — грізно вигукнула Марена і розчинилася у п'ятьмі.

Дрімota відступила. І в цю ж мить з лісу з галасом повибігали мавки, і кожна щось говорила. Вродливі молоді дівчата з довгим уквітчаним волоссям, в тонкому, прозорому одязі, під яким не було тіла, бігали навколо багаття і про щось говорили.

— Тихіше. Зорену розбудите. Не всі зразу. По черзі, — запропонував Влас.

— Ти знаєш, з ким ти щойно розмовляв? — спітала найстарша з красунь.

— Ні, — відверто відповів чоловік.

— Це Морена. Донька Коція. — вигукнуло декілька мавок одразу.

— Перед її чарами жоден легінь не встоїть. А ти молодець. Молодець! Молодець! — щебетали дівчата.

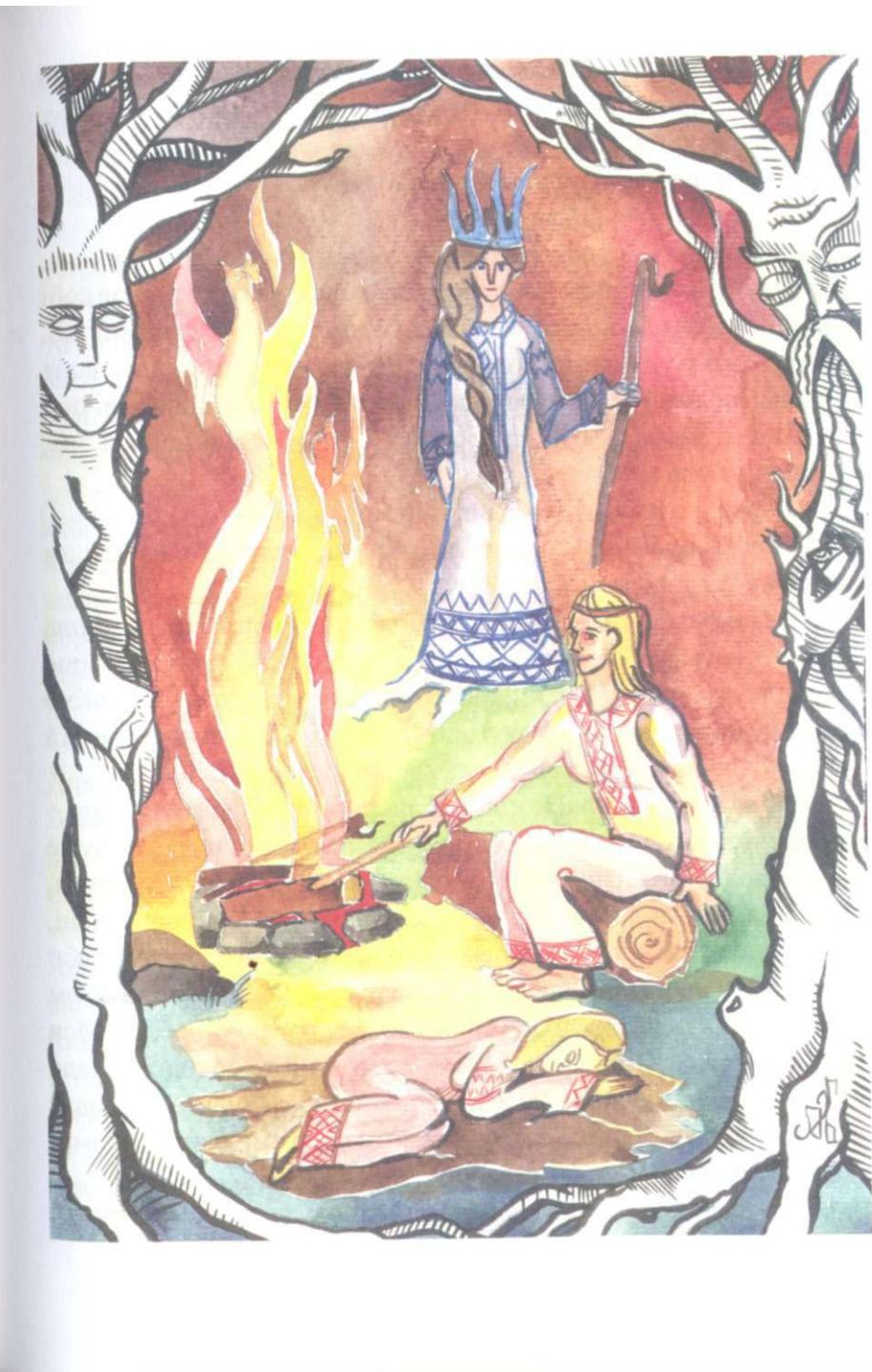
— Та це погано, що вона вибрала тебе, — продовжувала найстарша з доньок Лісовика, — бачиш, яка вона була наполеглива. Видно, ти їй дуже сподобався. А це недобре.

— Недобре. Недобре, — повторили мавки.

— Але чому? — поцікавився Влас. — Я ж прогнав її.

— Вона не залишить тебе в спокої, — продовжувала найстарша — Того, хто їй до вподоби, Марена добивається: зваблює свою красою, обіцяє багатство, вічність, молодість, владу...

— Але мені нічого цього не потрібно, — відмовив Влас.



– Так, – з тugoю промовила мавка. – Але у кожної людини є щось її дороже і близьке, заради чого вона пожертвує усім, навіть своїм життям.

Влас стурбовано подивився на Зорену.

– І що тоді? – запитав чоловік.

– Марена заманює чоловіків у батьківське військо зла. Спочатку вона залишає їому людську подобу, а коли знайде собі іншого красеня, то попереднього перетворює на чудовисько. І ця потвора служитиме Чорнобогу вічно. Лише той, кого вона і справді покохає, зможе залишитися у людській подобі вічно. Але і він буде служити злу, бо така ціна кохання доньки зла, – розповіла одна з мавок.

– Сумна історія, – промовив задумливо чоловік.

– Так. Так, – підхопили безтілесні дівчата, – Але ти встояв проти її чар. Встояв! Встояв!

А доки мавки відкривали Власу таємниці зла, Марена пішла до свого батька, бо лише він міг допомогти їй здобути серце непокірного чоловіка. В царстві морока велетень з довгою кудлатою бородою кольору вугілля, з лисою, схожою на оголений череп, головою уважно вислухав свою підступну доньку.

– Між озерним краєм є ліс. У цьому лісі я зустріла пару – чоловіка і жінку. І хочу тобі, батьку, сказати, що жінка була дуже гарної вроди, – почала свою розповідь Марена. – Звуть її Зорена, і вся вона, мов обласкана Хорсом: стан стрункий, ручки точені, йде, мов птах з Вирію шлях осяює. Личко біле, мов сніжок, губи ніжні, мов пелюстки. Очей блакить чарус. Волосся русе запахом трав дурманить. А як слово мовить, мов соловей защебече. Мов жінка ця не земна, а богиня. Доля красою її не обділила, Лада вогонь в її серці запалила, а Макош ткati навчила. І вишивач красуня чудові рушники з дивовижними узорами, і тче килими, а на них милує око зоряне небо.

Ні слова не збрехала Морена. Всю правду розказала батькові.

Знала хитра донька, що Кощій захоче взяти собі за дружину Зорену, і цим допоможе їй позбутися суперниці.

– А що ж її чоловік? Може, він тобі до вподоби? – грізно спітав Кощій.

– Та нічого особливого, – відповіла донька. – Я про тебе думаю. Все сам та сам. Може би від справ відірвався, сумні думки відігнав і з новою дружиною весело час би провів. А чоловіка її ми відправимо в твоє військо, якщо не схоче зі мною бути. Сили він дужої і розумом не обділений. Може знадобитися тобі. Та нелегко нам буде їх розлучити і переманити. Лісовик їм відкрився, всякої лісової мудрості навчив.

– Нічого. Де наша не пропадала. Я сильніший за будь-якого Лісовика, Водяника, Польового, – переконливо промовив повелитель зла. – Ми ось що зробимо. Під покровом ночі я нажену марево і дрімоту на мешканців лісу. Ти, обернувшись пораненою ланню, заманиш чоловіка в гущавину, а я тим часом перетворюся на чорного птаха і викраду Зорену.

– Непогано придумав, – погодилася Марена.

Так і зробили. Як тільки Ніч змінила на посту свого брата Дня, Кощій навіяв марево і дрімоту. Заснув в дуплі старого дуба Лісовик, замокли голосисті птахи, не копошилися по норах звірі, сонливо гойдалися на гіллі мавки, дрімала Зорена. Тільки Влас не спав, прислухаючись до тривожної тиші. Раптом він почув тихий плач лані, яка просила допомоги, бо скрутила ногу. На її плач ніхто не відповів: ні Лісовик, ні Полісун, ні Чугайстер, ні звірі. Це було дивним, але Влас вирішив допомогти звірятку. Він кинувся на звуки, що доносилися з глибини лісу, і чим далі він йшов, тим швидше віддалявся плач. А тим часом страхітливий чорний птах з головою лева і тулубою змії спустився на поляну, де мирно спала Зорена. У відблиску багаття Кощій розгледів прекрасні жіночі риси. “Марена не збрехала. Вона справді надто вродлива, щоби ходити по землі,” – зашипів злий бог, схопив

тіло жінки міцними кігтями і піднявся над лісом. Від плескоту величезних крил Кощя прокинувся орел, що дрімав на сосні. Він побачив, як величезний птах ніс тіло Зорени. Не роздумуючи і миті, орел кинувся на допомогу жінці і вступив у нерівний бій із злом. Орел був тричі менший і слабший за птаха Зла, та бажання заступитися за скривджену жінку, яка колись врятувала його маля, було великим. Гордий птах нещадно клював нападника в голову, дер кігтями його шкіру, на мить піднімався в небо, щоби перепочити, і знову нападав. Та для Чорнобога ці напади були мов блошині укуси, йому було зовсім не боляче. Тому одним сильним ударом міцного зміїного хвоста Кощя відкинув орла на сухе дерево, пошкодивши при цьому крило птахові. Орел не міг злетіти, не міг переслідувати птаха Зла, тому він почав голосно кричати. Від його крику попрокидалися всі звірі і птахи. Прислухаючись до благань пораненої птиці, Лісовик звелів Полісуну надати орлу допомогу, а птахам – переслідувати і, по можливості, не дати втекти Чорнобогу. Зграя розлучених птахів з шумом знялася в небо, а зорі заступила чорна рвана хмара, що швидко пливла над землею. Птахи голосно били крильми, грізно кричали, наздоганяючи викрадача. Звірі в лісі погрозливо ревіли. Влас довго не міг зrozуміти, що трапилося, чому зчинився галас. Чоловік відійшов надто далеко від багаття і не чув, як орел зняв тривогу (адже у людей не такий гострий слух, як у звірів і птахів). Чоловік був вже в декількох кроках від місця плачу лані, тому, не зважаючи на дикий рев, що розносився лісом, вирішив спочатку допомогти звірятку. Та замість лані він побачив радісну Марену.

– Це знову ти? – роздратовано вигукнув Влас.

– Так, – улесливо промовила зла чарівниця. – І цього разу ти залишився зі мною, бо твоя дружина знайшла собі іншого обранця. Ха-ха-ха.

– Це брехня! – розлучено вигукнув чоловік.

– Ни – а, – захитала головою Марена.

Влас прислухався до лісового гулу.

– Кощя викрав Зорену. Всі на допомогу. Всі навздогін, – гуділо довкола.

– Ах ти, чорна потворо! Ти навмисне заманила мене в ліс, – здогадався чоловік.

– Так, – посміхаючись промовила Марена. – Ти не захотів по-доброму піти зі мною, то я вдалася до хитрощів.

– А мені непотрібні хитрощі, – із зневагою вимовив Влас. Він швидко вихопив з-за пояса ножа і мітко жбурнув його в Марену.

Донька Зла не сподівалася, що на неї нападуть, тому не ворухнулася і гостра зброя пробила її груди. Переконаний, що поранив спокусницю в серці, Влас розвернувся і побіг туди, куди мчали всі звірі. Він не бачив, як запалали ненавистю очі Марени, як з прекрасної чорнявки вона, витягнувши ножа, перетворилася на чорного крука і знялася над лісом.

А в цей час далеко на Батьківщині Власа не міг заснути його брат. Походжаючи по хатині, Милорад намагався вгамувати неспокій. Він відкрив скриню і дістав звідти дарунок брата. Сосна – світле дерево, і хрестик завжди був ніжно-золотистого кольору, а тепер він став темним, мов зроблений з горіха. Довго не роздумуючи, Милорад одягнувся, і не зважаючи на те, що була ніч, побіг до домівки батька.

– Батьку, батьку, відчини, – затарабав Милорад у батьківські двері, – Влас у небезпеці.

– Чого ти галасуєш, синку, в таку пору? – спитав заспаний Ладомир.

– Брат у небезпеці, – повторив захеканий Милорад.

– З чого ти взяв? – занепокоївся батько.

Милорад розімкнув руку, і Ладомир побачив почорнілий хрестик.

– Ах, – скрикнула мати.

– Я мушу відправлятися в дорогу. Благослови мене, батьку, – попросив Милорад.

– Як же ти знайдеш Власа? За зірками? – запитала мати.

– Ні, – з сумнівом промовив син, – коли я біг до вас, то помітив орла над своєю домівкою, зараз цей птах кружляє над вашою стріхою. Я думаю, що це знак. Думаю, цей птах покаже мені дорогу.

– Ну що ж, тоді нехай допоможуть тобі Боги. Нехай Перун поведе тебе праведним шляхом, – промовив батько і вийняв із схованки великого меча. – Цей меч викував славний коваль для боротьби зі злом. Візьми його. Він стане вам у пригоді.

Як тільки Милорад вийшов з батьківської хати, птах з пораненим крилом спустився додолу. Це був той самий орел, який напав на Кощія, намагаючись врятувати Зорену. Коли Полісун змазав цілющим зіллям поранене крило, воно одразу перестало боліти. Орел зміг піднятися в повітря і полетів за допомогою.

– Сідай на мене, – запропонував птах Милораду, – я миттю домчу тебе до брата.

– Ти вмієш розмовляти? – здивувався Милорад.

– Лише цієї ночі. Сідай. Ми гаємо час. – нервував птах.

– Але ти такий малий... – заперечив чоловік.

Орел знявся в повітря і перекрутівся. Враз він став завбільшки з коня.

– Сідай, - наказав птах. – Живо.

Чоловік перекинув ногу, ще не встиг примостилися і добре вчепитися за шию птаха, як вони вже летіли над селом.

А чорна зграя птахів з жахливим криком, вируючи в небесах, якраз наздоганяла Кощія. Раз-пораз пернаті смільчаки стрімко кидалися на чорного птаха, дзьобаючи його і намагаючись відбити перелякану жінку. Під ними, грізно ревучи, бігли звірі,

а поміж них – Влас. Раптом хтось міцно стиснув лікоть чоловіка. Влас оглянувся. Поруч тяжко сопів напівзвір, напівлюдина, волохата потвора з рогами. Це був Чугайстер.

– Ось. Це Лісовик тобі передав, – промовив він, простягаючи сокиру.

– Спасибі, – захекано відповів Влас.

– Потім подякуєш. Ми всі з тобою, як одна сім'я, – пояснив Чугайстер.

– Що це за ліс? Дерева такі високі, розлогі, пишні? – запитав чоловік.

– Це Чуй-ліс, правічна межа світів. Тут повно всякої нечисті. Тут починається влада Чорнобога. Тут він стає сильнішим, – пояснив напівзвір.

У цей момент Кощій, якому надокучили напади птахів, від яких було важко відбитися навіть такій великий і потворній чорній птиці, спустився на землю. Від жбурнув Зорену під дерево і, перетворившись на велетня, представ перед Власом і звірами у своїй жахливій подобі. Його хижі очі налились кров'ю і запалали на чорному обличчі, мов непогашене вугілля. Знявши руки, він приклікав на допомогу все земне зло, всю чорну силу. Змії і гади припovзли до його ніг, вурдалаки, перевертні, дракони, чорні птахи Наві стали за його спину. І, як місяць серед чорних хмар, стояв Чорнобог на чолі свого війська.

– Я прийшов очистити Білий Світ від нечистот твоїх. – вигукнув Влас. – Хочу знищити твоє військо чорне. Виходь на бій.

І зійшлися вони на галевині. І налетіли на Кощія коршуни, соколи, орли, яструби, сови; кинулися в бій вовки, ведмеди, кабани, олені, білки, їжаки. То не грім громить, то не шум шумить. То сосни, берези, клени, дуби, тополі повстали на Бога Зла. Здригається Матінка-Земля, б'ються два богатирі. Покинута Марена на Власа туман-чари напускає, силу богатирську

забирає. Замахнувся Влас сокирою, та руки не слухаються, ноги хитаються. Махнув Кощій своїм мечем і обеззброй Власа. Замахнувся ще раз, щоби опустити зброю на голову богатиря, та другий – міцний, удалий меч дзвінко відбив удар. То Милорад вчасно підспів на допомогу.

– Держи, брате, батьківський меч. З ним наші пращури зло перемагали. В ньому сила дідів наших і справедливість славного коваля Сварога. З ним ти непереможний, – промовив Милорад, вручаючи братові зброю. – А я візьму сокиру і позмагаюся із доночкою Зла.

Влас схопив меча, і враз злі чари розсіялися. Богатир ясно бачив ворога, чув в собі силу дужу і жагу до перемоги. І знову розгорівся бій. З новою силою замахнувся Влас і відрубав лису голову ворога. На мить все ущухло. Навіть Стрибог дмухати перестав. Та на диво, на місці однієї голови у Кощія з'явилось дві. А Влас відчув, як сили прибувають в його тілі. І знову бій. І знову покотилися голови Звіра. Ітиша. І замість двох голів з'явилось три.

– Та що це таке? – вигукнув Влас, відчуваючи як прибувають сили. – Боже Всешишній, доки це триватиме? Як згубити Кощія?

І покотився по горах, долинах, лісах і морях голос Всешишнього:

– Власе! Битва твоя з Кощієм буде вічною! Безсмертний він. Та він тебе не осилить, бо за тобою Правда. І будеш ти, як і він, нагороджений життям вічним, для вічної боротьби. І будеш ти боротися, але будеш знати й відпочинок. І будеш святкувати з Зореною перемогу над чорними силами, щоби знову кинутися у бій.

І спустилася сонячна колісниця з диво птахом на Землю-Матінку і забрала Власа, Зорену і Милорада. І повезла їх з темного лісу на Білий Світ.



Але битва Власа з Кощєєм і на сьогодні не завершена. Бо це битва Добра і Зла. Бо ця битва і є Життя. Доки триває битва, доки людина міцно стискає меч і бореться зі злом, до того часу вона живе. Хто не знає цієї боротьби, то й і не живе, а так, існує, марнуючи дні.



То не земля дрижить, що зелень з дерев опадає, то славний богатир Бореслав по полю на коні роз'їжджає. Чоловік, мов дуб, міцний і сильний. Очі, мов неба блакить, чисті та ширі. А дух воявничий, сила богатирська, бо кров українська у тілі тече. Їде богатир полем, думку гадає, щастя в Долі шукає. Бачить: назустріч йому кінь могутній поволі крокує, ношу важку на собі несе. Під'їхав Бореслав ближче, а на коні дівиця. Та чи спить, чи мертвa лежить – невідомо. Під'їхав богатир, вдарив дівчину по плечі, а вона не ворушиться. “Чи мертвa дівчина, чи сила богатирська мене зрадила?” – подумав Бореслав і з силою вдарив по скроні дуба. Дуб похитнувся, листя осипав. “Ні, сила ще при мені,” – вигукнув богатир і з силою лупнув дівчину по плечах, але та не ворушиться. “Напевне, мертвa”, – подумав юнак і в останнє вирішив перевірити силу. Вигукнув він вершниці у вухо: “Агов!”. А та не ворушиться: руки опустила, коси русі траву мнути, меч булатний на поясі хитається. Відступив до лісу добрий молодець і як закричить: “А-го-го!”. Птахи з переляку над деревами закружляли, трава додолу похилилася, а дівиця не ворушиться. Під'їхав до неї Бореслав, хотів за білу руку взяти, а рука несподівано його за бари схопила і на свого коня зкинула.

– Я думала, що то муха під вухом дзижить і на плечі сідає, а то тобі парубку нема що робити, – промовила красуня, не відкриваючи очей, і одразу ж знову опустила голову на гриву коня і при цьому притиснула всім тілом молодця.

І то так притиснула, що хлопець не те щоб повернутися, а зайвий раз дихнути не міг. Так їхали вони день, так їхали ніч, а на світанку кінь почав спотикатися.

– Чого, добрий коню, спотикаєшся? – запитала дівчина.

– Та як мені не спотикатися? – відповів кінь, (чула його лише дівчина, бо лише вона знала мову тварин). – Ти, хоч дівиця, але богатир, хоч куди, не кожен кінь тебе витримає, а ще й

богатиря до себе підсадила.

– Пробач, Білогривий. Забула я про свого гостя, – промовила дівчина, відкрила очі і зіскочила з коня.

Здивувався богатир, бо ніколи ще не бачив такої міцної, високої і сильної дівчини, що однією рукою його з коня зняла і на ноги поставила. Та й вродою Доля її не обділила. Лише очі у неї були чи то сумні, чи то суворі, а таке собі міле дівчесько з мечем на поясі.

– А давай, дівице, силою мірятися, як в старі часи, – запропонував богатир, – давай позмагаємося, хто з нас краще з лука стріляє.

– Ну, давай, – погодилася дівчина.

– Бачиш, – молодець вказав пальцем у небо на ледь помітного птаха, – сокіл літає. Зможеш у нього поцілити?

Дівчина не відповіла ні – так, ні-ні, лише знизала плечима. Бореслав подумав, що вона сумнівається у своїй спритності. Він зняв з плеча лук, натягнув тятиву і випустив смертельну стрілу. Та не долетіла вона до птаха, бо інша – прудкіша і точніша – наздогнала її під хмарами. Не помітив богатир, що дівчина-косачка слідом за ним випустила стрілу зі свого лука, тому їй стояв здивований.

– Не вбивай сокола – бо це очі мої, – промовила дівчина, піднімаючи дві стріли, що скрестилися і простягла їх молодцю.

– Ось це моя стріла, і вона швидша і міцніша за твою.

У цю ж мить позаду почувся дикий рев ведмедя. Бореслав вихопив меч, та не встиг ним скористатися. Як тільки лісовий звір наблизився, юнак замахнувся, але сильний удар іншого меча відкинув меч Бореслава далеко на галівину.

– Молодцю, не вбивай звіра – це дух воїна. І хто ж тебе вчив так зброю тримати? – підсміхувалася дівчина. – І хіба не вчили тебе, що не потрібно нападати на незахищеного звіра.

– Це хто незахищений? – здивувався богатир. – Та він нас

миттю роздере.

— Як би не так, — відповіла дівчина і кивнула головою на ведмедя, що мирно примостилися неподалік меча Бореслава.

— То я тепер обезбройний. Ну що ж, красуне, давай спробуємо твою силу в кулачному бою, — запропонував богатир.

— А не пошкодуєш?

— Ще чого!

Супротивники поставали на відстані витягнутої руки, глянули один одному у вічі, дівчина вклонилася юнаку, зробила змах рукою, вигукнула “гоп”, і тіло богатиря осіло на землю.

— Хочеш ще силою мірятися? — зухвало спитала дівчина, не даючи богатирю можливості підвистися. Вона то підсікала його ногою, то штовхала рукою.

— Гей, так нечесно, — бурмотав молодець, — дай мені підвистися.

— Я краще за тебе стріляю з лука, вправніше володію мечем, і в кулачнім бою спритніша! — вихвалилася дівчина. — І доки ти не погодишся зі мною, доти будеш падати на землю.

Сокіл спустився з піdnебесся і примостилися в дівчини на плечі, ведмідь підвівся на задні лапи і підйшов ближче.

— Як ти все це робиш? — здивовано спитав вкрай спантеличений богатир.

— Ти такий кумедний, — зауважила дівчина, подаючи руку хлопцеві, — ти що, вперше живеш?

По круглих очах і роззвяленому роту дівчина зрозуміла, що богатир багато чого не знає.

— Ну, добре, слухай, — розпочала вона. — Бог створив увесь світ і все, що в ньому є. І все на цій землі наділене міццю, величчю і мудрістю Творця. Не лише люди, але тварини і рослини теж мають душу і розум. Якщо ти не будеш чинити зла всьому, що тебе оточує, то і воно не заподіє тобі зла, а навпаки, допоможе. Якщо ти ніколи без нагальної потреби не зламаєш

гілку дерева, то повір мені, що ніколи дерево не дасть тобі ляпаса гілкою. Я не можу побачити війська озброєних чоловіків, що суне вздовж берега моря, а сокіл може. Отже, птах може стати моїми очима. Сила воїна не в його тілі, не в умінні розмахувати мечем, а в його дусі. Ця ведмедиця шукає своїх діточок, тому не побоялася вийти з хащів і якщо буде необхідно, вона вступить у нерівну боротьбу з озброєною людиною, аби захистити своїх нащадків. Для того, щоби знайти трохи поживного меду, мені б довелося півдня блукати по лісі, а ця ведмедиця знайде його для нас за лічені хвилини. — І дівчина погладила ведмедицю по голові сказавши, що ведмежата блукають у східній частині лісу, де є повалене громовицею дерево.

— І що вона тебе розуміє? — запитав богатир.

— Так. І я розумію її, — відповіла дівчина, — Інакше я б не знала, про те, що ведмедиця шукає своїх діточок, і про те, де їх віднайти.

— А ми справді покуштуємо лісового медку? — перепитав Бореслав.

— Справді. Звірі, на противагу від людей, брехати не вміють. Віднайде ведмедиця своїх ведмежаток і обов'язково повернеться, щоби нас нагодувати.

— Звідки ти все це знаєш? Хто ти? Як звуть тебе? Як опинилася в нашій краях? — сипав запитаннями Бореслав. — Ти не тутешня, це я добре знаю.

— Так. Я і справді не з цих країв. А історія моя довга і сумна, — зауважила дівчина.

— Розкажи. Я нікуди не спішу. Я шукав своїх побратимів, та ти сказала, що вони біля моря, отже, можу перепочити і вислухати тебе.

— Ну, добре. Задовго до моого народження мій народ жив тисячі років без воєн. Наші чоловіки не вміли користуватися зброєю — луками, стрілами, мечами, — бо вони ніколи не полювали.

що мої слова викликали у вас подив і навіть обурення, але це необхідно для збереження нашого роду. Лише ця дівчинка-воїн дасть відсіч кочівникам не лише у нашему краї, але всюди, де ступить її нога. Вона буде захисником справедливості.

Три десятки дітей, десяток матерів і троє волхвів вирушили цього ж дня у ліс. Там, у непрохідних хащах, волхви збудували щось схоже на хату. Чотири високі сосни, що росли одна навпроти другої і утворювали великий прямокутник, волхви переплели гіллям берези і верби. Утворилось щось схоже на великий пліт. Зверху, замість дерев'яного чи солом'яного даху, зробили покриття з соснового гілля. Так як дерева у цій місцевості були високі і росли густо, то ні вітер, ні дощ, ні сніг не заглядали через плетені стіни. Неподалік хатини волхви зрубали багато дерев, очищаючи місце для майбутніх тренувань, а з деревини зробили дівчаткам і матерям ліжка. Це не були звичайні лежаки, просто – дві обтесані дошки, а ні простирадла, ні подушок не було. Чурило, який умів розмовляти зі звірами, примудрився постригти диких овець і пошити нам ковдри, якими ми користувалися лише зимою. Тут почали зростати майбутні воїни-косачки. Кожній дівчині до лівої грудини прив'язали ковану пластинку, таким чином вся сила надходила в праву руку і плече. Змалку нам читали “Веди”, навчали букв, і розповідали про могутніх богів. А коли, живучи у лісі, ми відвідуювали третє свято Роду, то привели волхви для кожної з нас маленьке лоша із степу. В чотири роки ми без страху їздили верхи на своїх конях. А в п'ять літ нас почали вчити мітко кидати камінням і ножами. В шість нам зробили лук і стріли, і ми вчилися стріляти. В сім кожній дали невеликого дерев'яного меча і навчали нас вправно ним битися. У вісім літ нас вчили рукопашного бою. З дев'яти літ пішими і на конях ми почали вдосконалювати набуті знання. З десяти нас вчили орати, сіяти і збирати хліби, щоби, в разі необхідності, ми без сторонньої помочі могли себе прогодувати.

Крім того, з семирічного віку кожна з нас вивчала те, що було її властиве: одні вчилися читати зорі, другі - розганяти хмари, треті - збирати і варити цілюще зілля, четверті - розуміти звірів і птахів, п'яті – тлумачити сни, шості – ворожити. Та нікого з нас не навчали прясти, шити і вишивати, ніхто не тримав в руках голку, лише важкий булатний меч. Іноді нас потай виводили з лісу, щоби ми могли нишком здалеку подивитися, як живе наш народ. Ми любили спостерігати, як люди ходили до священного гаю прославляти богів, як жінки і чоловіки водили хороводи, співали пісень.

На свято Купала хлопці і дівчата зносили з лісу сухе гілля, жінки і чоловіки приносили з дому старі непотрібні речі і викладали велику гору. Жриця Богню терплям двох шматків дерева розпалювала багаття. І священний вогонь родючості, достатку, пристрасті спалахував не лише на галевині, але і в серцях закоханих. Хлопці та дівчата, взявшись за руки, стрибали через вогонь. Вважається, що та пара, яка, перестрибуючи, не розіркнула рук, буде у шлюбі щасливою. Це така своєрідна перевірка на сумісність. Ті дівчата, в серцях яких Лада на запалила ще вогника кохання, які ще не знайшли свого судженого, пускали по річці віночок, довіряючи вибір Долі. Той хлопчина, до якого цей вінок припливе, і має стати нареченим дівчини.

У найкоротшу літню ніч язики полум'я, підстрибуючи, цілували хмари. Народ веселився, не підозрюючи, що з лісу за ними спостерігають їхні рідні. А нам так хотілося бути разом з ними! Ми прагнули співати і кохати, як і вони... Але Доля була невблаганна, та й кожна з нас знала: хто вона і для чого тут. Ми – воїни, покликані захищати спокій наших близьких. І невдовзі ми довели це.

Прийшло мое шістнадцяте літо. Одного ранку ми, як завжди, тренувалися верхи. Пускаючи коня галопом, ми гарцювали на ньому, то сидячи в сіdlі, то стоячи, то перелазили під конем,



то перестрибували на іншого, що шалено скакав то справа, то зліва. Ми були, як і завжди, озброєні до зубів: кожна з нас мала меч на поясі, ніж у чоботі і лук із стрілами за плечима, – так ми звикали до незручної і тяжкої зброй. Ми навіть спали з мечами. Так от, коли тренування закінчилось і ми вже хотіли зняти сідла з коней, почувся жіночий крик. Він був таким різким і жалібним, що перекрив стоголосе царство птахів. Не задумуючись ні на мить, я скочила в сідло і погнала коня на стежину, що вела з лісу. Дівчата рушили за мною. Коли ми вибралися з лісу, то побачили рідне поселення, оточене захабнілими кочівниками, що походжали по нашій землі, як по своїй домівці. Тупіт наших коней привернув їхню увагу. Коли вони побачили озброєних дівчат, та ще й на конях, то почали так реготати, що аж поприсідали декотрі. Гнів застилав мені очі, ненависть душила мене. Сльози, не знані до тепер, підступали до горла. Серце щеміло. Рука до болі стискала меча. Тіло рвалося до бою, щоби відомстити за розлуку з рідними, за незвідану любов, за довгі холодні роки в лісі. Та розум взяв верх. Я спішилася, бо пригадала слова Велезара: “Зло породжує зло. Лише справедливість зупинить нечисть.” Я почала палко молитися Перуну, щоби послав справедливе рішення бою. Дівчата робили те саме. Закінчивши молитву і віддавши славу богам, ми скочили на коней. В цю мить пролунав грім і спалахнула блискавка, що на деякий час збила бусурманів з пантелику, бо небо було чистим і прозорим. А ми з криками люті, але зі світлими думками кинулися до ворога. Ми, мов мурахи, розсіялися по цілому поселенню, нещадно рубаючи мечами і б'ючи булавами. Ми хвацько прогиналися під їхніми ударами і перестрибували з коня на дерево, з дерева - на іншого коня, ховаючись від стріл. Не знаю, що собі подумали ті кочівники, та з дикими криками вони почали втікати.

Так, це була наша перша перемога. Лише тоді, коли останній кочівник склав свою шапку у безмежних хлібах,

я помітила, що серед дівчат були Велезар, Чурило і Попіл. Вони не стали стримувати нас, отже, я зрозуміла, що ми були готові до боротьби. Волхви привітали нас з нашою хоч і не значною (бо кочівників було вдвое менше), але перемогою, і кожного похвалили. Радо зустріли нас наші роди, наші близькі. Та радість ця була недовгою. До зими ми вдало відбили ще декілька нападів голодних ворогів. І народ мав би бути вдячним нам, та чоловіки побоювалися нас і аж ніяк не хотіли змиритися з тим, що ми були спритнішими, сильнішими й відважнішими за них, а жінки нам просто заздрили. Ми заздрили їм, що вони такі тендітні, ніжні і грайливі, а вони заздрили нам, що ми такі непокірні. Ми добре розуміли криві, зухвалі і нещирі, зверхні і образливі погляди люду. Тому, порадившися з Велезаром, одного дня ми покинули разом з нашими волхвами рідну землю і повернулися до лісу. Там ми склали присягу вірності нашим богам, нашему роду і всім скривдженим племенам. На найвищій сосні ми спорудили вишку, з якої добре оглядалося все навколо, і на ній завжди хтось стояжив довкілля. Як тільки звідкись до якогось народу наблизалися озброєні кочівники, ми приходили на допомогу. Ми звідали смак перемоги, ми жадали нових боїв, тому споряджали дівчат у розвідку. Скоро від Чорного моря і до Полісся, від Карпат і до Уралу поширилася слава про довгокосих дівчат – воїнів. І почали нас називати воїнами-косачками.

Жили ми безтурботно. Орали землю і сіяли хліб. Та скоро визволені нами народи почали нас пригощати. Від гостин ми не відмовлялися, але і не нахабніли, завжди знали міру, зайвого не брали. Інколи приходили до нас жінки і дівчата й просилися у наше військо. Ми приймали лише тих, хто пройшов посвяту, дав клятву на вірність богам і нашій громаді. Звичайно, такі дівчата, навіть добре навчені, поступалися нам у бою, бо нас навчали не рік і не два, а цілих тринадцять років, а готували нас до цього ще у матерів на руках.

Одного разу прийшла до нас смаглява дівчина і попросилася у військо. Низькоросла та худорлява, з довгою чорною косою і чорними, мов вугілля, очима, вона добра вправлялась з мечем і луком, та була мені не до вподоби. Відчувало мое серце біду, а пояснити у чим річ, я не могла, тому і готували її до посвяти. А за день до цього це нікчемне дівчищко підкинуло на відпочинку дурман-траву в багаття, і поснули ми міцним сном. Прокинулися, а під нами земля хитається, мов на возі їдемо. Хотіли встати, глянути, що діється, та де там – ми усі пов’язані сидимо на дерев’яних дошках, на якомусь дивному возі. Та ні дерев навколо, ні гір, ні запаху трави, тільки плескіт води і крики дивних птахів. І страх уперше мене обійняв, бо здогадалася я, що ми посеред води. Та ніхто з нас не вмів плавати, бо жили ми біля мілких річок, але ж чули ми про моря і озера велиki і глибокі. Знали ми, що вози, які перевозять людей водними просторами, човнами називають, та бачили їх лише здалеку.

Я розумію мову звірів, навіть тих, яких ніколи не бачила. Морська птаха розповіла мені, що смагляві чоловіки у різнобарвних вбраних везуть нас на далекий захід. Що зараз вони сплять. Пошепки розповіла я дівчатам, яка біда нас спіткала, та подруги мої не розгубилися. В однієї дівчини, (Щедрою її звали), чужоземці не знайшли в халяві ножа, бо він зсунувся аж під ступню. Щедра спромоглася скинути чобота і дістати ногами ножа, а далі, підсунувши його під сідниці, намацала його зв’язаними позаду руками. За якусь мину шнури були перерізані, а ми звільнені. Ще мить, і ми голіруч перебили три десятки чужоземців і повикидали їх у море. Останньою ми віддали риbam на корм дівчину, що нас зрадила. Вона розповіла нам, що вона і ті чоловіки з далекої заморської країни, і що чули вони про непохитних відважних дівчат-воїнів і захотіли у своїй країні мати непереможне військо, тому вирішили обманом привезти воїнів-косачок у свій край і

одружитися з ними. А з часом у косачок народилися б дітки, і були б вони такими ж непереможними, як і їхні батьки, які захищали б тепер не рідний край, а чужу сторону. Розповідь нас обурила, та холодна хвиля, що вдарила по обличчях, привела до тями. Ми не вміли правити цим дивним возом, тому звернулися з молитвою до Перуна, який неодноразово нас підтримував під час бою. А також ми просили Стрибога вгамувати вітри і не допустити, щоби ми потрапили у чужі краї. Наші молитви були почути. Стрибог почав дмухати з заходу на схід, і ми швидко і майже благополучно вибралися на берег. Майже благополучно тому, що наш човен налетів на скелю і розбився, правда, було неглибоко, і ми, цілі й неушкоджені, хоч дещо налякані, вийшли на сушу. В цих краях ми ніколи не були. Але тут ростуть звичні для нас дерева, літають знайомі птахи і блукають бачені раніше звірі, тому, я гадаю, ми якщо і не у ріднім краї, то десь дуже близько.

— Ну, не дуже близько. Але у ріднім краї, — перервав розповідь дівчини богатир. — Край Росів дещо на північ, можна через море, а можна обійти сушою. Та все одно, це довгий шлях. А де ж твої дівчата? І як тебе звати, ти так і не сказала?

— Звать мене Росаною, — сумно відповіла дівчина, — а вояки мої відпочивають десь у скелях. Я ж поїхала у розвідку.

— Послухай-но. А навіщо вам повернутися назад? — запитав Бореслав. — Якщо твої воїни-косачки такі ж красуні, як і ти, то може ми поберемося.

— Це як? — здивовано перепитала Росана. — Ти один, а нас сорок.

— Ти не зрозуміла. Десь біля берега моря зупинилося мое військо — те, про яке тобі розповів сокіл. Мої хлопці всі красиві, сильні, завзяті. Чим не пара косачкам?

— Треба глянути, — посміхнулася дівчина. — Нас чоловіки переважно бояться, а ви будете свататися. Ну, що ж, поїхали.

Подивимося.

— Зажди! — зупинив Росану богатир. — А чи не погодишся ти стати моєю дружиною і прийняти від мене перстень Сварога? Якщо хочеш випробувати мене, ми можемо стрибати через священний вогонь Купала.

— Ну що ж — стрибнемо!

— І поєднаємо свої долі ти, вільна Росана, та я, мужній Бореслав, дівчата-косачки та чоловіки-богатирі. І постане непоборне плем'я Сарматів.

Захрустіло сухе гілля, зашаруділа трава, щось велике насувалося на подорожніх. Бореслав здригнувся і оглянувся, Роксана ж не ворухнулася. Лахмата ведмедиця вийшла на галявину. В лапах вона несла розлогий листок лопуха, а на ньому — грудку меду. Біля неї весело стрибало ведмежатко.

— Ось і наша вечеря, — спокійно промовила Росана.

Ведмедиця підійшла до дівчина і, незграбно поклавши листок на траву, заричала.

— Ну що ти. Це тобі спасибі. Нагодувала нас, — промовила воячка до звіра і бережно потріпала шерсть на голові ведмедиці.

Бореслав з подивом спостерігав, як щаслива мати з дитям віддаляються до лісу.

Заходило вже сонечко ясне за гори високі, за ліси дрімучі, за ріки широкі. Чорні хмари на небі збиралися, до купи збивалися. Птахи по небу розлетілися, звірята по лісу порозбігалися, а риба в морі розплівлялася. На чорному возі пролітав Коцій над Землею. Пролетів над полями родючими — і засохли хліби в полях, дихнув він на звірів — попадали замертво, глянув на птахів — замовкли і ті назавжди.

Далеко за річкою Смородинкою, за Чуд-лісом, у Чорних горах височіє замок Коція. Там трави не ростуть, там птахи не співають, лише кости довкола лежать, Морок і Холод

панує. Непроглядний чорний туман все довкола застилає, змій потворний шлях до замку стереже.

Прилетів у свій замок Коцій. Розпалив жертвовне багаття Чорнобогу, і вперед, назад походжає, про долю свою розпитує:

— Чи бути мені Володарем Всесвіту? — і чорний плащ його розвівається. Чорні глибини очей не відзеркалюють відблиску вогню.

Відповіла йому Недоля, втілившиесь в язики полум'я:

— Будеш ти Володарем Світу, та на дуже короткий термін. Знай, син народиться у богатиря Бореслава і у Росани, дівчини — косачки. Від рук його прийде тобі кінець і сором великий!

Лють опанувала Коцієм. Став він думати, гадати, як позбутися дівчини-косачки. Жодна людина не переможе її у двобої, жоден звір не наважиться і близько підйті до неї, — отже, треба хитростю її подолати. Задумав Коцій заманити Росану в печеру і там покласти їй кінець.

А Росана з Бореславом тим часом у лісі заночували, а з першим променем ранкового сонця рушили шукати воїнів-богатирів та відважних косачок. Захоплені розмовою не помітили подорожні, як ліс раптово закінчився, і перед ними повстала височезна скеля.

— Скільки разів тут бував, а на гору цю ні разу не натрапляв. Що це? — дивувався Бореслав. — Звідкіля вона тут взялася?

— Зараз ми подивимося, що це за диво таке, — промовила Росана, помітивши прохід у скелі. — Дивись, там, напевно, печера.

— Не ходи туди! — застеріг богатир. — Може, це пастка!

— Саме це я хочу з'ясувати, — впевнено промовила дівчина і увійшла в печеру.

Перш ніж Бореслав отямився і зрозумів, що відбувається, він почув страшний гуркіт. Юнак кинувся до входу, та було вже пізно. Величезна кам'яна брила зірвалася з гори і загородила

прохід.

— Росано! Ти мене чуєш? — щосили гукнув Бореслав.

— Ти жива?

— Так! Тільки якась каменюка збила мене з ніг, а інша притиснула ногу. Зараз, я її відкину. Ось, так. — почув юнак з печери.

— Що робити? Я не можу зсунути цього каменя і визволити тебе! — розpacливо промовив Бореслав, намагаючись відсунути величезну брилу.

— Давай разом спробуємо, — байдорю мовила Росана. У повній пітьмі вона щосили налягала на камінь, та він не піддавався.

— Болеславе! Рубай камінь ззовні, а я спробую з цієї сторони. Може ми його розколемо.

Богатир вийняв меч і почав рубати ним камінь, та жоден уламок не відлетів.

— Росано, не виходить, — в розpacії мовив він. — А у тебе?

— Тут низько, мало місця. Я не можу замахнутися як слід.

— І чого тебе понесло в цю печеру?

— Видно, так мало бути, — спокійно промовила дівчина.

— Як ти можеш так спокійно говорити? — зірвався Бореслав. — Я не хочу, щоби ти залишилася там назавжди. Я ж кохаю тебе.

— Ну то роби щось, — зітхнула Росана.

— Що, що робити?

Насталотиша. Ні пташиний щебет, ні звіряче виття не порушувало спокій.

— Слухай, — невпевнено почала Росана, — колись давно Велезар розповідав мені, що у підземному царстві, у Вія є перстень, який має велику силу відчиняти будь-які двері, зсувати гори. Піди до Вія. Попроси у нього перстень. І повертайся.

— Та як же мені знайти дорогу у підземне царство? — здивувався Бореслав.

— У Матінки-Землі спитай.

Не роздумуючи, вклонився Бореслав Матінці-Землі і промовив:

– Земле-Матінко! Відправляюся я в дорогу далеку, в дорогу незвідану. Благослови мене на шлях важкий. Навчи, як в царство підземне дістатися.

І пролунав голос глухий і ніжний:

– Ой, молодий богатирю, Бореславе. Нелегкий шлях до царства Вія. Давно вже звірі не ходять цими шляхами, птахи не пролітають, на коні ніхто не проїжджає. Заросла стежина неходжена. Там ріки з ріками сплітаються, гори з горами зсуваються. Та я допоможу тобі. Підеш стежиною, яку простелю я від цієї скелі аж до входу у підземний світ. Коли стануть на твоєму шляху гори високі, ріки глибокі, ліси непрохідні, скажи чарівні слова: “За велінням Творця небесного, за бажанням Матінкі-Землі розступіться гори, осушіться ріки, відступіть ліси”, і вмить перепона зникне з твого шляху. Іди ж, виручай Росану.

– Спасибі тобі, Матінко-Земле! – відповів богатир, як тільки вузенька стежина, прокотилася від скелі і схovalася десь у лісі.

– Росано! Дочекайся мене. Я скоро повернуся, – пообіцяв Бореслав.

– Хай щастить. І нехай тобі допоможуть могутні боги, – долинув голос з глибини печери.

Бореслав сів на свого вороного коня і поїхав вузькою стежиною, яка то ховалася за кущами й деревами, то пролягала широкими степами. За три дні добрався богатир до високих скелястих гір:

– За велінням Бога Всешишнього, за бажанням Матінки-Землі розступіться гори, – вигукнув Бореслав.

Почувся тріск і скрип, посипалося каміння, гори розсунулися і утворилася між ними невелика тріщина-прохід. Богатир рушив далі. Як тільки він виїхав з ущелини, гори заскрипіли,

затріщали і знову зсунулися докупи. Та глибока й широка ріка перегородила йому шлях. Бореслав не був упевнений, що кінь його зможе переплисти цю ріку, бо скакав три дні і три ночі безупинно. Тому й промовив богатир:

– За велінням Бога Вишнього, за бажанням Матінки-Землі осушилась річко.

Ріка забулькотіла, риби почали хлюпатися, земля ніби розкололася і вода просочилася в ґрунт. Стало видно дно, і богатир сміливо рушив далі. Як тільки кінь перейшов мілку ріку, вода знов запінилася, забулькотіла і почала прибувати.

Бореслав відчував втому, він добре розумів, що коню потрібен перепочинок, але він боявся змарнувати час. Богатир не здав, скільки часу протримається Росана без їжі і як далеко ще потрібно їхати. Та здоровий глузд взяв гору. Юнак зіскочив з коня:

– Йди попасися, мій вірний друже, і трохи перепочинь. Тобі треба набратися сил, як і мені, – втомлено промовив Бореслав.

Кінь ніби тільки цього й чекав: він одразу ж бухнув на землю і закрив свої великі очі. Богатир налякався – невже його вірний кінь занедужав. Та рівномірне сопіння підбадьорило Бореслава. Ноги юнака теж підкосилися, він опустився поруч з конем і заснув. Та довго він не спав, бо навіть уві сні добре розумів, що час – його найгірший ворог. Схопившись на рівні ноги, Бореслав скочив у сідло і рушив далі. Рівний тупіт копит не потрапляв у тант з шаленим стукотом серця юнака, який боявся спізнилися. Скоро вони добралися до непрохідного лісу.

– За велінням Бога Вишнього, за бажанням Матінки-Землі пропусти мене, темний лісу, розступіться дерева! – вигукнув богатир.

Затріщало гілля, посипалося листя, і неповороткі дерева, вириваючи з землі коріння, розступилися. Бореслав минув ліс, і дерева знову стали на свої місця, сплелися гілляками і скронями.

Попереду було чисте поле. Та скоро богатир побачив у Землі невеликий отвір. Туди він і скерував свого скакуна. Довго блукав Бореслав у темних і сірих лабірінтах підземного царства. Та скоро він побачив невиразне сяйво. На нього і направив коня. Це доторало багаття, а біля нього Бореслав розгледів велику сіру масу. Богатир здогадався, що то був найстрашніший і найсильніший представник підземного світу – сам одноокий Вій. Його голова, що нагадувала волохату потвору, мирно погойдувалася на великих плечах. Здавалося, він спав.

Та раптом його псячий ніс втягнув у себе затхле повітря.

– Тут пахне смертним, – видихнув він цвіллю і гниллю, – живим смертним. Хто ти? І що робиш у моєму царстві смерті?

Він не відкрив свого єдиного ока і не поглянув на богатиря.

– Я Бореслав! Прийшов до тебе по чудовий перстень, що відчиняє усі двері, і розбирає гірські обвали. Я хочу визволити сою наречену, Росану. ЇЇ зачинила в печері велетенська глиба.

– Ти марно прийшов. Росана вже належить світу Наві. Ти не повернеш її назад, – пролунав жорстокий вирок, якого так боявся богатир.

– Все одно, дай мені перстень, – наполягав Бореслав.

– Навіть якщо вона мертва?

– Так!

– Підійди-но ближче, хай подивлюся сміливцю на тебе!

– наказав Вій. – І піdnими мені віко, щоб я тебе добре розгледів.

Бореслав витягнув меч, запхав його кінець у тліюче вугілля, розжарив його і піdnяв ним віко Вія. Підземна нечисть завила від болю і яскравого світла розпеченої заліза.

– Тобі не місце тут, – заверещав Вій так голосно, що аж кінь заіржав і став на дibi, – повертайся у світ живих. На, бери перстень.

Щось дзеленікнуло і покотилося до згасаючого багаття.

– Бувай, – вигукнув Бореслав, хапаючи камінь і заскакуючи

в сідло.

Вій щось бурмотів, та богатир його вже не чув. Він стрімголов кинувся по підземному лабіринту в чисте поле. Він заганяв коня до нестяями, рубав непрохідні хащі, перепливав глибокі ріки, раз у раз користувався замовлянням Матінки-Землі і спішив назад до зловісної скелі. На зворотню дорогу він потратив менше часу, але більше сил. Та це було пусте, не варте навіть згадки. Слова Вія, що Росана не належить світові живих, не сходили з думки. Він відганяв їх, а вони невтомно поверталися і бриніли у вухах жахливим прокляттям. На дорогу в царство Вія і назад Бореслав затратив сім днів. Це було дуже багато. І шансів, що дівчина-воячка жива, не було.

Та ось ця треклята скеля. Бореслав так різко зіскочив з коня, що його ноги підкосилися під тягарем богатирського тіла. Але юнак знайшов у собі сили втриматися. Він піdійшов до скелі, приклав до каменю, що загороджував хід у печеру, перстень. Камінь затріщав, заскрипів, заворушився. Та ніхто не вибіг і не вийшов з печери, як чекав Бореслав. Богатир заглянув у середину. Яскраве сонячне проміння освітило силует дівчини, яка лежала на землі. Бореслав кинувся до неї, гукнув, та ніхто не відізвався. Нерухоме бездиханне тіло виніс Бореслав з печери і положив на свіжу пахучу траву. Росана, бліда і горда, мовчазна і нескорена, міцно стискала меч у руці. Солоні слізози покотилися по обличчю богатиря. “ Все було марно. Я не встиг. Вона померла від голоду, холоду, відчаю, сподіваючись на мою підтримку, забарився, не доклав усіх зусиль,” – картав себе Бореслав. Та раптом грізний могутній голос розсік піdnебесся наказом:

– Вставай, піdnімайся, Росано! Повертайся із царства смерті! Закляття Коцця знято. За велінням Рода великого, за наказом Долі-Матінки повертайся в царство живих, щоби боротися зі слугами Чорнобога, щоби боронити Землю-Матінку від лютих



ворогів, щоби народити славного сина, який Кощя переможе. Повертайся не на вік, а на час, відпущеній тобі Долею, а потім знову повернешся у царство Вія.

І відкрила Росана очі, і відбилася в них блакить піднебесся. I поворушила рукою косачка, і заблищав меч, відбиваючи сонячне проміння. Розімкнула вона губи червоні, і полилася мова солов'їна:

– Ти врятував мене, легіню.

– Hi, – щиро промовив Бореслав, – я лише приніс перстень з царства Вія. А Род великий повернув тебе із царства підземного на радість мені, на славу могутнім богам... Ти ще не передумала...стати мосю дружиною? – спитав він боязко.

Росана посміхнулася:

– Щоб створити плем'я Сарматів. Щоб разом боротися з ворогами. I щоб зажили ми довго і щасливо?

– Саме так, – підтверджив Бореслав.

I хоч на землю не впало і краплинки дощу, та барвисте коромисло Веселки засяяло над ними.

– Це боги благословляють нас, – радісно вигукнула Росана.

I побралися Росана і Бореслав, з'єднали свої долі дівчата -косачки та легіні-богатирі. I постало на берегах Сарматського моря могутнє плем'я Сарматів.



Наші пращури були дуже передбачливими людьми і були в них гуманні і справедливі закони. В одному з таких законів говорилося, що в гостя, який завітав до вас, не можна протягом трьох днів запитувати про мету його візиту. Інший закон говорив про те, що кожного подорожнього, що проситься до хати переночувати, треба було в дім пустити, нагодувати, напоїти і спати положити. Мудрі волхви складали такі правила життя і були вони обов'язковими для всіх, бо ж кожна людина могла опинитися далеко від дому, без харчів і підтримки.

В одному селі жила невеличка родина: батько, мати і троє діточок: мал, мале, менше – Мила, Грім і маленька Біляна. Одного разу, коли батько не повернувся з сіножаті, а залишився ночувати в полі, у віконце їхньої хатини постукав перехожий.

– Чого тобі? – спитала мати.

– Пусти, господине, на нічліг, – промовив старенький дідусь з невеликою торбою за плечима.

– Йди собі, діду, далі. Не можу я тебе пустити – діти у мене малі і ніде тебе примостити, – сказала господиня, забувши основний закон української гостинності.

– А не пошкодуєш? – лукаво спитався дід.

– За ким, за тобою? – пожартувала жінка

– Ну, гляди, – вигукнув старий і пішов з подвір’я.

– Теж мені, лякун, – пробурмотала жінка, зачиняючи вікно.

А в полуденъ наступного дня повернувся чоловік з поля. Та коли зайїджав на подвір’я, то побачила дружина руду змію на возі.

– Гей, постривай. Ти гадину привіз! – закричала вона і кинулася до воза.

Глянула, а змії нема. Почала шукати на возі і біля нього в траві. Та нічого не знайшла.

– То, мабуть, здалося тобі, – заспокоїв чоловік, – певно, сонечко на косі відбилося.



— Та, ні. Кажу тобі, то була руда змія, — відказала жінка.

— І де ж вона поділася? — дивувався чоловік.

— Мабуть, утекла.

З того часу, як повернувся чоловік з сіножаті, почали відбуватись у їхній хаті різні не вельми приємні речі. Так зранку, коли всі поспідають, поприбрають посуд, підуть в поле, а вполудень приходять, то горщики порозкидані, то ліжка розбурхані, ніби хтось по них товкся. Інколи, коли мати варила їсти, то борщ чомусь виходив солодким, каша — квасною, а сушня — соленою, ніби хтось збиткував і навмисне прянощі підсипав. Та й речі почали не те щоб пропадати, а знаходилися не на своїх місцях. Спочатку думали, що то витівки дітлахів, але ж дітей брали з собою в поле...

— Тут щось недобре, — непокоїлась мати, — покличу я захаля з сусіднього села. Може, чим зарадить.

Привели захаля. Дідусь щось бубонів, перебирає пальцями, аж раптом лапті господаря на стелю вистрибнули і почали самі ходити. Побачив це захар і шмигнув з хати. Такий то був захар. І зараз таких брехунів багато, що говорити вміють, а як до справи дійде — то в кущі.

— Я чула, що живе у нас в селі бабуся — віщунка. Може її покличемо лиху зарадити? — боязко спітала мати. — Де ж це видано, щоби лапті по стелі скакали?

— Та добре, — погодився батько.

Привели бабусю, розповіли, що діється. Бабуся підняла руки до неба і почала молитися. Дивляться — свічка, що на столі стояла, сама запалилася. І промовила тоді бабуся:

— Не можу допомогти вам, діти. Та й ніхто не зможе. Сильне закляття на вас накладене. Видно, порушили ви якийсь закон, за це вам і кара. Мусите з цим жити.

І пішла бабуся. Більше ні до кого не зверталася родина, бо повірила віщунці. Та одного разу діти розповіли батькам, що коли

вони бавилися на лузі, то приходила до них дівчинка Яринка: та, що взимку померла.

— Як приходила? — здивувалася мати. — Ви нічого не плутаєте.

— Ні, — відповіла старша донька Мила, якій виповнилось дванадцять весен, — це та сама Яринка, тільки вбрання у неї якесь обідране. Вона бавилася з нами, розмовляла.

— А ви наступного разу, як будете бавитися і вона знову прийде, то розпитайте, хто вона і як її звати, — порадила мати.

Дівчинка-Яринка не примусила себе чекати. Як тільки дітвора вибігла на луки, дівчинка невідомо звідки з'явилася.

— А як тебе звати, дівчинко? — запитала Мила, пам'ятаючи настанову матері.

— Яринка, — злякано відповіло дівча.

— Ти та Яринка, що померла взимку? — запитав Грім.

— Ні! Що ти! Я не помирала, — зареготала Яринка.

— А де ж ти живеш? Чия ти? — цікавилася Мила.

— У вас і живу, — відповіла дівчинка. — А хто мене дожене? Ага, не догониш, не догониш, — підскакувала вона, заохочуючи до гри.

Ввечері Мила розповіла здивованій матері все, про що довідалася від незнайомої дівчинки.

— А розпитай-но у тієї дівчинки, як вона опинилася в нас? — запропонувала збентежена мати.

Наступного дня, коли діти знову пішли гуляти і з'явилася незнайомка, Мила запитала у неї:

— Яринко, а як ти у нас опинилася? Нас у батьків троє: я, десятирічний Грім і трирічна Біляна. А ти звідки?

— А мене залишив у вас дідусь, — відповіла Ярина.

— Пам'ятаєш, коли ваш батько з сіножаті повертається, то мати ваша помітила змію на возі. — То я була.

— Як ти? — здивувалася Мила. — І який дідусь?

— Дідусь. Ми його всі батечком називали. Коли мені було стільки, як тепер Біляні, мої батьки померли. А жили ми далеко від села, і родини у батьків в цих краях не було, то мене і забрав до себе батечко, який в цей час проходив повз нашу хату. Привів мене в ліс. Там я і жила. Там було з два десятка дітей. Були сироти, як і я, були і такі, що їх батьки на виховання до батечка приводили. Була одна дівчинка, так її рідна мати прокляла, тож батечко її забрав і рости.

— А ти що, рахувати вміш? — поцікавилася Мила. — Тобі ж і семи літ нема.

— Є. А рахувати нас батечко навчив, а ще читати і писати, перекидатися у різних звірів. Так я у ваш дім потрапила, перетворившись на змію, — сказала дівчинка і тихенько засміялася.

— А чому ми тебе не бачимо? Де ж ти живеш? — запитав Грім.

— Під лавою, — ображено відповіла Яринка.

— А то ти, напевне, нам збитки робиш? — здогадалася Мила.

— Я, — винувато відповіла дівчинка.

— А чому ти шкодиш? Чому солі до сушки сиплеш? Дошкуляти доки будеш? — грізно допитувався хлопець.

— Тому, що ви їсти мені не даете. І одяг, ось, весь у вас повистріпувався, — і дівчинка показала латки на сукенці.

— А шкодити я буду вам доти, поки ваша мати буде на Долю нарікати. Навіть могутні боги підкоряються Макоші, а ваша мати все скаржиться і скаржиться. І кому скаржиться? Низькі нікчемні прохання не долинають до Всевишнього, вони заплутуються в лабіrintах людських безглазих бажань. Лише слава лине високо в небо. Вас покарали за невиконання закону. У цьому ви винні самі. Тому сприйміть Долю такою, якою її заслужили.

— Ну, не гнівайся, — заспокоїла Мила, — ми ж не знали, що ти у нас живеш. Ми постелимо тобі на лаві і одяг дамо. Гаразд?

– У-гу, – шморгаючи носом, промовила Яринка.

– Нумо, бавитись! – вигукнула Мила. – Хто сьогодні жмурить? Чия черга?

Діти бавилися допізна. А ввечері Мила розповіла матері все, про що дізналася.

– Вірити не віриться, щоб таке зі мною сталося, – промовила жінка, заглядаючи під лаву. – Кажеш, говорила, щоб змирилися з Долею? Ну що ж спробуємо...

Під лавою нікого не було, бо Яринка не показувалася дорослим, лише дітям. Мати не хотіла вірити в те, про що почула від старшої доночки, та вирішила постелити на лаві, і положила поруч стареньку, але чисту суконку Мили, з якої вона вже виросла. Зранку суконка кудись подівалася, то ж мати під час сніданку поставила на столі біля лави ще одну миску з кашею. Миска залишалася повною. Та мати не стала прибирати посуд, залишила все, як є, на столі і пішла з дітьми в поле. А впівдні, коли родина повернулася, то посуд був помитий і поскладаний. Тоді мати повірила, в те, що дідусь, якого вона не пустила на ніч, залишив їй у кару маленьку дівчинку-домовичка. З того часу дівчинці почали стелити на лаві, давати чистий одяг і взуття, годувати її, а вона перестала робити кривду і навіть допомагала родині по господарству. Іноді, коли було дуже спекотно або холодно, маленьку Біляну залишали саму вдома. Сусіди дивувалися: "як таку малечу можна залишати? На подвір'ї є криниця, а що, як мале впаде у неї, або ж до печі полізе?" Та мати не хвилювалася, бо знала, що за Біляною нагляне невидима Яринка.

Одного разу, коли діти, як завжди, бавилися на луках, маленька Біляна вирішила сховатися за деревами біля ріки. Після недавньої зливи глинистий берег був слизьким, і Біляна незчудлася, як її ніжка послизнулася. Маленьке тіло шубовснуло у воду. Діти збіглися на крик. Грім не умів ще плавати, зі страху

він почав плакати, Мила розгубилася. Тоді Яринка, від якої цього ніхто не сподівався, кинулася у бистру і глибоку ріку й витягнула Біляну на берег. Звідки у семирічної дівчинки була така спритність і відвага, можна було лише здогадуватися. Та з того часу вона була в родині, мов рідна дитина, хоч і надалі сторонилася вона дорослих і ніколи їм не показувалася.

– А довго ти ще у нас будеш? – запитав одного разу Грім у Ярини.

– Поки ваша хата не згорить, – спокійно відповіла дівчинка.

– Ти її підпалиш? – занепокоїлась Мила.

– Ні, поліно так ляже, – промовила Яринка.

– А коли це буде? – налякано перепитала Мила.

– На другу зиму.

Мила розповіла батькам про попередження Яринки, чим дуже їх засмутила.

До зловісної зими залишалося півтора року. За цей час необхідно було побудувати нову хату, а окрім того, ще й займатися звичною роботою в полі і вдома, щоби забезпечити родину харчами.

– Скажи батькам, щоб не хвилювалися, – сказала Яринка до Мили, – я допоможу.

Мила передала слова дівчинки.

– Та чим вона допоможе, адже вона така маленька?

– дивувалася мати.

Родина почала готуватись до побудови нового житла. Їм було важко. Потрібно було привезти з лісу міцні дерева, щоби зміцнити нову хату, необхідно було заготовити глину і очерет. Та робота пішла помалу, хоч і в'яло. Одного разу темної ночі, коли всі домочадці вже спали, постукав хтось у вікно.

– Хто там? – спитав батько.

– Пустіть, господарю, на ніч, – почувся чийсь голос.

– Ми збились з дороги, – сказав інший голос.

— Ми мусимо їх прийняти, — рішуче промовила мати.
— Відчиняй двері.

— Але немає ж куди, — запротестував батько, - хата маленька, три ліжка і дві лави.

— То будемо спати на підлозі, - вигукнула мати, - а подорожніх впустимо.

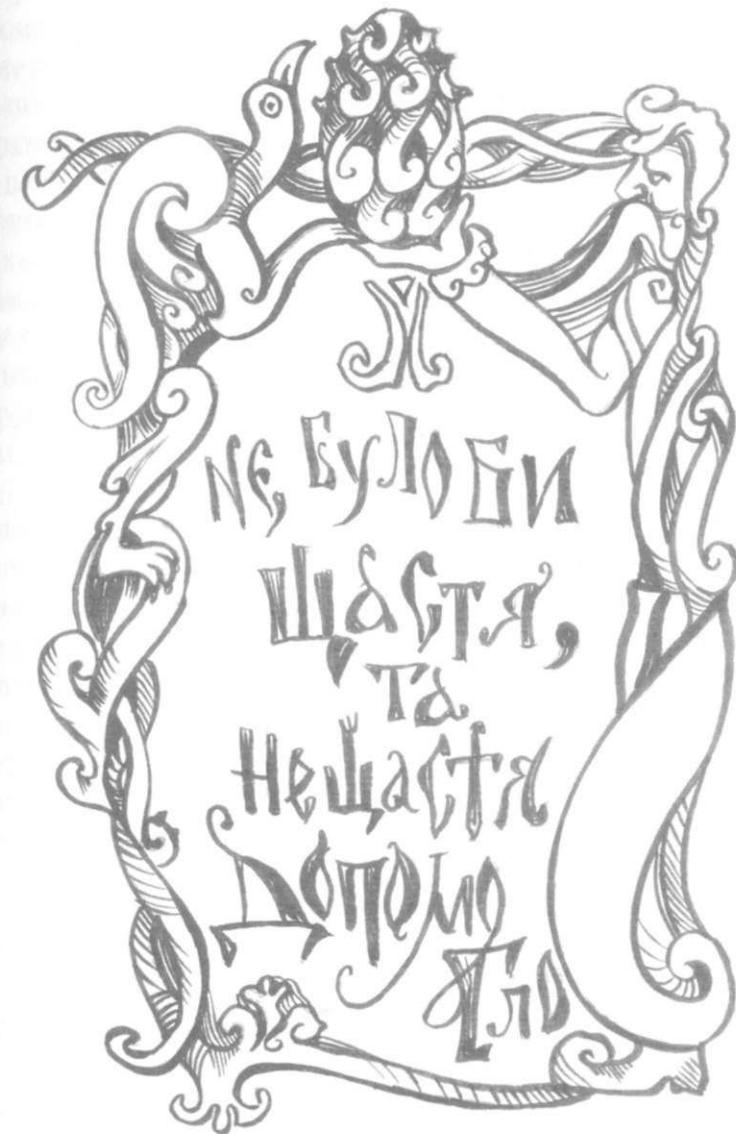
Подорожніх, а це були три старенькі дідусі, до хати впустили. Пригостили, тим, що приготували на ранок на снідання, і розмістили їх на ліжках і на вільній лаві, сама ж родина примостилася на підлозі. Зранку мати нагодувала гостей тим, що було, і ще на дорогу дала, бо подорожні дуже поспішали. І взялася родина до праці. І закипіла робота, мов не мати з батьком працюють, а ціле село порається. Швидко, за декілька днів, поставили хату. Сусіди дивувалися: “Вчора тільки глину звозили, а сьогодні вже дах криють. Певно, духи якісь їм допомагають.” І зовсім це були не духи. Це Яринка батечка на допомогу покликала, бо дуже сподобалася її родина, і дітки полюбилися.

А батечко, мудрий волхв, прийшов на допомогу з братами. Та хотів спочатку переконатися, чи справді родина стала гостиннішою, тому і попросився на ніч. Побачив волхв, що родина зрозуміла, в чому була її помилка, і почав допомагати, але тільки так, щоб ніхто не знав і не чув. Вміють вони так робити, бо не люблять, щоб їм красно дякували, хвалили і обіцяли ніколи не забувати про поміч. Зроблять волхви щось тихенько, непомітно і тішиться народ “Диво, диво.” А то ніяке не диво, це знання, яке отримали мудрі волхви від могутніх богів. Хіба ж це диво, комусь допомогти? Диво – воно навколо нас. Мати Земля, якій довіряєш одну зернину, а вона народжує дерево, яке щороку дає смачні соковиті плоди – це диво. А вбрання дерев? Навесні дерева неохоче, ліниво натягають на себе свіжо-зелені листочки різноманітної форми. І скільки порід дерев – стільки



ж видів листя. І немає схожого, і не переплутаєш дуба з вербою, березу з осикою, клен з тополею. Літом одяг дерев стає щоразу зеленішим, а потім, мов сивина на голові чоловіка, з'являються і розростаються поміж зелені жовті і червоні листочки. Восени стає все барвистим, золотим, та ненадовго, бо так само неохоче деревця, пускаючи листя в останній танок, знімають своє жовте вбрання і встидливо стоять оголені до перших снігів. А там одягають розкішні білі шуби, щоби незабаром знов їх поміняті на весняну одежду. І так безкінечно багато разів. А джерельце, яке пробивається з-під землі і несе людям цілющу воду – це також диво, диво наполегливості і добра. А веселка, що розкидає своє барвисте коромисло, як тільки упадуть на землю останні краплини, пролиті Перуном. Хіба це не диво – великий кольоровий міст, мов вишитий рушник Долі. А чи бачили ви, як забавляється Стрибог в хлібах? Як колише ниву, пригинаючи кожну стеблину донизу і миттєво піднімаючи її назад? І здається тоді, що золотисті хвилі ось-ось вийдуть за межі поля. А Стрибог, мов не помічаючи вашого здивування, має дивовижні фігури. Люди звикли бачити дива там, де їх зовсім нема, не помічаючи багатства цілющої природи. Тому волхви і не хотіли показуватися, тому і навчали берегти, любити все, що нас оточує. Тому і послали маленьку Яринку в родину, яка зневірилася в доброті людській, забула про настанови старших, про закони пращурів своїх.

А Яринка дотримала слово. Як тільки згоріла стара хата, і родина перебралася у нову, дівчинка більше не показувалася. І зажила щаслива родина у новенькій хаті. І кожен пам'ятав закони людяності, та й нам їх заповідав.



То не море шумить, то не буревісник кричить. То з першою ранковою зорею далеко від берега, там, де море і небо зливаються в одне ціле, закипіли-забурлили води. І на поверхню, розриваючи піну морську, вилітав пісок. І щоразу його ставало все більше і більше. Так із сходу на захід, із півдня на північ простягнувся посеред моря диво-острів. Густі тумани ховали його від ока людського. Прекрасна Дана перекинула над ним розписне коромисло, окропила живою водою. Дажбог, проїжджаючи на золотій колісниці по синьому небу, зігрів своїм промінням. Макош нитку Долі розпустила, а Числобог крутив колесо часу. І зітхнула Матінка-Земля, і замайоріла зелена травичка, вужком звився струмок, проросли молоді пагінці могутніх дерев, розпустилися чудові квіти, і забриніли дивовижні пісні чарівних пташок. Закипіло, завиравало життя.

Лебідка біла – володарка морська, до острова припливла, срібну мушлю на золотий пісок поклала, окропила її, крильми по воді забила. Мушля розкрилася, а з неї викотилася рожева перлинка. Покотилася вона по теплому піску і, так катуляючись, почала рости. І раптом, коли та мушля повністю розгорнулася, і стала перлинка диво-дівою. То не ранкова зоря сходить над островом, то не сонце сідає – то морська царівна по острову гуляє. Лебідка біла очей з неї не зводить, милується донечкою і ніяк не натішиться. Травичка клонитьсѧ до ніг царівни, квіточки голівки схиляють, птахи над нею літають і щебечуть, звірі до ніг туляться. Кожен дивується її красі, кожен тішиться і радіє.

– Бути тобі Радомирою, – промовила лебідь, – бо у кожного, хто на тебе дивиться, серце радіє.

– Спасибі тобі, матінко, за ім'я веселе, за слово добрє, – вклонившись, відповіла царівна.

– Жити тобі, доню, на цьому острові і горя не знати, – мовила морська володарка, – бо далеко ти від людського ока, далеко від людських турбот.

Числобог рахував дні і ночі, говорячи Богові свої числа, чи бути дню Сварожому, чи бути ночі. І змінюючи одна одну, приходили чотири сестри-суперниці. Спочатку здалекого півдня прилетіли маленькі пташки. Вони принесли на своїх тендітних крильцях Весну. Це була чарівна квітуча дівчина з довгим хвилястим волоссям. На голові у неї був вінок з барвистої трави, з листя і білих квітів. Діл і рукави її білої сукні були розшиті зеленим мереживом трави, з-поміж травинок проліски, фіалки, конвалії. Зеленкуваті очі дівчини були радісні й щасливі, хоча чекала на неї кропітка робота. Потрібно було розбудити Матінку-Землю від довгого зимового сну, зігріти її теплом Ярила-сонця, засіяти ниву, визволити ріки від крижаних пут, вдихнути життя у дрімотну природу, одягнути її в яскраво зелені шати. Від дотику Весни оживало все довкола: потріскуючи бруньками, розпускалися перші листочки, боязко виглядала із землі перша травичка, лагідний теплий вітерець веселився на просторі.

У народі Весну називають “ключниця”, бо з-за моря-океану приносить вона пару ключів. Одним ключем замикає Весна сестру-Зиму на далекому сході, іншим відмикає сестру-Літо. І тоді приходить до людей багата, безтурботна і пустотлива дівчина Літо. ЇЇ радо зустрічають грізний Перун і доброзичлива Дана. Громовержець б’є у громи і розкидає блискавки, Богиня дарує дощик, і, мов обіймами, огортає Землю веселкою. А весела і щаслива струнка русява блакитноока дівчина в різnobарвній сукні, сміючись, несе в дарунок Ладі різноманітні квіти. А сміх її дзюркоче струмком, бринить водограєм, ллеться пташиним щебетом так голосно і радісно, що далеко на сході у сестриці-Зими в казані топиться лід і худнуть снігові перини. Та за Літом завжди приходить щедра Осінь в яскраво барвистій одежі, із золотим вінком листя на голові. ЇЇ супроводжує пташиний гамір і заплакана донька Мокрина. В Осені карі очі: в них відображається прозора далечінь. У неї, як у і Весни, багато

роботи: необхідно пофарбувати листя в жовтий колір, зібрати врожай, загорнути Землю-Матінку у теплу листяну ковдру, а до того ж мусить Осінь плаксиву доню забавляти. Мокрина дуже вередлива дівчинка, і якщо щось не так, як її хочеться, одразу починає плакати. Як тільки заклопотана матінка-Осінь хоч на мить перестає приділяти їй увагу, Мокрина поливає землю дощем. Що тільки не придумує Осінь, щоби забавити доню: вона то зриває пожовкле листя і підкидає його під хмари, то крутить його у дивному танку, то вигинає дерева так, що аж стовбури риплять, то намовить Стрибога, і він, крадучись, похапцем зриває з перехожих шапки, чи жбурляє в обличчя листям. Та поступово прозора далечінь в очах у стомленої матері затягнеться туманами, в яких ледь помітні сніжинки-перлинки.

На зміну Осені в скрипучих санках з білими кіньми з сірих хмар, немов розколоючи сиве небо, з'являється Зима з маленьким хлопчиком. Це поважна сувора жінка в дорогих шатах, які ховаються під білою хутряною шубою. В неї сиве волосся, хоч на вигляд їй років тридцять, не більше. У неї сірі холодні очі, від крижаного погляду яких стигне кров у жилах. Вона дуже скуча. Вкриваючи Матінку-Землю периною з перлів і діамантів, вона і жменьки прикрас не дозволить взяти людям, перетворюючи їх на студену воду. Інколи велична Зима викрадає лінівих діточок і примушує їх цілій рік збивати і витрушувати важкі перини. Тих, хто добре справляється з роботою і не лінується, вона відпускає додому і дозволяє взяти з собою один дорогоцінний камінь, ті ж, хто і далі ледарює, вона назавжди залишає в царстві холодного сну. Хлопчик, з крижаним обличчям і сніжинками замість вій, у білій баранячій шубі, завжди сидить в санках поруч із Зимою – це її син Сніговій. Коли мати накаже, то він сипить сніг із рукава. Та часом він дрімає, і снігу в нього не допросишися. За нею слідом приходять її брат і сестра. Брата звуть Морозом. Його ніхто не бачив, але усі чують, коли риплять його велетенські чоботи.

Він буває лютим, але чомусь дуже любить слухняних дітей. Для них він покриває ріки і калабані льодяними дошками, і малеча може досхочу ковзатися по них. А ще він приносить... дарунки. Сестра Метелиця полюбляє бешкетувати і піднімає стовпи снігу від землі до самого неба, кружляючи в тому стовпі до незмоги. В білих лискучих шубах спить природа, і лише інколи морозяну тишку порушує каркання ворони чи плескіт голубиних крил. Та скоро в одній тонесенькій сукні й босоніж приде рум'яна Весна і прожене Зиму.

Радомира, як завжди, вийшла до світанку на берег зустрічати сонце. Та в цей ранок разом з першим промінням прилетіли жайворони.

– Здрастуй, здрастуй, Радомиро! Як у тебе справи? Ти стала ще гарнішою, ніж торік... – щебетали радісно вони.
– Та ти чомусь сумна. Невже не рада, що ми повернулися? Не рада Весні?

– Здорові були, мої щебетухи. Звичайно, я рада вас бачити і тішуся, що прийшла Весна красна. Та якось мені не по собі, – відповідала дівчина. – Щоранку радо зустрічаю Сонце-батечка, радію обіймам маминих вод, та серденько якось незрозуміло щемить, немов Мара тугу насилає.

– Ой, не Мара це... – весело перебивали одна одну пташки.
– А хто ж тоді? – дивувалася красуня.
– Цвірінь-цвірінь, – щасливо гомоніли жайворони.
– Це торжество Лади приходить, – промовила одна пташка, – час тобі відкрити серце для кохання. А тоді велика Богиня запалить у твоєму серці вогонь, і згорить у ньому туга.

– А де ж мені шукати свого судженого? Хто він? З ким мене Доля пов'язала? – питала Радомира.

– Це ти краще у Макоші спитай, її краще знати, – відповіли птахи і, здійнявшись під хмари, із щасливим гомоном розсіялися над островом.

— Довго не роздумуючи, підняла Радомира руки до неба і щиро промовила:

— Макошє, велика прядильнице Долі, повідай, з ким мені суджено життя прожити! Хто мій коханий?

Затремтіло сонячне проміння, заграли хвилі, заворушилися тумани над водою, і почула Радомира солодкий і ніжний голос:

— Далеко, на північ, де води моря розбиваються об кам'янисті скелі, живе красень Зван. Він — твоя доля.

— Як мені відшукати його? Як побачити? Допоможи мені, Матінко-Доле, — благала Радомира.

— Не треба тобі його шукати, він сам тебе знайде. У ніч на Купала довір водам вінок кохання, а хвилі донесуть його до крутих берегів. Зван знайде вінок і піде шукати тебе, — бринів у піднебессі голос.

— А як же я впізнаю Звана, якщо ніколи його не бачила? — здивувалася дівчина.

— Серце тобі підкаже... Та якщо хочеш, вдивися зараз в гущу туману, я намалюю тобі його.

З трепетом у серці спостерігала Радомира за туманом, який хутко заворушився, то скупчуючись в одному місці, то розсіваючись в іншому. За мить чарівний образ красеня з довгим хвилястим волоссям постав перед дівчиною. Радомира не могла побачити ні кольору його очей, ні волосся, лише розгледіла красиве обличчя, сильні руки, що стискали меч, і широкі плечі. І цього було достатньо, щоб закохатися.

— Спасибі, тобі, Макошє! — радісно вигукнула дівчина, коли малюнок щез.

— З ким це ти тут розмовляєш? — спіталася біла лебідь, випливаючи з туману.

— З Макошєю, мамо, — весело промовила Радомира. — Вона показала мені мою долю.

— І яка вона, твоя доля? — поцікавилася лебідь.

— Красива, сильна, сміліва, розумна. Він такий, такий... — дівчина не знаходила слів, щоб описати своє захоплення.

Та мати все зрозуміла.

— Ти закохалася?!

— Не знаю, — збентежилася донька.

— Ну що ж, тоді мусиш підготуватися. Твій вінок-кохання має бути не такий, як у всіх інших дівчат. У нього треба вплести квіти, які ростуть лише на нашому острові і ніде більше. А ще потрібно виткати і вишити рушник, щоб зустріти дорогого гостя.

— Я почну просто сьогодні, — пообіцяла Радомира.

Завзято й бережно взялася дівчина ткати рушник, зосереджено вигадуючи узори для нього. Радомира хотіла зобразити Макош, яка розповіла їй про Звана, хотіла розповісти про красу і багатство свого острова, про дивні рослини, що ростуть на ньому. Довгі три місці, які пролетіли, мов три дні, дівчина підбирала узори, та нарешті диво-рушник був готовий. Його краї були вигаптовані загадковою мережкою, за якою, мов хвилі моря, вимальовувалися ламані лінії. На ньому квіти дивної краси, а поміж них — велична жінка з піднятими вгору руками. Ніхто раніше не вишивав таких рушників.

— Мамо, поглянь, яка краса! — вигукнула Радомира, вибігаючи на берег.

— Який замислувати взір. Звідки ти це взяла? І так чітко поєднані: вода, земля, квіти і Макош серед них, — дивувалася лебідь. — А ти вінок сплела? Сьогодні Купала.

— Забула, — схаменулася донька, — та я хутко.

Радомира побігла в ліс. Їй неважко було знайти квіти, які ростуть тільки на їхньому острові, хоча вона ніколи не полішала його. Та жайвори, ластівки, граки літають по світу, вони бачили багато на своєму віку і, звичайно, розповідали про це Радомирі. Тому дівчина звернулася до своїх крилатих друзів:

— Пташки мої любі, пташки мої милі, ви, що приносите на крилах Весну. Ви по світу літаєте, багато бачите, багато знаєте, підкажіть, як зібрати квіти дивної краси, що ростуть лише на нашему острові.

Зграя птахів здійнялася над лісом і розлетілася у різні боки. А за деякий час вони почали повернатися, несучи у дзьобиках по квітці. Клали вони квіти до ніг Радомири. З цих квітів сплела дівчина вінок кохання. Неподалік від берега розвела вона багаття, принесла славу Богам і пустила вінок по воді. Хвилі одразу підхопили його і, передаючи одна одній, понесли далеко від берега. Радомира лише встигла промовити:

Ти пливи, пливи, віночок,
Та й до милого в крайочок.
Хвилі най оберігають,
І дорогу прокладають.
А сама сіла біля багаття і засумувала.

А далеко на півдні, там де хвилі розбиваються об скелястий берег, вийшов на кручу зустрічати сонце юнак. Він щоранку приходив сюди і починав свій день із привітання сонцю. Та цього разу, мабуть, він спізнився, бо далеко, там, де море сходиться з небом, вже сяяло сонце. Правда, було воно не на сході, як завжди, а десь посередині моря. Юнак дивився і дивувався, як таке може бути. Та раптом на сході забриніли, зажевріли перші промінці, і золотий диск, розливаючись у водах, почав рости на небосхилі.

— Що за диво? Два сонця? Такого не буває. Що це? — питав сам у себе юнак.

У цю ж мить велетенська хвиля піднялася над своїми сестрами, розбіглася і, одним стрибком доскочивши до кручин, винесла до ніг хлопця вінок. Здивуванню юнака не було меж.

— Вінок кохання у морі? Хто ж послав його мені?

— Дівиця дивної краси тобі його сплела. На острові далекому

вона, мов сонечко зійшла, — прощебетав жайворонок над головою юнака.

— Напевне, я ще сплю, і це все мені сниться: і два сонця, і вінок, і птах, що розмовляє, — промовив про себе Зван.

— Якщо ти ще спиш, то скоріш прокидайся, бо доля твоя на тебе чекає, тебе виглядає, — цвірінькав жайвір.

Юнак спустився з кручин, набрав у долоні соленої морської води і вмив нею обличчя. Піднявся знов на скелю і глянув у далечін'я: як і раніше, два сонечка осявали море.

— То це не два сонечка у морі купаються? — перепитав Зван.

— Звичайно, ні. То Радомира, що красою може зрівнятися з сонцем, бережком гуляє, тебе виглядає. Вона вінок кохання учора на хвилі пустила, і він приплів до тебе, — пояснив птах.

— То чого ж я чекаю? Я зараз же, негайно, біжу споряджати корабель, і ще до полудня я буду у морі. Але я знайду острів? Сонце в полуцені підніметься високо в небо і осяє все довкола, заблищити все море під його промінням...

— Не хвилюйся, я покажу тобі шлях, — заспокоїв птах.

— А зможеш? Шлях не близький, — засумнівався Зван.

— Двічі на рік ми перетинаємо відстань тричі більшу, ніж ця, адже ми — перелітні птахи, — пояснив жайвір.

— Гаразд, чекай мене тут, я швидко повернуся, і ми вирушимо в дорогу, — наказав юнак і побіг просити благословення у родини.

За деякий час закипіла на березі робота: посходився різний люд і всі почали готовувати в дорогу свої човни. Та найбільше людей було біля великого красивого човна з головою сокола на кормі. На нього сильні чоловіки, весело наспівуючи пісень, вантажили бочки і скрині. Між них бігав, даючи команду, красень у білому вбранні. Це був Зван. Жайвір одразу впізнав його і здійнявся в повітря, зробивши коло над човном, примостиився на щоглі. Як тільки човен спорядили, Зван наказав підняти вітрила

і, довірившись Стрибогу і Водянику, рушив назустріч долі.

Жайвір-провідник весь час летів попереду човна, показуючи шлях. Та в якусь мить по ясному небу поповзли чорні хмари, а з них стрімголов кинувся на жайвора великий чорний птах. Це все сталося дуже швидко і несподівано, та Зван, який постійно стежив за птахом, не розгубився. Він схопив лука, натягнув тятиву та випустити стріли не наважувався, бо між птахами зав'язався справжній бій, і були вони так близько один від одного, що юнак боявся, аби стріла, випущена ним, не зачепила жайвора. Та на якусь мить, відбиваючись від нападника, маленький жайвір відлетів убік, і тоді влучна стріла пробила тіло чорного птаха. З погрозливим криком він упав у море, чорні хмари розступилися. Глянув Зван у синє небо, та жайворона там також не було. Жалібне цвірін'яння доносилося з човна. Маленька сіра пташка лежала біля корми. Зван підняв її і помітив, що закривав собі руки. У провідника було перебите крило і поранений бік.

– Вибач, – промовила пташка. – Я підвела тебе і Радомиру, я не зможу летіти.

– Не хвилюйся, лежи спокійно. Я зараз трохи полікую тебе, а потім поговоримо, – запропонував Зван.

– Але ти врятував мені життя, я тепер у боргу перед тобою. Та не можу його віддати, бо...

– Невже сильна маленька пташка, яка доляє відстань більшу за море, яка гостює у самому вирю, буде плакати, бо у неї зламане крило? У мене є чарівні трави, які швидко загоють рани. Так що лежи спокійно, бо я можу замість крила попасті у дзьоба, а трави мої гіркі і пекучі, – намагався заспокоїти Зван.

– Здається мені, що хтось хоче завадити тобі зустрітися з Радомирою. Без мене ти не доберешся, бо сонце вже високо в небі, і острова не видно. Накажи кинути якір, дочекайся, коли прийде вечір. Сила сонячного проміння почне слабнути, і ти

зможеш розгледіти острів, осяний красою Радомири. Тоді й рушай, – порадив жайвір.

– Добре, я так і зроблю, – промовив Зван і дав наказ зупинитися.

А тим часом на далекому острові Радомира виглядала судженого. Розвеселити її серденько, розрадити її душу приплівла її матір Біла лебідка. Махнула лебідка крилом, окропила себе морською водою, вийшла на берег і сіла біля доньки - вже морська цариця. Була вона в синій сукні, розшитій морськими водоростями, мала довге зеленкувате волосся з вплетеними мушлями і морськими зірками, з синіми, як морська глибочінь, очима.

– Не хвилюйся, доню, все буде добре, - намагалася заспокоїти маті.

– Чогось мені неспокійно, мамо. Лихо якесь відчуваю, – пояснила Радомира.

І лише вона це промовила, як заклекотіло море, холодними бризками води вдарив в обличчя вітер. То не грім громить, то не Водяник шумить - то зухвалий Тритон по морю їде. Тіло його, мов у змії, а з нього дві людські голови стирані. Замість рук у нього клешні, ніг взагалі немає, лише є роздвоєний хвіст, схожий на хвіст кита. Їде він ні то на возі, ні то на човні і тягнуть його жахливі зубаті риби, а поряд пливуть, у воді звиваючись, великі довгі змії. Під'їхав Тритон близче до берега, посміхнувся і, показавши свої гнилі смердючі зуби, грізно промовив:

– Давно я по світу плаваю, шукаю собі наречену. Та кращої за тебе, Радомиро, і годі шукати. Готуйся, за три дні і три ночі прийду я по тебе. Зіграємо пишне весілля, і заберу я тебе до свого підземного морського царства.

Як почула це Радомира так і впала непритомна. А Тритон розреготався, розвернув своїх зубатих риб і поїхав геть, лише крикнув на прощання:



— Готуйтесь! Від свого слова не відступлю. Живою чи мертвовою, а ти будеш моєю.

Довго засмучена мати приводила до тями Радомиру. І перше, що промовила дівчина, коли отямилася, це були страшні, для матері слова:

— Краще я помру, ніж вийду за це опудало заміж, — сказала заплакана дівчина.

— Не переживай доню, ми щось придумаємо, — заспокоювала мати.

У цей час Зван, чекаючи сутінок, вдивлявся в сині воді моря. Раптом він помітив на воді перлини.

— Що це? — спитав здивований юнак.

— А що там? — перепитав жайвір, який лежав на палубі, закутаний у куртку Звана.

— Перлини, — промовив юнак, — то тут, то там. Плавають по одній.

— То слізози Радомири. Мабуть щось трапилося, — сказав птах, — пливи за ними, і ти знайдеш острів.

Невдовзі безшумно, мов на крилах, пришвартувався до острова човен з головою орла на кормі. А з нього вийшов красень Зван. У руках він тримав свого маленького друга — пораненого жайвора. Здивований красою Радомири, Зван заледве вимовив:

— Доброго всім вечора.

— Як би він був добрим, — зітхнула морська володарка.

— Щось трапилося? — запитав Зван. — У досвіта я бачив, як два сонечка в морі купалися, потім хвилі винесли до ніг купальський вінок, пізніше ця хоробра пташка розповіла мені про красну дівчину, яка пустила цей вінок на хвилі, і погодилася стати моїм поводиром. Та я бачу, мені тут не раді.

— Ну, що ти! — сплеснула руками заплакана Радомира.

— Я дуже рада тебе бачити, і по волі богів готова бути твосю, та злий Тритон, брат Чорнобога, обіцяв за три дні і три ночі взяти

мене заміж.

– Та хіба ж я не богатир, хіба я боягуз якийсь чи ледащо, щоб свою долю та й Тритону зубатому віддати? – вигукнув Зван.
– Не віддам я тебе нікому Радомиро. Я буду битися за тебе хоч з самим Чорнобогом.

– Молодість гаряча, – прошепотіла морська володарка.
– Тритона силою не здолаєш, його хитрістю брати треба.

– Не личить богатирю хитрувати, – образився Зван.

Та володарка морська хлюпнула на нього морською водою:
– Охолонь! Довести свою відвагу у тебе буде ще час.
А поки що послухай, що я скажу, якщо хочеш одружитися з Радомиром.

– Добре, – погодився юнак, – кажіть, що треба робити.

– Глибоко на морському дні, під величезним каменем, живе Рак-відлюдник. Він знає, як можна Тритона обдурити.

– А як же мені до нього добрatisя? – спитав Зван.

– А це ти вже сам думай, – промовила мати, – тайну рак відкриє лише закоханим юнакам.

Зажурився Зван. Та жайвір, який тихо дрімав у долонях, раптом заворушився:

– Не хвилюйся, юначе, я знаю, як до рака дістатися. Занеси мене у поле.

Зван низько вклонився Радомирі та її мамі:

– Вибачте, але я мушу йти. Де тут у вас поле?

Радомира показало рукою в глибину острова.

– А може, відпочинеш з дороги? – запропонувала дівчина.

– Мені би цього дуже хотілося: посидіти з тобою, порозмовляти, – промовив Зван. – Але спочатку ми мусимо позбутися Тритона, а потім будемо відпочивати. Бувайте.

Як тільки Зван відійшов на декілька кроків від Радомирі, жайвір тихенько промовив:

– Я помилився, я можу бути тобі в пригоді, навіть із зламаним

крилом.

– Що ти замислив? – спитав юнак.

– Нам потрібно йти до лісу і просити помочі у Лісовика.

– Для чого? – здивувався Зван.

– Рак живе глибоко у морі, ти не допливеш до нього, бо тобі забракне повітря.

– Згоден. А що далі?

– Отже, тобі потрібне повітря.

– Так, але Лісовик мені його не дасть в достатній кількості.
– Зван не міг здогадатися до чого веде птах.

– Звичайно, більше того кисню, що дають кожній людині дерева, Лісовик тобі не дасть. Але він може дати дещо інше. Те, що збереже повітря. – загадково натякнув жайвір.

– Так, звичайно. Як я сам не здогадався. З деревини я можу зробити щось схоже на бочку і у ній спуститися під воду. В бочці у мене буде повітря. Чому я сам про це не подумав? – дивувався Зван.

– Бо ти був причарований красою Радомирі. І не міг ні про що більше думати, окрім неї. Тому я і просив тебе піти у поле, – пояснив птах.

У лісі жайвір почав безупинно цвірінкати, та так голосно, як ніхто від маленької пташки не сподівався. Затрішало сухе гілля.

– Ну, що трапилося? Кому потрібна допомога? – почув Зван позаду себе гучний голос.

Жайвір знову зацвірінькав.

– Помалу, помалу. Не галасуй. – промовив кремезний чоловік, що вийшов на пташиний галас. – То, кажеш, Радомирі потрібна моя поміч. А що трапилося.

І птах знову залишився щебетом. А велетень уважно слухав і махав головою. За цей час Зван уважно розгледів чоловіка. То був чоловік середніх літ в короткій куртці і високих чоботях.

За широким поясом спрчала сокира. Його довге волосся було зібране в хвіст, і де-нече до нього причепилося листя. У нього були карі очі, які під чарозмови з птахом то ставали суверими, то світилися любов'ю і ніжністю. Птах розмовляв зі Званом людською мовою, а з ветнем – пташиною. Отже, він її розумів, то ж був він не хто іншій, як володар Лісу.

– Гаразд, я допоможу тобі, – промовив Лісовик, звертаючись до Звана, – Радомиру ту міслю люблять. Мені вона мов рідна донька, і я не хочу, що вона стала дружиною цієї нечисті морської. Зараз лягайте спати, а коли прокинетесь, бочка буде готова.

– Спасибі Тобі, господарю лісу. Ти дуже добрий до мене.

– Ти приплів сюди, аради Радомири, не залишив її, хоч її загрожує небезпека. Тому б і мені не допомогти тобі. Лягай і відпочивай, – наказав Лісовик, а сам вміло жбурнув сокиру в найвищу сосну.

Сокира спочатку затрягла у стовбуру, а потім відскочила і почала обрубувати гілку гілкою, так мов якася невидима рука керувала нею. Добре не розуміючи, чи спить, чи насправді все це бачить, ліг хлопець під ногутнім дубом і заснув. Чи спав юнак, чи дрімав, чи був у почині марева, та спів жайвора поставив його на рівні ноги. Озрнувся юнак – світає, а коло ніг його стоїть готова бочка. Взялий і пішов до берега. Там вже чекали на нього Радомира і біллебідь. Зі сходу одне сонечко сходило, а друге заливало світловесь остров. Вклонився їм Зван:

– Не можу звикнути до твоєї краси, Радомиро. Все ще здається мені, що я сплю, – промовив юнак, привітавшись.

– Якщо будеш гаяти нас, то побачиш інший сон, – відказала лебідь, – і щось підказує мені, що він буде страшний.

– Так, ти маєш рацію, прекрасна лебідко. Та як я знайду рака-відлюдника? – почутився Зван.

Лебідка вдарила кілом по воді, окропила себе нею і перетворилася у морського окуня з золотистою лускою.

– Я покажу тобі дорогу, – промовила риба.

– Краще тобі спускатися ось там, – показала рукою Радомира, – там море набирає глибину поступово, і тобі буде легше спускатися у цьому дивному пристрої.

– Спасибі, красуне. Я обов'язково довідаюся у рака, як позбутися твого залицяльника, – посміхаючись, промовив Зван і пішов у вказаному напрямку.

Там він одягнув бочку на голову і одразу ж помітив, що Лісовик не лише вмілій тесля, але й далекоглядний чоловік. Бочка була соснова, тому і легка, навпроти очей Звана у бочці були вирізані отвори і затягнуті чимось схожим на шкіру, так що юнак міг бачити усе, що відбувалося ззовні. До того ж внизу до бочки в середині були прикріплені ручки, за які Зван підтримував бочку руками, а не ніс її на голові. Завдяки усім цим премудростям юнак легко спустився у воду і через мить йшов по морському дну у супроводі золотистої риби. Кому, як не морській володарці, знати всі підводні схованки. Знайти рака було нескладно, та вхід до його печери стерегли дві зубаті страхітливі риби.

– Я постараюся їх відволікти, промовив золотистий окунь, заглядаючи у бочку, – а ти тим часом вивідай все у рака.

І володарка декілька разів пропливла біля жахливих чорних риб, та ті не звертали на неї јодної уваги.

– Гей, ви, морські почвари, – вигукнув золотистий окунь, – ви що, втратили свою прить? Не годні вже й окуня впіймати?

Охоронці бажаного входу, здавалося, навіть не чули, що до них звертаються. Та морська володарка не збиралася відступати:

– Ледащо! Вам що, риб і крабів на золотій тарелі приносять? О, так ви такі жирні, напхані і пихаті риби-вбивці. Хі, та які ж ви вбивці, якщо не годні й окуня впіймати? – не здавалася морська володарка.

Насправді зубатим рибам дуже хотілося їсти, та вони мусіли стерегти рака-самітника. Золотистий окунь шмигав перед самісінським їхнім носом і здавалося, що досить лише відкрити пащеку, і він сам у неї запливі.

— Ти що, окунь-самогубець?! — спітала одна розлючена зубата риба.

— А якщо і так, то що? Ви ж все одно не хочете їсти. Попливу кудись інде, де більше голодних риб.

Від однієї згадки про їжу в зубатих риб забулькало в животах.

— Зажди тут, я зараз припліву, — сказала одна риба-вбивця іншій.

— Чому я повинна сторожити цього рака? Ти стій, а я посідаю, — заперечила друга.

— Мені першій прийшла в голову думка, що можна його з'їсти, і нічого не трапиться, — голосно клацнувши зубами, промовила перша риба.

— Ти дивися, яка мудра. Я теж зголодніла. І не віддам тобі здобич.

І обидві риби-вбивці, пручаючись і штовхаючись, з роззявленими пащеками кинулися на апетитного окуня. А золотистій рибці тільки цього і треба було. Весело махаючи хвостом, безпечно оглядаючись і поморгуючи очима, морська володарка заманювала роздратованих риб-убивць все далі від ракової печери. А тим часом Зван вийшов із скованки і наблизився до печери.

— Рак! Рак-самітник! — тихо покликав юнак.

— Чого тобі? — почувся глухий голос.

— Я прийшов просити допомоги, — майже прошепотів Зван. Та видно, що його почули, бо піском зашаруділи, утворюючи пил і здіймаючи його вгору. З-під мулу спочатку з'явилися величезні клешні, які поволі тягли за собою невеликий насип. Піщаний

горбок заворушився, і клешні отримали своє продовження у неповороткому тілі.

— Ну, чого тобі? — невдоволено буркнув рак.

Намагаючись не хвилюватися, Зван розповів йому про причину свого приходу.

— Xi-xi, — посміхнувся рак, і все його тіло затріпотіло, — а я все гадаю, чим заслужив таку увагу, у вигляді двох зубатих риб в охороні. Ось воно що! Тритон вирішив перестрахуватися. Xi-xi. Ну і вигляд у тебе. Кажеш, хочеш з Радомирою одружитися? Добре. Загадаю я тобі загадки, розгадаеш їх, допоможу тобі, ні — то вже вибачай.

— Ale зараз немає часу бавитися в розгадки, — у відчай промовив Зван.

— Ну то, як хочеш, — пробурмотів Рак і вже позадкував до печери.

— Ну, добре. Гаразд. Кажи свої загадки. Тільки швидко, доки ті зубаті жахіття не повернулися, — з нетерпінням вигукнув Зван.

— Mg... Скажи мені, юначе, а що то таке, що без насіння сходить? — загадково промовив морський мудрець.

— Xi, та це і дитина знає. Це сонце.

— Вірно. А таку: без язика, а говорити; без голови, а все розуміє; без ніг, а скрізь буває? Що то, знаєш? — спитав Рак.

— Без голови, а розуміє; без язика, а говорити... Це напевне... Книжка. Це точно книжка, — вигукнув Зван.

— Добре... А скажи мені, що за дарунок закоханим залишив в темному лісі під горючим каменем Великий коваль?

— Великий Коваль — це Сварог. Що міг він залишити закоханим?.. Звичайно! Це вінчальні перстені! — радісно промовив юнак.

— А ти не такий простий, як здаєшся. Добре, не буду тебе більше мучити, та пообіцяй мені, що обов'язково колись ще

прийдеш до мене і повідгадуєш мої загадки, – сказав Рак.

– Обіцяю, – з охогою сказав Зван.

– Тоді слухай, – і раптово рак став зосередженим, а тіло його перестало дрижати. – Так було і буде завжди, поки Числобог крутить колесом часу. З давніх-давен Тритон вибирає собі найвродливішу дівчину в дружини, а її наречений шукав можливості завадити цьому. Не всі були такі розважливі, як ти. Хтось намагався перемогти Тритона в бою, інші тікали світ за очі. Та все марно. Лише трава-засушка може засушити почуття Тритона до Радомири, дурман-трава одурманить його, подолай-трава допоможе легеню перемогти родину Чорнобога.

– Як це? – здивувався Зван.

– В узварі трави-засушки Радомира має скупатися. Дим дурману трави має спантелічити Тритона. А чай з подолай-трави мусиш випити ти, – пояснив мудрий Рак.

– І це допоможе? – з недовірою перепитав юнак, оскільки довіряв лише своєму мечеві.

Рак ніби зрозумів, про що думає хлопець.

– До цього часу допомагало, – ображено відповів він, – якщо, звичайно, ти не розгубишся і не будеш чекати, поки Радомиру силою не заберуть прислуговувати Тритону, бо дружиною його, після купання в чар-зіллі, вона вже точно не буде.

– А де шукати ці диво-трави? – поцікавився Зван.

– О, це вже не до мене, відповів Рак, – та точно можу тобі сказати, що не під водою.

– Тікай! Тікай! – раптом почув юнак чиєсь крики і заледве помітив хвіст окуня, що пірнув у водорості. За золотою рибою стрімко гналися дві скажені розлючені риби-вбивці.

– Тікай, – прошепотів Рак. – І нехай допоможуть тобі боги.

– Спасибі! Бувай здоровий, – подякував Зван і швидко повернувся назад.

Як тільки він зняв бочку, золотистий окунь захекано

виплигнув на берег. Радомира, що не відходила і на мить, тривожно вдивляючись в синю далечінь моря, ледве встигла зачерпнути жменю води, щоб окропити матір. Дві зубаті пащеки, що винирнули з води, мало не відкусили дівчині руку.

– Ти, що старого друга зустрів? – розлючено спитала морська цариця, знову перетворившись у городу і чарівну жінку.

– Вирішив переповісти Раку, як ти жив усі ці роки? Про що можна було стільки балакати! Я мало не стала сніданком тих потвор.

– Вибачте, я не хотів, – почав виправдовуватися Зван, – та Рак не хотів розповідати, як позбутися Тритона, поки я не відгадав його загадок.

– О-й. Як я могла забути! – з відчасм промовила морська володарка, – хоч він і самітник, та любить похизуватися своєю начитаністю і всезнайством. Це ти мене вибач! Я не повинна була на тебе кричати.

– Та я все розумію. Ви ж переживаєте за доночку.

– То що розповів тобі Рак? – нетерпляче перебила Радомира.

Зван розповів морській володарці і її доночці все, про що довідався від Рака.

– І де нам шукати це зілля? – задумливо спитала Радомира.

– Я трохи знаюся на зіллі. Його потрібно збирати з першим промінням сонця, не раніше і не пізніше. Завтра, на світанку, я піду у ліс і в поле шукати трави, – пояснив юнак.

– То у нас є трохи часу, щоб побути удвох? Ой, вибач, мамо, утреох, – виправилася дівчина.

– Та у мене багато роботи, доночко, я мушу вас залишити, – промовила всерозуміюча матір і мовчки увійшла у море, хлюпнула на себе водою і перетворилася на білого лебедя.

– У тебе чудова матір, – з захопленням промовив Зван.

– А у тебе? – запитала Радомира.

До самого світанку просиділи Зван і Радомира, розповідаючи одне одному про свою родину, про друзів. Як тільки перше проміння сонця зажевріло за лісом, юнак підвівся:

— Мені час рушати. А ти йди поспи. Тобі потрібно виспатися. Завтра у тебе важкий день. До вечора я принесу зілля і ми його заваримо.

— Щасти тобі, — промовила сонна дівчина.

— Тобі теж не завадило б виспатися, — почув Зван радісний щебіт жайвора, коли відійшов від Радомири на декілька кроків.

— Я не можу, треба знайти зілля. А я зовсім не знаю, де його тут шукати. Якби я був вдома — інша справа, а тут... — з гіркотою сказав Зван.

— Зате я знаю. І, звичайно ж, допоможу тобі, — відказала пташка.

— Та ти ж така маленька, а зілля потрібно багато і різного.

— Я знаю, я чула вашу розмову. І якщо я кажу, що впораюся, це означає, що я дійсно це зроблю, — із цими словами жайвір злетів високо в небо і почав щебетати. Звідусіль з шумом і гомоном позліталося безліч птахів, що закружляли під хмарами. Згодом вони всі розлетілися, мов розсіялися по великому острову.

— Ну от, бачиш, мої друзі скоро повернуться сюди і принесуть трави. А ти поспи.

Сон і справді вже ходив неподалік, а Дрімота огортала своїми теплими обіймами. Зван приліг на траву і заснув. Та проспав він недовго, хоч ніщо не порушувала його спокою. Птахи беззвучно підлітали і клали по травинці коло нього. Та наснівся юнакові горючий камінь, про який запитував у нього мудрий Рак. І Зван прокинувся. Сонце осявало землю. Біля його ніг лежало три купки трав: дурман-зілля, подолай-зілля та трави-засушки. Їх було вже досить багато.

— Я, напевне, довго спав, — подумав Зван і глянув на квіти маку, що росли неподалік, потім перевів погляд на кульбабу.

Він знов, що квіти цих рослин закривають пелюстки в полудень. Отже, полудень ще не настав.

— Спасибі вам, мої маленькі рятівники, — гукнув Зван у глибоку небесну блакить, де кружляли жайворони.

Хлопець пригадав свій сон, і щось підказувало йому, що мудрий Рак не просто так загадав цю загадку. Довго не роздумуючи, він подався в ліс. Дивовижні істоти — маленькі пухнасті хухи одразу ж почали горнутися до ніг хлопця, як тільки він перетнув лісосмугу. Ці звірята наче вели Звана за собою у гущу лісу, й хлопець піддався їхньому мовчазному поклику — пішов за ними. Він довго блукав між деревами, милуючись затишними краєвидами, насолоджуючись пташиним співом, вдихаючи приемний запах моху, грибів і листя. Та раптом на шляху побачив великий сірий камінь. Він видавався тут чужим і недоречним. Зван підійшов близче і торкнувся цієї маленької подоби скелі, і одразу ж відскочив. Сірий камінь обпік руку хлопця так, наче то була розжарена сковорідка, і поворушився. На тьмяній гладенькій поверхні з'явився нечіткий палаючий напис: “Підеш направо — славу здобудеш, наліво — багатим будеш, назад повернешся — щасливим будеш, або голови позбудешся.”

— Цікаво, — пошепки промовив юнак, — а де ж обіцяні обручки?

Зван знову легенько торкнувся каменю. І знову його обпекло.

— Так, так, так, — міркуючи, промовив юнак, — перстені мають бути тут, але як їх здобути під цим каменем? А! — радісно вигукнув він і додав: “Потрібно спочатку обрати дорогу, а потім шукати її. Я не прагну ні слави, ні багатства. Я повертаюся назад!”

Напис, що палав яскравим вогнем, зник. Зван торкнувся каменю, який тепер став холодним і шорстким. Юнак плечима наліг на камінь, прагнучи зсунути його з місця. Та камінь видався

на диво легким і одразу піддався хлопцеві. Зрозумівши це, Зван однією рукою підняв кам'яну глибу, а іншою на мокрій землі намацав теплі перстені. В сутінках лісу вони засяяли дрібними промінцями сонця. Юнак посміхнувся, сховав їх у кишеню і швиденько повернувся назад.

Сутеніло, коли Зван приніс на берег три оберемки трави. Він і словом не обмовився Радомирі про обручки, хоч дівчина наполегливо випитувала, де так довго був юнак.

— Та спочатку трави збирав, а потім так замилувався краєвидом, що не помітив, як час злетів, — неохоче промовив Зван і зовсім не збрехав, бо і справді з захопленням оглядав навколоїшні рослини.

— Тобі подобається тут? — радо спітала Радомира.

— Ще як! — щиро відповів юнак.

— А у тебе на батьківщині як? — поцікавилася дівчина.

І знову потягнулася довга й цікава розмова. Вони і не помітили, як спустилася темна похмура ніч, а за нею забринів росою ранок. Спалахнула вранішня зоря. Біла лебідка підплывла до берега, оросила себе морською водою і вийшла на берег.

— Я бачу, ви ще й не лягали, — суворо мовила вона.

— Ви, напевно, забули про Тритона.

— Мамо... — почала було Радомира, та морська володарка перебила її.

— Вам обом потрібні сили, щоби протистояти Чорному злу. А що краще, ніж сон, дає сили?

— Звичайно, кохання! — впевнено промовив Зван.

— О, ти гідний співрозмовник рака-самітника, — вже дещо м'якше відповіла володарка.

— Не хвилюйтесь, все має бути добре, — спробував заспокоїти Зван і Радомиру, веселість якої розсіялася, як і зоряний плащ Ночі.

— Звичайно, кому ж тоді дістанеться дарунок Сварога?

— лукаво спітала морська володарка, скоса поглядаючи на Звана, і одразу ж, додала: “Так беріться до справи. Зван йде по дрова, Радомира за казаном і чайником”.

— Невдовзі запалахкотіло багаття, затріщали дрова. Зван, Радомира і морська володарка стояли навколо вогню навпроти один одного.

— Гори, гори ясно, щоби не погасло! — підтримала полум'я мати Радомирі, а потім всі троє підняли руки вгору до синього простору і прославили Симаргла:

— Славимо Огнебога Симаргла,

який споживає дерево і солому

і вогнехурделицю розвіває

вранці, вдень і ввечері.

І йому вдячні за створені борошно і пиття,
Які є їжею, що її зберігаємо в попелі.

А вогонь роздмухаємо,

Щоб горіло.

— А тепер — до роботи. Наповніть казан і чайник водою, ставте на багаття. В казан — траву-засушку, в чайник — подолай-траву. Підкидайте дрова, — командувала морська володарка, і під її пильним оком кипіло не лише зілля, а й робота. — Так, тепер казан занурте до половини в море, щоби вода охолола, і моя донька не зварилася в траві-засушці, бо від вареної красуні всі почуття засохнуть не лише в Тритона. Не забудьте чайник остудити... Так, так, доню, а тепер, так як ти є, в одязі, залазь у казан.

Радомира слухняно залізла в казан і тричі пірнула з головою під воду, обдаючи все довкола зеленими бризками. Потім обережно вилізла і боязко глянула на Звана. Юнак зрозумів цей погляд і одразу ж заспокоїв дівчину:

— Видно, це зілля розповсюджується лише на Тритонів, бо для мене ти така ж красуня, як і раніше.

Радомира радісно зітхнула і одразу ж вся стрепенулася, бо в цю мить зашуміло море, – до берега мчав весільний ескорт Тритона, підіймаючи велетенські хвилі. Морська володарка заледве встигнула крикнути до Звана:

– Сховайся поки що і не забудь випити узвар.

Зван із чайником відскочив за найближче дерево. Та перед тим він кинув на червоне вугілля багаття дурман зілля.

– О, ви вийшли зустріти нареченого! – зухвало викрикнув Тритон, сповзаючи зі свого човна. – Дуже добре!

Здавалося, що гості у день такої радісної події, як весілля, мають виглядати бездоганно. Та видно, це не стосується Тритонів та їхній супровід. Бо були вони всі: гади, вугри, соми та і сам Тритон – як завжди, смердючі і забруднені. Хоча дехто із них і причепив до човна водорості і навіть сплів з них вінки для зубатих риб. І за інших обставин це викликало б огиду, та зараз серце Радомирі скував страх, і вона мовчки стояла з гордо піднятою головою. Тритон наблизився до неї, його носи якось смішно затарбалися, очі вип'ялися, а голови затрясилися:

– Hi! Цього не може бути! Трава-засушка! Р-а-к!
Риби-вбивці!

Прогавили! – він перебирав словами, і пісок розлітався довкола, здригалася земля під ударами важкого хвоста.

Та раптом він ніби вгамувався. Очі помутніли, голова запаморочливо закинулася назад – це подіяло дурман-зілля. Зван вискочив з-за дерева, в два стрибки став між Радомирою і Тритоном і, не даючи спам'ятатися недавньому нахабному нареченому, махнув могутнім мечем. Так як Тритон невпинно махав своєю довгою шию то закидаючи голови назад, то опускаючи долу, то удар меча прийшовся саме на неї. Щось зелене і липке бризнуло на хлопця. То була смертельна отрута. І якби Зван не випив узвару з подолай-трави, то ця їдка гидота обпалила б хлопцеві шкіру. Тритон завив від болю, який привів



його до тями, та Зван не збирався чекати. Ще одним, вже більш вдалим ударом він відсік морській потворі одну голову. Струмінь їді заляпав все довкола: і Звана, і морських потвор. Ті морські гидоти, яких облила смертельна рідина, сичали, ричали і тріпалися від болю. Інші перелякано спостерігали за своїми родичами і за ходом битви, не втручаючись. Тритон звивався, як змія, безпорадно махав клешнями, мов квочка крилами, розсікав повітря могутнім хвостом і шалено крутив головою. Його грізне велике і страшне тіло виявилося безпорадним і немічним. Зван підстрибнув, зробивши оманливе сальто у повітрі, і різким рухом відтяв останню голову. Переможений ворог впав на забруднений пісок. Його тіло ще безпомічно билося у конвульсіях, а весільні гості вже тікали, хто куди.

Змучений, але щасливий, Зван підійшов до Радомири.

— Ти станеш моєю дружиною? — спитав він тремтячим голосом.

— Звісно, так. — прошепотіла дівчина.

Зван запхав руку в кишеню, витягнув обручки і подав коханій.

— Я думаю — це дарунок Сварога, — зауважив юнак.

Радомира не відповіла. Її щастю не було меж.

Вранці, наступного дня, зіграли гучне весілля. Столи гнулися від гостинців, мед лився рікою. Цей невеликий острівець ще ніколи не відвідувало так багато гостей: і морських, і заморських. Був на весіллі Сварог і Лада-матінка, були І Симаргл, і Макош, і навіть Рак-самітник на годинку заглянув. Гостинців вистачило для всіх. А хто слухав казку, тому бубликів в'язку.

СЛОВНИК

1. **Род** — Бог над Богами, Творець світу. Живе у Сварзі.
2. **Сварог** — Бог — творець Всесвіту. Бог ковалства і шлюбу Викув золотий плуг і золоту обручку.
3. **Перун** — Бог — покровитель воїнів. Володар блицавок і грому, за допомогою яких бореться зі злом.
4. **Дажбог** — Сонячний Бог. Творець земного життя, який дає людям щастя, багатство, добро. Прабатько русичів.
5. **Стрибог** — Бог вітрів, покровитель погоди.
6. **Велес** — Бог достатку, таємних знань, покровитель музики і поезії. Опікун домашніх тварин.
7. **Мокоша** — Богиня землеробства, родючості, рукоділля, прядіння. (Макош) Пряде нитку життя.
8. **Дана** — Богиня Води.
9. **Купайло** — Бог літнього сонця, а також назва свята на його честь.
10. **Ярило** — Бог весняного Сонця, розквіту природи, родючості.
11. **Симаргл** — Бог вогню.
12. **Доля** — Богиня, яка наділяє немовлят при народженні всіма добрими чи поганими рисами.
13. **Коляда** — Бог зимового Сонця. Дав людям перший календар.
14. **Лада** — Богиня материнства, домашнього вогнища, кохання.
15. **Числобог** — Бог чисел, Бог часу.
16. **Домовик** — Божество дому, родини. Живе, переважно, за піччю.
17. **Лісовик** — Бог лісу.
18. **Водяник** — Бог водяної стихії — річки, озера, моря.
19. **Русалки** — Богині природи: річок, озер, джерел...

20. **Чорнобог** – Бог ночі та зла.
21. **Коцій** – мешканець потойбічного світу, уособлення зла.
22. **Волхви** – Мудреці, жерці, служителі Всешишнього.
23. **Вій** – мешканець підземного царства, уособлення зла.
24. **Чугайстер** – заклята людина, мешканець лісів і полів.
25. **Хухи** – загадкові лісові істоти.

ЗМІСТ

1. Плеяна і Святогор.....	5
2. Князь Лев.....	22
3. Водяник	47
4. Як Чорне стало Білим.....	66
5. Казка старої сосни.....	82
6. Влас і Зорена.....	98
7. Росана.....	119
8. Домовичок.....	142
9. Не було би щастя, та нещастия допомогло.....	153
10. Словник.....	181

